nr. 12, decembrie 1985

Proletari din toate țările, uniți-vă!

(anul XCI, nr. 1192)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

trecut, prezent, viitor

La sfîrșit de decembrie, acum 38 de ani, se înfăptuia actul revoluționar al proclamării Republicii, formă de stat pentru care militaseră comuniștii, alte forțe înaintate democratice și progresiste, deschizînd larg posibilitățile întregului popor de a trece la construirea noii societăți fără clase și fără asuprire, societatea socialistă, continuatoare ale celor mai îndrăznețe și îndreptățite visuri exprimate în istorie de către poporul român.

Pînă la atingerea cotelor înalte ale unui asemenea ideal, chiar în ziua dintîi a lunii ce încheie anul 1985, am sărbătorit cu toții a 67-a aniversare de la formarea statului național unitar, **1 decembrie** intrînd definitiv în conștiința națiunii ca zi simbol a realizării unității poporului român. Conștiința dăinuirii și a unității i-a însoțit întotdeauna istoria multimilenară. Despre ea scria, în urmă cu un secol, Mihai Eminescu : „Deși munții despart poporul român în bucăți, deși acești munți, care le-au păstrat naționalitatea în evul mediu, constituie azi o piedică statornică pentru unirea politică a lor, totuși, din suta a șaptesprezecea începînd a prins a se naște un contact intelectual între diferitele provincii... Faptul cel mai important din toate este unitatea de limbă, de datini juridice, religioase și de viață familiară". Referindu-se la românii cuprinși în imperiul habsburgic, suferind un tenace proces de desnaționalizare și de asuprire, Eminescu preciza că acest „popor străvechi pe teritoriul unei țări autonome care și-a menținut independența ei în curs de sute de ani", care „singuri formează două treimi din populația țării", „sînt puși cu totul în afară de viața publică". Și să notăm că asemenea aprecieri pot fi întîlnite la zeci și zeci de autori ai timpului, atît români, cît și străini, inclusiv în dările de seamă ale unor politicieni și diplomați ai imperiului dualist, imperiu în fapt multinațional și definitiv destrămat acum aproape trei sferturi de veac.

Consfințită în acel memorabil act istoric al voinței naționale exprimată la Alba Iulia, unitatea statală a poporului român a dobîndit, în epoca socialismului o materializare superioară ; unitatea este exprimată nu numai de limba unică, de aceleași trăsături moral-politice, de teritoriu, ci și de aceleași condiții de viață și existență a tuturor membrilor societății. Mai mult ca oricînd, timpul prezent este istorie vie, ev aprins, implicare în tot ce înseamnă decizie, luptă, visare, participare, dăruire. Făurirea omului nou, cu o nouă condiție uman-socială, cu un profil moral revoluționar implicat în muncă și încordare spirituală spre binele tuturor și al său este și deviza de onoare a scriitorilor români contemporani pentru care angajarea social-ideologică înseamnă preocupare intensă în numele calității superioare a creației la nivelul cerințelor Programului ideologic al partidului, al exigențelor morale, estetice și filosofice ale operei de făurire a civilizației socialiste, de îmbogățire a patrimoniului cultural național. Întregul sistem de valori al societății socialiste românești constituie un răspuns nemijlocit la problemele complexe pe care le presupun formarea și dezvoltarea spirituală a omului nou. Și dacă valorile semnifică și justifică faptele, ele nu se pot realiza și manifesta decît prin mijlocirea faptelor specifice fiecărui domeniu de activitate.

În acest climat fertil și în acest generos cadru de formare și afirmare a tuturor valorilor asigurat în anii socialismului, cu deosebire în deceniile de după Congresul al IX-lea, arta și literatura românească s-au îmbogățit cu numeroase și valoroase opere, inspirate din lupta și activitatea partidului, din istoria națională și din actualitatea socialistă, lucrări care reflectă în mod convingător și nuanțat universul uman al epocii contemporane, dinamismul vieții noastre sociale, încrederea în viața și în viitorul tot mai prosper al patriei unite, viitor făurit și călăuzit de clarviziunea politicii P.C.R., în frunte cu secretarul său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

Ultimele Documente ale partidului nostru, cuvîntările secretarului general, adoptate drept programe de lucru într-o arie largă de probleme ce privesc noul an și noul plan cincinal, de la problemele economiei, industriei, agriculturii, dezvoltării sociale și pînă la cele ale cercetării și învățămîntului sînt un prețios îndreptar în munca și activitatea fiecăruia dintre noi. Viața țării este și viața scriitorilor ; măsura în care operele creatorilor de literatură cuprind și dau sufletul artei eroismului celor ce muncesc cu abnegație pentru o viață tot mai bună, proces în care oamenii de litere și artă se implică tot mai mult și mai intim, este de natură să sporească însăși viabilitatea estetică a operelor respective în conștiința milioanelor de cititori de azi și de mîine. Nu numai vechiul adevăr că literatura și artele în genere transmit în timp imaginea sensibilă a epocilor în care și-au găsit marii făuritori, dar și acela potrivit căruia latura umanist-formativă a acțiunii sociale a creației se constituie într-o atitudine definitorie — sînt astăzi călăuză și îndemn. Patria noastră REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, unită și tot mai puternică, are nevoie în continuare de visători ce să dureze monumente. La mulți ani !

C.L.

George SCUTARU : „Omagiu Republicii"

e anul nou..

E Anul Nou, deschideți larg fereastra,
zăpezile din munți dau buzna peste noi,
și boabe mari de grîu ne umplu casa
ca începutul unei providențiale ploi.

Ferestrele ni-s grele de lumină
cînd ne sosesc în prag colindători
sîntem cuprinși de-o binefacere deplină:
Se-nchide timpu-n cupa unei flori.

E Anul Nou, să ne spălăm pe pleoape
cu zorii blînzi ai unui drum deschis,
în munți zăpezile stau gata iar să scape
și să ne ningă cum nu ne-au mai nins.

Sosesc în prag colindători. Colindă
în veacul douăzeci ca la-nceput.
În mîna lor, de ger, vrea grîul să se-aprindă
dar gura peste boabe le e scut.

E Anul Nou, deschideți larg fereastra,
semințele-n pămînt au devenit ecou,
e-un început de lume-n noaptea asta ;
deschideți larg fereastra. Este Anul Nou.

Emilian MARCU

Redacția revistei „Convorbiri literare" urează tuturor cititorilor și colaboratorilor, cu prilejul aniversării Republicii și a Anului Nou, tradiționalul : „LA MULȚI ANI !"

labiș

Cînd scriu aceste rînduri îmi revin în minte versurile lui Eminescu : „Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el".... Am tăcut și nu am scris pînă acum despre Labiș deoarece, pentru mine cel puțin, chipul său, trecut în Eternitate, se leagă de copilărie și de adolescență. Era o vîrstă nedefinită ca spiritualitate în care Labiș se căuta pe el insuși. Ca dealtfel noi toți. Deosebirea era că Nicolae Labiș avea geniu.

Ce să mai spun ?... Că în clasa I-a de liceu, ne-am întîlnit, pe vremea foametei din Moldova, într-o tabără de elevi de lîngă mănăstirea Slatina, ctitoria lui Vodă Lăpușneanu, că stăteam nopțile într-un pod cu fîn, scriind... Aveam amîndoi o patimă, aproape grafomană de a ne pune pe hîrtie impresiile, gîndurile, observațiile făcute în timpul zilei.

...Și apoi școala de U.T.M. de la Vălenii de Munte unde învățam împreună alfabetul revoluției. Cred că există undeva o fotografie cu Doina Sălăjan, poate la Muzeul de literatură al Moldovei din Iași...

Și apoi după amiezile cînd în parcul de pe strada Lăpusneanu îmi citea, să-mi dau părerea, poeme despre Iașul răscolit cu ani în urmă de bombardamente. Și apoi săritura peste gardul internatului Liceului Național, întinzîndu-mă apoi alături de el sub poclada caldă mirosind a Mălini.

Amintirile se duc în noaptea vremilor. Rămîne doar OPERA.

Iar pentru poporul român și pentru revoluție NICOLAE LABIȘ a scris versuri nemuritoare.

Corneliu STURZU

Ar fi împlinit, în decembrie, cincizeci de ani. Ar fi fost foarte obosit, adus din umeri, taciturn, suferind — printre altele — de agorafobie. Deși ar fi declarat o cumplită silă de a mai scrie, prin lentile cu multe dioptrii ar fi simulat că ne privește — pentru că de fapt ochii lui s-ar fi aflat continuu îndreptați spre aceeași divină pradă: poezia. Cărțile sale ar fi ocupat acum un raft în orice bibliotecă. Opera-i de pe atunci uimitoare i-ar fi determinat de mult pe străini să se ocupe de fenomenul Labiș. Iar noi, cei din generația lui, ne-am fi burzuluit mai rar spre destinul care dealtfel nicăieri nu e prea îngăduitor cu poeții.

Ar fi trebuit să fie așa. Măcar așa ! Dar destinul l-a vrut primă jertfă, nu mașină care produce eternitate.

Într-o existență meteorică, Labiș a demonstrat — împotriva unor dogme — că poezia poate să se dezbare de funcționarism, de clișee, de cumințenia bine răsplătită însă nefolositoare (dacă nu chiar nocivă). Demonstrație pe deplin justificată: pentru că o dinamică socială nu are nevoie de inerția artei.

Geniu indiscutabil, dublat de un caracter pe măsură, Labiș a dat prin poezie o înaltă lecție de patriotism.

După harul, forța, originalitatea și încăpățînarea fiecăruia, congenerii săi (cîți am mai rămas !) producem — sau încercăm să producem. Dar patentul e al său. Patent pe care îl adaptăm continuu — aducîndu-i modificări abia vizibile, sau chiar sofisticîndu-l — pentru că asemenea libertăți sînt în spiritul „luptei cu inerția".

Ioanid ROMANESCU

[stamp] SALA DE LECTURĂ

continuitate și unitate

Într-un anume sens, sărbătorirea actului marii uniri de la 1 Decembrie 1918 este o aniversare multimilenară. Și nu-i nici o exagerare în afirmația că puține popoare ale lumii își au unitatea statală de azi încă în etnogeneza lor, așa cum și-o regăsește orcînd cu mîndrie și conștiința plenară poporul român. Conștiința de sine a poporului nostru se definește fundamental prin aceea că el s-a considerat dintotdeauna ca aparținînd aceleiași vetre de viețuire, iar toate luptele armate duse n-au însemnat altceva decît apărarea ei. De la strămoșii geto-daci, pe care istoria scrisă a omenirii îi consemnează încă din secolul al șaselea înaintea erei noastre apărîndu-și cu eroism pămîntul natal, și pînă astăzi, poporul român, unitar și omogen din punct de vedere etnic a fost singurul stăpîn al gliei niciodată pierdute, luptînd și rezistînd cu puteri legendare împotriva tuturor vicisitudinilor vremurilor. A fost bietul român sub vremi, dar nici vremurile potrivnice nu l-au robit, ci l-au îmbărbătat și l-au unit cu frații săi în misia lor dreaptă. Trecutul de lupte și izbînzi dobîndite cu greu în numele nestinsei dreptăți naționale și sociale și-a pus pecetea nobilă asupra individualității poporului nostru, definindu-i specificul dezvoltării istorice și al fizionomiei spirituale, dîndu-i locul distinct în marea familie a popoarelor și națiunilor lumii. Documente ale Partidului Comunist Român, arată cu îndreptățire că „orice popor, mai cu seamă un popor cum este poporul român... nu poate să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seamă de tradițiile sale, care, în fond, sînt suma diferitelor concepții, a tot ceea ce popoarele au acumulat mai bun în trecutul lor de luptă și de dezvoltare spirituală. În acest sens, tradiția, bazarea pe tradiții, poate fi, și constituie, un factor indispensabil al progresului".

Din glorioasele izbînzi ale trecutului, generații de înaintași au sorbit adînc încrederea nestrămutată în propriile forțe, au găsit exemplul pururi viu al propriilor fapte, pe temeliile trecutului și-au zidit visurile de înălțare a patriei. În cuvîntul de deschidere a cursului de istoria națională la Academia Mihăileană, Mihail Kogălniceanu rostea pentru tinerii săi auditori și pentru cei de peste secole : „Ce interes mare trebuie să aibă istoria națională pentru noi, îmi place a crede că și dumneavoastră o înțelegeți ca și mine. Ea ne arată întîmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire sînt și ale noastre. Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul... Și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați pentru mine sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cezar : aceștia sînt eroii lumei, în loc cei dintîi sînt eroii patriei mele". Formarea și vechimea poporului român, probată convingător de nenumărate mărturii arheologice și izvoare istorice, de latinitatea limbii și unitatea vieții spirituale reprezintă un argument hotărîtor în formarea și continuarea conștiinței de sine a națiunii înseși. Poporul român nu a plecat din vatra lui milenară nicăieri și nu a venit aici de niciunde așa cum pretind unele minți opacizate, de patimă și neștiință, de nerespect pentru datele mult prea evidente ale istoriei locale și universale. Nu există palmă din pămîntul vetrei străbune care să nu poarte semnul inconfundabilei prezențe românești neîntrerupte pe aceste meleaguri, al jertfelor supreme întru dăinuire.

Trăsătură definitorie a evoluției sale prin secole și milenii este și unitatea poporului român. „Este vorba de un popor care prin strămoșii săi își are rădăcini de patru ori milenare : aceasta este mîndria și puterea noastră", sublinia marele savant și patriot Nicolae Iorga. El, poporul, a transmis, din generație în generație, limba strămoșească, aceeași pe toată întinderea pămîntului românesc, cultura sa unică, datini și obiceiuri care-i definesc profilul spiritual omogen. Unirea, la 1 Decembrie 1918, a tuturor românilor într-un singur stat legitim și suveran este nu numai un act istoric de excepțională importanță, ci și un mesaj solemn în perspectiva posterității, subliniat atunci de Vasile Goldiș, tribun de seamă al voinței naționale : „Patria este pămîntul strămoșilor, dar tot atunci ea este zestrea fiilor noștri. N-o slăvim numai pentru trecutul pe care-l incorporă, ci mai vîrtos pentru viitorul pe care prepară" !

Toate aceste adevăruri capitale ale experienței istorice a poporului nostru au fost puse în evidență și slujite cu abnegație exemplară de partidul comuniștilor români. În anii grei din preajma celui de al doilea război mondial, înfruntînd teroarea, P.C.R. s-a manifestat drept cea mai înaintată forță politică, împotrivindu-se cu toată hotărîrea pericolului fascist și mobilizînd poporul la lupta pentru apărarea libertății patriei. Organizînd și conducînd cu succes actul istoric de la 23 August 1944, P.C.R. a inițiat trecerea spre epoca nouă a socialismului. Evidențiind că acest partid este continuatorul firesc al luptei neîncetate dusă de poporul român pentru neatîrnarea țării, făurirea națiunii și a statului național unitar, pentru accelerarea progresului social al României, Congresul al IX-lea a reprezentat o adevărată punte de legătură între trecutul, prezentul și viitorul țării.

Cnștiința larg încetățenită de a ne socoti noi înșine, capacitatea și voința fermă de a ne plămădi propriul destin, hotărîrea de a nu precupeți nici un efort pentru a apăra integritatea pămîntului străbun, făcîndu-l tot mai roditor și luminat peste timpuri de razele păcii, toate acestea sînt caracteristici esențiale, coordonate capitale ale sensibilității și lucidității românești, particularități pe care le prețuim dintotdeauna și cu care ne identificăm pentru totdeauna. Sărbătorind Unirea din 1918, generațiile de azi găsesc în idealurile pentru care a luptat, în trecut, poporul un exemplu mobilizator în făurirea societății socialiste dezvoltate, în promovarea păcii și înțelegerii universale, politică justă și apreciată tot mai larg în lume, preconizată de partidul și statul nostru.

Iuliu MOLDOVEANU

viața noastră

„SEMICENTENAR LABIȘ"

În județul Suceava s-au desfășurat manifestări aniversare prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la nașterea poetului Nicolae Labiș. MEMORIALUL „LABIȘ", organizat de Asociația scriitorilor din Iași și Comitetul județean de cultură și educație socialistă Suceava în sala noului Teatru sucevean a cuprins cuvinte omagiale, amintiri, versuri dedicate poetului, rostite de scriitorii Mircea Radu Iacoban, Secretarul Asociației scriitorilor din Iași, Dumitru Ignea, Aurel Covaci, Const. Ciopraga, Mihail Iordache, Gh. Pituț, Mircea Scarlat, Grigore Ilisei, George Țărnea, Teofil Bălaj, Traian Iancu, Director al Uniunii scriitorilor din R.S.R., Horia Zilieru. Familia Labiș a fost reprezentată de mama și sora poetului, Profira și Margareta Labiș. A urmat un spectacol inspirat din poezia lui Nicolae Labiș, susținut de Secția din Suceava a Teatrului Național din Iași (regia, Cristina Ioviță), precum și un pelerinaj la Mălini, unde s-a vizitat punctul muzeal amenajat în casa copilăriei poetului. S-a depus o jerbă de flori la bustul lui Nicolae Labiș. În orașul Fălticeni, scriitorii s-au întîlnit cu edilii localității, care au vorbit despre tradițiile culturale fălticenene și au prezentat perspectivele dezvoltării vechii așezări moldovene.

■ Centenarul nașterii marelui nostru scriitor Liviu Rebreanu a prilejuit, la Biblioteca română din Roma, o amplă manifestare culturală în cadrul căreia criticul literar Constantin Ciopraga a prezentat pe larg viața și activitatea marelui prozator român. Manifestări similare s-au desfășurat și la Sulmona. La cea de a IX-a ediție a „Premiului Mediterraneo", conferit de Centrul de cultură mediteraneană, juriul, prezidat de prestigiosul profesor Mario Sansone, a acordat premiul „l'Ulivo d'Oro" criticului și istoricului literar român prof. dr. docent Constantin Ciopraga, pentru întreaga sa operă. Subliniem că a fost singurul premiu I ales de organizatori. Ceremonia a avut loc la Palermo ■ În Revista „Ipeirotiki Estia" din Ianina, sub auspiciile Academiei din Atena, în numărul din mai—iunie—iulie 1985, au fost publicate, în traducerea lui Andreas Rados, mai multe creații ale poetului Nicolae Țațomir, însoțite de a extinsă bio-bibliografie. ■ Sub genericul „In memoriam. Liviu Rebreanu, 100 de ani de la nașterea marelui scriitor" a avut loc la Belcești, județul Iași, o amplă manifestare omagială la care și-au adus contribuția Gavril Istrate, Horia Zilieru, Ion Chiriac, Doru Scărlătescu, I. Popescu-Sireteanu, Angela Traian, Gloria Lăcătușu, Dorian Obreja **(N. Busuioc).** ■ În ziua de 20 octombrie, la Muzeul teatrului ieșean au vorbit despre opera lui Liviu Rebreanu Const. Ciopraga, Dan Mănucă, Florin Faifer, Constantin Paiu. ■ În perioada 8—10 noiembrie s-au desfășurat la Iași, Pașcani și Verșeni tradiționalele Zile „Mihail Sadoveanu", aflate la cea de a XIV-a ediție. Și-au dat concursul scriitorii Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Constantin Mitru, Val Condurache, Victor Crăciun ■ La Clubul C.F.R. „Unirea" din Pașcani s-a organizat un complex de manifestări cultural-educative și cu participarea poetului Emilian Marcu ■ Biblioteca U.J.C.M. Iași a avut-o ca invitată pe Antoaneta Macovei care a vorbit despre viața și opera Otiliei Cazimir ■ Elevii Liceului pedagogic „Vasile Lupu" s-au întîlnit cu poeții Paul Balahur și Lucian Vasiliu cu care au purtat un dialog despre poezia tînără ■ În cadrul unei ședințe de comunicări la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol", Al. Zub și-a prezentat impresiile de călătorie în R.F.G. și S.U.A. ■ Despre poezia contemporană a vorbit Horia Zilieru elevilor liceului „C. Negruzzi". Cu acest prilej a fost lansat volumul de versuri „Despre dragoste, despre singurătate" de Dorian Obreja, volum prezentat de criticul Ioan Holban ■ Scriitorii Corneliu Sturzu și Grigore Ilisei s-au întîlnit cu elevii Liceului de informatică din Iași, unde au dialogat despre literatura contemporană și au acordat autografe pe ultimele lor cărți. De asemenea prozatorul Grigore Ilisei a avut o întîlnire cu cititorii vasluieni în cadrul manifestărilor cu cartea organizate de Biblioteca județeană Vaslui la Casa artelor din localitate ■ Centenarul Liviu Rebreanu a prilejuit elevilor de la liceul Dimitrie Cantemir o întîlnire cu un grup de cadre didactice de la Universitatea Al. I. Cuza în frunte cu prof. doctor docent Constantin Ciopraga. Acțiunea a fost organizată de prof. Gabriela Scărlătescu și s-a încheiat cu un concurs pe tema „Un „erou literar : Apostol Bologa". ■ „Amintiri din teatru" este ciclul de manifestări organizate periodic, la Muzeul teatrului din Iași. Sub acest generic, a avut loc evocarea personalității dramaturgului Nelu Ionescu cu participarea criticilor Ștefan Oprea și Constantin Paiu. Din piesele autorului au prezentat fragmente actorii Monica Bordeianu, Petrică Ciubotaru, Virgiliu Costin, Despina Marcu, Adina Popa, Costel Popa, Silvia Popa, Sergiu Tudose, Puiu Vasiliu, Teofil Vâlcu și Dionisie Vitcu. Ilustrația muzicală Ionela Tudor.

Cu acest prilej s-a vernisat „expoziția Nelu Ionescu" organizată pe baza donației avocatului Emil Ionescu, tatăl dramaturgului. Expoziția a fost vernisată de prof. muzeograf M. Parascan ■

agora

traian iancu

stejarul cel bătrîn

Nimeni n-are, ca el, coroană mai frumoasă,
Cînd vine toamna și ia foc în el :
Vino, ca să-l vezi, în aramă duioasă,
Și-ai să plutești în aer, ca un funigel...

Frunzele lui dulci, tandre și alerte,
Sub vînt pornesc un cîntec, ca orga catedralei,
Cerul în el inundă și soarele se pierde,
Intr-un suspin de rană, în sufletul spiralei...

Și de-l privești, chiar toate se par ca ireale,
Minunea-l face roată, în parcul solitar,
Nu sînt, nu sînt în stare, în spații siderale,
Să cînt lumina lină a marelui stejar...

Bătrîn, pare să fie, așa-ar părea de clar,
Dar ochiul în el vede și sufletul spre seară,
Că-i stare din născare, tînăr imaginar,
Cînd iarna spre el vine, cu barda-i seculară...

Cade zăpada albă, în tresăriri pe creangă
Și viforul, în gesturi, revendică turbat...
Și-o cutezanță-n jurul stejarului, talangă,
Vestește că stejarul stă falnic, nemișcat...

Iar colo-n primăvară, în miez de București,
Coroana înverzește, rotundă-n mers spre cer,
Enormă, ca un simbol al țării românești,
Și iar așteaptă toamna al zării cavaler...

toamnă

Pălește soarele, în var,
Ce fulgerează casa
Cu gălbenitul selenar,
Cu fața, ca mireasa...

Și lungi convoaie de cocori,
Își poartă sborul falnic,
Ca flăcările de comori,
Lăsînd un cîntec jalnic...

E frig !... E rece-n trup și-n zvon,
De meri de ionatan,
Se dedublează, ca un son,
Porumb și grîu în lan...

Povara mea e cucuruz,
În lanuri fără hat,
Nici merii nu mai au auz,
Livada s-a culcat...

Și, seara, cîntă, uneori,
O coțofană-n gînd,
Și trec, prin vînt, ciocănitori,
În tandru sbor sburînd...

Țăranii — adună, de pe cîmp,
Prunci de știuleți, rîvniri
Răsfrînți în dulci mirări de dîmb,
Și-n calde amintiri !...

De vară, traiul omenesc,
Își amintește-n zbor,
Vederi din soarele ceresc
I-apare-ntreg, sonor...

Și vremea firii, tot mai rar,
Privind în frunze, sus !...
În frunzele dintr-un stejar,
O toamnă a adus !...

lucrătorul

Cîți lucrători văzui în viața mea
Mi-au dat o mașină forța omenească ;
Nu e mai frumoasă, pe cer, nici o stea,
Decît lucrătorul în haină albastră...

Lunecă sudoarea, fîntînă pe el,
Și de dorul vieții e înfierbîntat,
Nu-i proroc în lume, semne nu-s de fel...
Ca privirea-i 'naltă, ce ne-a înălțat...

Noi sîntem o ceară, ce-n tîrziu adie,
Și pătrunde în crezuri gîndurile mari,
Dar ca lucrătorul numai cerbul știe
Să lase în țară, martori seculari...

Salt de cerb ce-n suflet lasă adieri,
Lucrătorul, are sîngele fierbinte,
Svonul muncii sale-n veacuri de cîntări,
Poartă steagul țării, din părinți, 'nainte...

Boltă-n zbor năvalnic,
Din chemări, spre lună ;
Duce lucrătorul neînvins și falnic,
Vestind omenirii numai vreme bună...

„uniți în cuget și-n simțiri"

imn pentru generații

Intr-unul sau doi nu este locul
Românimea — laolaltă —
În dornice inimi și-așteaptă sorocul
Unirea cea mare, ca hora, cum saltă, tresaltă...
Au plecat, mulțime, spre locul
Unde trebuia să ardă
Ideea mai vie ca focul.
Țările Române nu-ncetau să vadă !
Visul lui Mihai prins în sigiliu
Pecetea dragostei de spus
Zidul morții nu-și mai are locul...
Zimbrul colindase Transilvania
Și dinspre Moldova munții erau aproape
Vulturi din creastă de Carpați
Se-avîntă, în zbor, spre ceilalți și ceilalți...
Cine a semănat în voi
Iubirea, astăzi gătită ca o mireasă ?
Ați crezut, ați luptat pentru Alba Iulia
Trăiască de-apururi mama tuturor ROMÂNIA !

Ilie FIȚIGĂU

culoare de legendă

Decembrie — culoare de legendă a marilor iubiri
trecută prin lumina străbunelor jertifiri
Simbol de înfrățire și vis ce s-a-mplinit
sub cerul țării mele, cu piscuri de granit

Ca-ntr-un potir imens de albă floare
s-adună roua gîndului cel bun, suit pe zare
rodind în timpul faptei cuvînt de libertate
Columnă, stîlp de casă și steag peste cetate

Prin luptă necurmată, și vrere de oțel
ne-am făurit destinul — Republica Română!
Azi țara de baladă, pe soarta ei stăpînă
stă-n prag de sărbătoare, sub comunist drapel.

Georgeta EFTIMIE

convorbiri — 1885

O favoare rară făcută de către redacție **Poesiei**, sumarul acestui bogat număr se deschide cu versurile lui A. Naum, șăgalnic-nostalgice considerații horațiene (poetul latin e realmente cultivat de această generație a „convorbiriștilor") pe tema eternă a trecerii „sigure" prin și de lumea ispitelor. Sintagme anacreontice caracteristice se învălmășesc sub privirea mijită a meditativului sexagenar mai curînd hîtru decît maniheist : „spațiul prădalnic", „trecutul istovit", „minciuna existenței" ; „Rîd de noi ghidușii fauni tologiți pe sub rogoaze / Și priapii mueratici ce prin holde străjuiesc / Zînele pe la izvoare se ivesc și se hlizează / Păstorițele, păstorii tainic rîd și se ghiontesc" fiindcă moartea, „palida ospătăreasă" e pe-aproape : „„Parc-aud bîrfind luntrașul barbar și neobosit / / El în luntrea sa glodoasă, cu lopata sa fatală" etc.

E posibilă irigarea clasică a solelor în pantă ? Permanent ingeniosul Ion Ghica (în celebra sa corespondență cu V. Alecsandri, ajunsă acum la scrisoarea XXII) ne asigură că da : „Drenurile sunt îngropate la o adîncime la care nu le poate ajunge fierul plugului să le spargă ; ele comunică la deal și la vale cu șanțurile de irigațiune — și dau unele într-altele, formînd ca un fel de rețea. Cînd e secetă astupăm drumurile la vale ca să rămîie pline cu apa care le vine din șanțurile de la deal ; atunci apa din drumuri, strecurîndu-se prin porii olanelor, ține reveneală. Dacă din contra, plouă mult încît ar sta apa băltace pe cîmp, închidem gurile drumurilor în șanțurile de la deal — și atunci olanele se golesc și apa din ploaie, în loc de a sta pe holde, se infiltrează prin porii olanelor și se scurge în șanțurile de la vale" !

Cea de a treaia piesă a lui I. Cerchez, **Firică**, este o „„comedie într-un act", cu loc de desfășurare, situare în timp, personaje, conflict „autohtone", dovedind o adevărată știința a inscenării încurcăturilor și caricaturizării prin limbaj. Colonelul Tunat debitează în împrejurările cele mai neașteptate locuțiuni cazone de efect spontan „subminînd" morga unei naivități abil construite. Bătrînul pensionar vrea să-și mărite cu orice chip fata trecută și ea de prima tinerețe, acceptînd să distreze societatea „pretendenților" cu glume „involuntare". Scopul împlinindu-și-l, „mijloacele" nu-l mai desonorează decît aparent cînd spune cu gravitate că dinții sînt cei ce „absentează" că logodnicii „fac șiruri rare" și de la ei, „lovind în sea", așteaptă „comunicare" ; pe cel îmbrobodit îl consolează : „Pe cînd aveai șoseaua, să iei tu drumul greu ?" etc.

Articolul **Idealul popoarelor în secolul nostru** de C. Leonardescu, succesorul lui Maiorescu la catedra ieșeană de istoria filozofiei, trece în revistă opțiunile politice ale marilor puteri din epocă în spirit critic și umanist cu aprecieri încă actuale ; „...un popor orcît de tare ar fi, nu poate fi totdeauna fericit și nici nu s-ar menține în această stare, pe cît timp popoarele tind a se nimici și calici unele pe altele, pe cît timp liniștea lor depinde de puterea lor brutală."

O dare de seamă obiectivă semnează Ioan Bogdan asupra întîiului studiu monografic despre învățămîntul superior în Moldova întocmit de A. D. Xenopol.

L. D.

amintirea lui nicolae labiș

O fotografie din primele ce-mi aparțin cu N. Labiș lîngă banca noastră din parcul primăriei (Foto V. Bogdăneț)

n. labiș: „eu nu știu care-i steaua mea, dar bănui că-i steaua ciobanului"*)

Un nou decembrie, o nouă întîlnire cu Labiș. Pentru generația noastră — și, sînt convins, și pentru cele de după noi — este de neconceput un decembrie fără poetul „Primelor iubiri", fără măcar o fărîmă de noutate despre el.

Acest decembrie însă, în care ar fi împlinit 50 de ani, îl sărbătorim mai ales pentru a-l simți, din nou, alături de noi, așa cum a fost mereu, în scurta-i viață.

Încercăm, apelînd la o corespondență inedită, să adăugăm încă ceva nou amintirii frumoase ce ne-a lăsat-o poetul.

Știm că asemenea restituiri sînt, în general, grele și cer un anume curaj, o anume detașare, multă onestitate și un cuvenit simț al măsurii.

Să-i redescoperim lui Nicolae Labiș marea sensibilitate și disponibilitate umană dintr-un șir de scrisori trimise unui prieten și coleg de liceu, în perioada în care viitorul poet se pregătea să părăsească Fălticenii, spre a face un popas la Iași pe drumul spre Bucureștiul consacrării sale literare.

Am avut parte de atît de rara și rîvnita fericire să fiu prieten cu Labiș exact o treime din timpul tumultoasei sale curgeri pămîntene.

Toate au început în toamna anului 1949. Mă aflam pe atunci în ultimele clase ale liceului „N. Gane" din Fălticeni. Mă întîlneam cu Labiș mai ales la ședințele cenaclului literar, condus de profesorul V. Popa, dar mai adesea la masa de ping-pong și în preajma singurului aparat de fotografiat ce-l pseda liceul și pe care l-am „închiriat" spre folosință noastră comună de la Laboratorul de fizică. Prieteni am devenit ceva mai tîrziu, în urma unei întîmplări triste pentru el. Era o zi din nu mai știu ce lună caldă a anului pomenit mai înainte. Pașii multor elevi de la „N. Gane" — fie pe vreme de vară sau iarnă — nu ocoleau cofetăria așezată pe o străduță perpendiculară pe cea a liceului. Lume multă, încăpere mică, locuri puține. Nu departe de mine, sprijinit de pervazul unei ferestre, cu o cupă în mîini de înghețată aproape topită, stătea Labiș, abătut, nehotărît. La invitația de a se așeza la masa — ce a devenit mai apoi a noastră — s-a arătat nedumerit, (nu eram singur și ne despărțeau vreo trei clase, el fiind într-a 8-a, cum ar veni acuma) apoi, încîntat de oferta făcută... venise să se „răcorească". Fusese pe acasă, la Mălini, de unde se întorsese cu un răspuns negativ de la „Viața Românească" în legătură cu dorința de a i se publica o poezie. („Am îndrăznit prea sus !" — mi-a zis). Mi-a arătat și hîrtia primită. Sub un text scurt (care cerea însă și niște lămuriri de ordin social și profesional, ce l-au contrariat pe Labiș) cred că am reținut și numele lui Eugen Jebeleanu O copie a acelei poezii „Muntele cîntă" (Labiș încă de pe atunci își dactilografia textele avînd, deci, sacrul privilegiu de a apela la singura mașină de scris a liceului) mi-a oferit-o atunci, la cofetărie, punîndu-mi o condiție : Să nu o citesc atunci și, peste o săptămînă, să ne întîlnim tot acolo și să-i comunic „fără nici o milă" eventualele observații. Așa a început colaborarea noastră.

(MUNTELE CÎNTĂ)

„Cînd soarele răsare roșcat, rubiniu, dimineața,
Prin munți,
Peste ape și punți,
Se naște în vuiet de muncă viața.

Cămășile negre, vărgate,
Înfășură corpuri, vînjoase, bronzate,
Bătute de soare, bătute de vînt
Țapinele scurmă cu ciocul de fier
În brazii ce pier
Și cad greu gemînd la pămînt.

Aici,
Între miezuri de stîncă,
În noroi sau în funduri de rîpă adîncă,
Cu palme bătute, cu buze crăpate
Cu ploaia și gerul și soarele-n spate,
Cu inima flăcări, fierbinte ca jarul,
Muncește năvalnic, Ion, țapinarul...

. . . .

Cînd noaptea perdeaua de umbră-și desface
Cînd soarele raze-n hățișuri implîntă,
Viața se naște
Și muntele cîntă".

Treptat miracolul s-a produs : privirile-i pure, neastîmpărul și curajul ideilor, întîmplările neobișnuite ce mi le povestea m-au fermecat. M-a condus prin locuri neștiute de nimeni, m-am obișnuit cu nebănuitele lui tristeți, cu dezvăluirea cîtorva din marile sale secrete: gîndea în stihuri de la 4—5 ani, („Numai mama știa !") umpluse deja un caiet de versuri „din copilărie" (pe care însă nu mi l-a arătat niciodată, găsindu-l mult mai tîrziu, în arhiva familiei Labiș, cu o copertă pe care era meșteșugit încrustat titlul „În sătucul dintre brazi").

Mai aveam un loc al nostru în părculețul din preajma Primăriei. Alături de Labiș mica oază din centrul Fălticenilor de altă dată căpăta noi contururi. Aici, pe o bancă de lîngă statuie, am descifrat, seri la rînd, împreună, taine adînci cu mari înțelesuri, ce ne frămîntau mintea și sufletul ori ne mistuiau tăcerile anilor tineri.

La ascensiunea-i rapidă am asistat mai de departe : devenind student, în toamna anului 1950, mă întîlneam cu Labiș mai rar, în vacanțe și, mult mai des, prin scrisori. Într-una din ele am găsit, cred, debutul lui, pe plan local. (E vorba de poezia „Munca voluntară", apărută în „Lupta poporului" alături de o poezie semnată de Lucia B). Era în primăvara anului 1951. Au urmat primele lui mari succese : la 15 ani obținuse în faza finală a primului concurs literar postbelic locul I pe țară, îi apar versuri, pentru prima dată, în „Viața Românească" este invitat la Suceava, la Iași pentru diferite întruniri literare. În pofida marilor solicitări Labiș nu-și uita prietenii și dialogul cu ei continua cu un ritm de cel puțin o scrisoare la două săptămîni. Din ele aflam multe și de toate din tîrgul adolescenței noastre. Era un fel de cronică — uneori ritmată, alteori dramatizată, deseori însoțită de desene, fugare portrete, mici crochiuri (să-mi facă mai înțeleasă mișcarea personajelor la unele ore, reuniuni tovărășești și mai ales la cinematograf), caricaturi, în care nu se sfia să se prezinte ca prim solist al unor întîmplări hazlii, școlărești :

„I-am văzut ieri ochii (Lucicăi)... aceeași fațăacum de ceară colorată, cu același zîmbet, potrivit din vîrful degetelor pe buza de postav. Atîta tot. Unii zic că s-a mai urîțit, dar eu n-am observat". „Tîrziu, pe stradă, ferindu-se de o căruță și un camion ce erau să-l strivească Nelu a dat din nou peste Lucica. A urmat un schimb de cuvinte : ale ei moi, ca de mîță, ale lui înghețate tun, cum îi fierul iarna".

Să fi fost atunci prima întîlnire — halucinant prevestitoare și prevenitoare cu cea ce se va chema apoi „pasărea cu clonț de rubin ?"

Simțeam din scrisori că ceva ascuns nedeslușit îl îndemna să plece din Fălticeni. Nu era numai măgulitoarea invitație, făcută probabil de profesorul universitar Const. Ciopraga, de a se muta la Iași, ci și dorința de a veni în contact cît mai rapid, mai direct și mai calificat cu adevărata poezie și atmosferă literară, cu alți oameni în ultimă instanță. Și totuși nostalgia despărțirii de locurile îndrăgite se împletea cu teama de un necunoscut ce-l atrăgea irezistibilă :

„Cred că Duminică voi dansa la ultima reuniune în Fălticeni. Mîine sau poimîine plec la Iași în recunoaștere, iar săptămîna viitoare, definitiv. De acolo, scrisoarea cea lungă. Iartă-mă deocamdată, dragă Valeriu, că nu pot scrie mai mult".

Nicolae Labiș

„Acum să fac o paranteză. Redactorul venit din Iași m-a chemat acolo la Liceul nr. 1. Condiții măgulitoare. Tu, ce zici ? Ei fac formele. Eu să aprob sau să refuz.

Vestea plecării lui Labiș la Iași s-a răspîndit repede prin micul tîrg. În aceeași scrisoare din 13. X. 1951, dorind să evite o întîlnire cu Lucica, Labiș scrie :

.....Și grăbesc pasul. Grăbesc și ele (L și o amică). Îl încetinesc. Ele, idem. N-am ce face. Trebuie să discut.

— Ce faci, Nelu ?

— Mă plimb.

— Pleci ?

— Poate !

— Nu pleca !

— De ce ?

— Așa !

M-am făcut că recunosc pe cineva în mulțimea care mergea în sens contrar, le-am făcut un semn-cabalistic, am parcurs doi pași grăbiți înapoi, m-am întins și am căscat, apoi am trecut trotuarul și m-am plimbat mai departe în văzul lor, singur, solemn, nepăsător, rece și mojic.

Asta-i situația actuală. Nu-i prea de invidiat. Oricum e bună. Pînă plec — dacă plec — o să scriu și atîta tot. Dacă rămîn cu atît mai bine.

Viitorul mă cheamă
Trecutul mă ține,
Prezentul e pasiv.
Dar cînd vrei, sfinții ajută,
Cînd nu vrei, sfinții fug.

(poezie chineză) **)

Să plec sau să rămîn ? Iată problema". Și iată-l pe Labiș la Iași, de unde, în luna februarie 1952 îmi va trimite 3 scrisori. În prima pare dezamăgit.

„Glorie, idilă, mărire... sunt vorbe. În Iașul nostru e mult, tare mult noroi.

Și deși răsare din cînd în cînd și cîte un drob de soare, e greu, oricum, să te gîndești la stelele înalte.

La propriu, la figurat ori la ironicul figuratului, oricum. Chestia-i chestie și vorbele multe sunt de prisos...

...Dar timpul e ceva fără sfîrșit și început ; toate au venit, toate au trecut Inimile rămîn, însă, Valy, dacă-s inimi veritabile ! Aici prietenii mei sunt paiațe ; prieteni încă n-am și-i mai bine... Tovarășii de la Uniune sunt și buni și răi și fără talent — ca și mine dealtfel. Eu citesc poezia după secole, scriu din cînd în cînd... Rar de tot, beau cîte puțin. Viața-i amăruie ca-n raiul țiganului".

Dar iată următoarea scrisoare, cea mai reprezentativă, cred, pentru felul în care a recepționat Labiș atmosfera ieșeană pe care o transcriu în întregime :

Februarie 1952

Dragă Valerică,

Fiindcă mîine o să fie eclipsă de soare am să-ți scriu azi cartea pe care înadins am amînat-o ca să mă mai gîndesc la ea. Dar că una am gîndit și alta a ieșit, în sensul că socoteala de acasă nu se lovește cu cea din tîrg și că scrisoarea mea a ieșit negîndită — asta-i altă poveste.

Scrisoarea ta ți-am înțeles-o la propriu — așa cum trebuia. Am zîmbit amintirilor atunci cînd am citit despre Gavril pe care am avut ocazia să-l constat (blind) înaintea sa, în vacanța mea.A fost o întîmplare banală cu un film, o expoziție și o fată, nici nu merită să ți-o scriu.

Să nu crezi că dracu e așa de negru cum l-am pîrlit ca în precedenta. Iașul continuă să rămînă ca un tîrg cu ruină și farmec mult. Avem clopote limbute și clopotnițe vechi, avem viață domolă dar fierbinte, cîntece multe și bodegi. E noroi mult, unde nu-i noroi pe vremea asta — și-s multe urme în noroi. E aici și ciubota popească a străbunicului Creangă și pantoful stîlcit al lui bădia Mihai. Ades îl văd pe orbul Codreanu, cel mai de seamă sonetist al nostru — cum își poartă bătrînețea pe străzi pipăind cu bastonul roșcat și amintindu-și de vremile cînd avea ochi, ură și suflet. Că-i tare bătrîn orbul Codreanu, tare bătrîn și obosit.

E pe-aici și fostul tipograf de rînd Lesnea— tălmăcitorul lui Pușchin, Lermontov și Esenin— și nimeni nu știe să povestească despre beții și bătăi de mahala ca dînsul. Apoi Țațomir, cîntărețul omului nou, cu ochelarii lui colorați și cu căciula brumărie pe care și-a pîrlit-o într-o sară cu țigara din nebăgare de seamă.

Este aici prea mîndrul Vasilescu, nume necunoscut de nimeni — e cel mai talentat din toți pe cîți i-am cunoscut din țară — păcat că mîndria lui nu-l lasă să se arate oamenilor.

Asta-i noroiul nostru ieșean, în el cărunțește aurul ca-n nisipul Bistriței de aur, și stelele, ei bine stelele sunt adunate în inimile oamenilor. Că-s și mulți tîmpi ? Or fi. Unde nu sînt. Dar la noi parcă și tîmpenia e altfel, cam ca în Fălticeni și în Văleni.

Am fost la gospodării colective, la procese chiaburești, la fabrici. ...Tinerețe multă, tare multă — și inimă — ai despre ce scrie. Numai aici la Iași stăm prost cu tinerețea. Numai la noi e ca în țara din poveste — bătrîni deștepți, tineri zăluzi... dar la noi sunt copii deștepți și uite, e-n Mărțișor aproape, dau mugurii vom avea curînd tinerețea deșteaptă. Și cred că n'oiu îmbătrîni de tot pînă atunci.

Ce să îmbătrînesc ! Bătrînul Iași te întinerește — că avem și noi o revistă muzicală „Întinerești bătrîne Iași", gen „București ce drag îmi ești". Iașul pînă și prostia mi-a întinerit-o și-i bine — că tare rău-i cînd îmbătrînești în prostii.

„Steaua noastră" vorba lui Eminescu — poate a apus dar ea mai licărește. La dracu, nu face să uiți întîia stea ce-ai prins-o în vizor, stea după care ai făcut primele afirmații despre existența vieții în alte sfere... Dar cînd alt cercetător mai rutinat a demonstrat că în steaua ta nu-i viață atunci — ori lași astronomia, ori cauți altă stea mai cu noroc. Laplace a privit la toate astrele ce le-a putut cuprinde cu ochiul lui presbit pînă să-și înscrie numele în istorie. Eu nu știu care-i steaua mea, dar bănui că-i steaua ciobanului.

Uite că s-a înseninat și-i soare ; pe străzi e abur subțire și-s oameni — oamenii mei dragi. În toate geamurile rîd lumini și bălțile și-au dat duhul. Ți-am scris așa această carte ca să știi că îmi va pare rău la anul cînd voi veni la București.

Ți-am scris scrisoarea azi — da-ți voiu trimite-o mîine ca să mai copii din poezii și să le pun în plic... cît despre cost... costurile, Valeri, costurile s'au plătit... s'au cam plătit de mult.

Din toată inima,

N. Labiș — Mălini

Nu o dată îmi dezvăluia experiențele pe care le încerca în laboratorul intim al poeziei la care lucra :

„Poemul mi-i aproape gata în prima „ediție". O să-l mai revăd.

Am introdus numeroase imagini noi, am mai schimbat nume de personagii... Cînd e gata, bătut la mașină, ți-l trimit".

Și s-a ținut de cuvînt, atașînd poemul „Vasile" celei de a treia scrisori expediate în luna februarie din Iași, din care transpare însă și o undă de mîndrie și demnitate lezată, semn distinct al valorii certe pe care simțea că o are :

„În numărul acesta al Almanahului din Iași am publicat o poezie veche pe numele vechi și una nouă pe un nume nou : Nicolae Mălin. Dar ambele poezii sunt vechi astăzi și, deși, am publicat prin ziare poezii mai noi pe nume noi, țin la numele vechi pe care l-ai trecut în ghilimele în scrisoarea ta.

Cîndva, poetul rus Esenin, scria :

«În fața ta, degeaba îmi umilesc mîndria
Puțin de tot îți pasă dacă-ți șoptesc încet,
Că acolo, departe, în țara mea, Rusia,
Sunt pentru toată lumea cel mai vestit poet !»

Afară a început să ningă, Valerică... Abia acum a venit Iarna... E iarnă".

Ultima scrisoare din Iași este datată 8 martie 1952. Din ea doar finalul :

„Am întîrziat mult cu trimisul scrisorii. Iartă-mă că timpul (în sens mic) nu-i frate cu mine.

Trimit o singură poezie... Restul, mă voi strădui să public.

Același de mai demult dar cătinel schimbat,

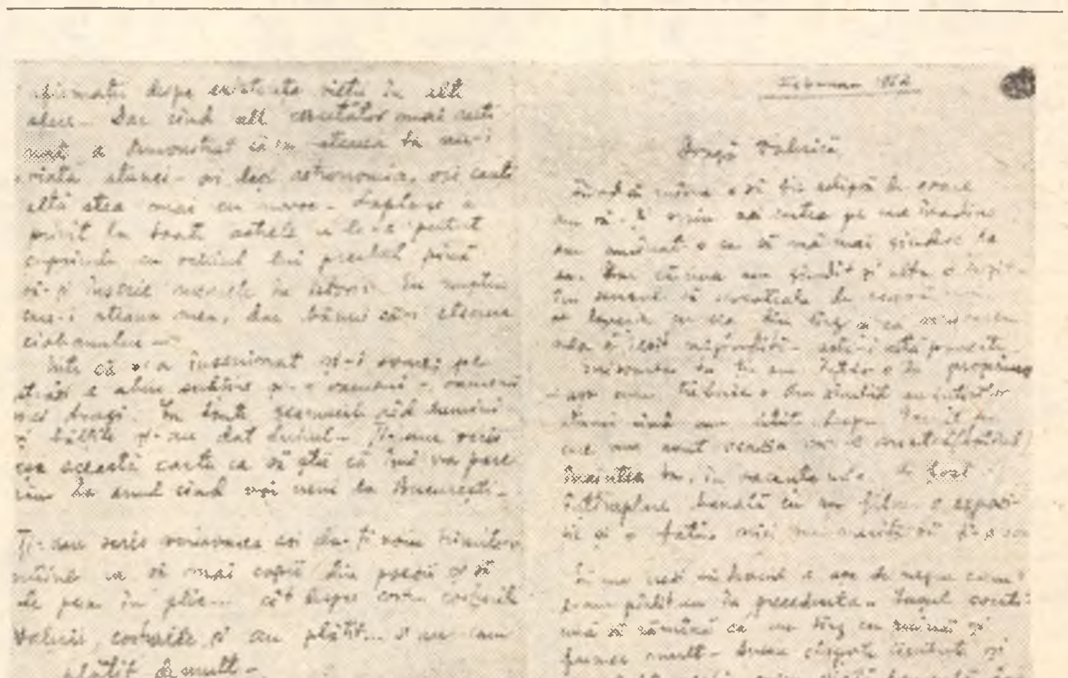
N. Labiș

A urmat o vacanță, apoi alta, iar în toamnă ne-am reîntîlnit în București, unde venise „să învețe poezia" la una din acele mai bizare instituții din țară din ultimele decenii (cum denumea Ion Băeșu „Școala de literatură"), unde avea să aibă de pătimit mai mult decît toți colegii săi luați împreună și unde se vor adeveri, din păcate, gîndurile transmise în ultima scrisoare din Iași ce o am de la N. Labiș : **„Cred că îmi va părea rău că voi pleca la anul la București".**

Valeriu BOGDĂNEȚ

* Dintr-o scrisoare adresată din Iași, prietenului său Valeriu Bogdăneț în februarie 1952.

** Sublinierile și paranteza îi aparțin.

amintirea lui

cehoviana

M-am întîlnit nu demult cu o distinsă cercetătoare şi profesoară de literatură. Trecuse ceva vreme de cînd nu ne mai văzusem. Între altele, am vorbit despre Cehov pentru că domnia sa a pregătit pentru tipar o ediţie românească a operei autorului Unchiului Vania, scriitor care, în treacăt fie zis, şi-a găsit de timpuriu o largă recunoaştere şi răspîndire şi în spaţiul culturii noastre atît de deschis valorilor universale, atît de primitor şi fertil. M-am bucurat să aflu că interlocutoarea mea, spirit riguros, mobil şi profund, şi-a luat misiunea unei asemenea ediţii — cu atît mai mult cu cît anul acesta s-au împlinit şi au fost marcaţi în întreaga lume 125 de ani de la naşterea lui Cehov — şi m-a suprins oarecum o mărturisire a sa: adîncirea exegetului în universul marelui scriitor rus nu face decît să sporească misterul unei creaţii de o simplitate, aş spune eu, monumentală. Tainele se înmulţesc la fiecare pas şi, îmi declara cu sinceritate cunoştinţa mea, te simţi neputincios şi oarecum nechemat să le pătrunzi, încît avînd pe masa sa de lucru portretul lui Cehov îl întoarce adesea, cu tandreţe, tulburată de privirea blîndă şi limpede a lui Anton Pavlovici în care cu greu s-ar putea totuşi desluşi vreo undă de repros... Eternul miracol al spiritului creator despre care s-a vorbit şi se va vorbi poate mereu? Fără îndoială. Mă gîndesc însă cît de tolerant era Cehov însuşi cu critica. O toleranţă impusă de necesitatea confruntării perpetue — pe care o considera vitală pentru artist şi pentru creaţia sa. „Singurătatea în creaţie este un lucru greu“ observa el, iar într-o epistolă către fratele său, Cehov, cel atît de nemulţumit de critică, încît putuse afirma categoric că din tot ce s-a scris despre el nu există un rînd care să probeze o autentică comprehensiune, proclama : „Mai bine o critică proastă decît nimic“. Mă întreb însă dacă această propoziţie, tocmai pentru că aparţine lui Cehov, nu e de natură mai mult să accentueze inhibiţia criticului, decît să-l stimuleze.

Am în faţa un portret al lui Cehov, realizat de V. Serov în 1902. Avea deci 42 de ani; dar arată mult mai bătrîn.

contexte

Parcă însăşi fizionomia sa a înregistrat un anumit ritm al timpului ce este specific, şi tocmai de aceea perfect recognoscibil, lumii cehoviene. Un ritm încetinit, care creează impresia unei lentori a scurgerii timpului. Dincolo de ea însă, deci de înşelătoarea aparenţă, timpul macină repede şi eroii cehovieni sînt bătrîni la 35—40 de ani, iar vîrsta îmbătrînirii coincide la unii dintre ei cu momentul unei tragice iluminări: ratarea. În fond, ei sînt nişte oameni superiori tocmai prin puterea de a înţelege şi a trăi acest moment. Mediocrii nu au această putere de a trăi sentimentul ratării. Deşi pe planeta Cehov, căreia nimic din ce e omeneşte nu-i lipseşte, îi întîlnim şi pe aceştia...

Într-adevăr, o lume căreia nu-i lipseşte nimic şi mai ales vocaţia visului, capacitatea de a-şi proiecta nu o dată într-un viitor, de obicei îndepărtat, fericirea. Obsesia timpului (a viitorului) este definitorie pentru profilul eroului cehovian. Să ne amintim de Verşinin din Trei surori, de îndemnul lui „Hai să visăm... bunănoară... la viaţa de peste două-trei sute de ani !“... şi mai departe: „Peste două-trei sute sau o mie de ani... căci anii nu înseamnă mai nimic... o să înceapă o viaţă fericită, o viaţă nouă ! Noi nu vom avea parte de ea, fireşte, însă pentru ea trăim astăzi, ne trudim şi suferim. Noi o înfăptuim... şi ăsta e sensul existenţei noastre şi chiar am putea spune fericirea noastră“.

Lumea cehoviană meditează cu nelinişte la imaginea prezentului ei în conştiinţa generaţiilor viitoare, la ecoul şi, aşa-zicînd, la moştenirea faptelor ei într-un timp pe care încearcă să-l anticipeze, să şi-l reprezinte. Astrov, de pildă, după o retrospectivă lucidă a vieţii sale de medic (şi ecologist) pune această întrebare dramatică, de un copleşitor omenesc, amestec de satisfacţie, regret şi tristeţe : „ne vor pomeni oare, cu o vorbă bună, cei ce vor trăi cu o sută, două sute de ani după noi şi cărora azi le croim drumul ? Eu cred că nu ne vor pomeni dădacă“. Aceeaşi nelinişte care ţine, de fap, de esenţa condiţiei umane în general o împărtăşeşte Verşinin : „Sînt încredinţat că peste două-trei sute de ani lumea va privi spre vremurile noastre cu groază, cu batjocură. Viaţa noastră de azi li se va părea greoaie, apăsătoare şi stranie... Ce viaţă frumoasă va fi atunci !“ Un romantism, un vizionarism sui-generis îi fac pe aceşti oameni cu o existenţă, aşa cum s-a observat adeseori, anonimă, monotonă, cenuşie, dar de o mare complexitate sufletească, inconfundabili.

În legătură directă cu obsesia timpului, a viitorului şi, în fond, a istoriei, se află, la eroii dramaturgiei lui Cehov, cultul muncii. Munca este văzută ca o şansă a salvării de la alienare şi mediocritate. Una dintre cele Trei surori, nefericita Irina, îngrozită de vremea care trece şi „înghite“ necruţător, ireparabil totul, întunecîndu--i mintea, memoria şi spulberîndu-i proiectul, visul de care îşi legase toate aspiraţiile, viaţa („Totul s-a învălmăşit în mintea mea... nu mai ştiu cum se spune fereastră în italieneşte sau tavan... În fiecare zi uit cîte ceva... Şi viaţa trece, vremea nu se mai întoarce. N-o să mai plecăm niciodată la Moscova,

(continuare în pag. 13)

Constantin COROIU

N. LABIŞ. : „Autoportret“

în timp cu omul şi poetul

În această lună decembrie şi în acest an 1985, poetul Nicolae Labiş, prieten statornic al Iaşului şi al nostru şi nepreţuit colaborator al „Iaşului literar“ la începuturile lui şi al „Convorbirilor literare“ azi, împlineşte rotunda şi frumoasa vîrstă de 50 de ani.

Ce minunat ar fi fost să fi putut scrie astăzi şi în acest loc altfel. Să ne fi bucurat intim şi intens că flacăra misterioasă izbucnită în urmă cu cinci decenii în Poiana Mărului de sub obcinile Stînişoarei arde încă şi înmiresmează cu aromele ei tari... Neîndoios că, în drum spre Mălinii lui dragi ar fi poposit şi în Iaşii de care era legat sufleteşte şi nu singur ci, ca mai întotdeauna, însoţit de un grup de prieteni. Şi ar fi impulsionat o „ieşire“ pe dealurile Buciumului, sau Galatei, acolo unde, cîndva, vinul scăpăra în pocale. Visuri...

Ne-au rămas amintirile. Din ele, din scrisori şi din fugitive însemnări ocazionale, încerc să închег astăzi cîteva secvenţe, ce se vor un modest omagiu adus memoriei omului şi poetului. Cronologia întîmplărilor este relativă : de atunci au trecut aproape trei decenii.

1955. Vara. Ieri spre seară a poposit la redacţie Labiş însoţit de un bun prieten al său, regizorul Pintilie. Erau colbăiţi, nebărbieriţi, şi din cale afară de obosiţi. Veneau de undeva de pe drumurile ţării. La hotel n-au găsit o cameră liberă, s-au întins pe nişte mese din redacţie (pe atunci găzduită în Palatul Culturii) cu colecţii de ziare drept căpătîi. Fără mofturi. Au adormit pe loc. A doua z am găsit pe birou un grupaj de poezii (**Florile înălţimii, Al tuturor, Dimineaţa, Nourii, Ciutura, Iubirea pentru munte**). Ciclul intitulat **Impresii din munţi**, era datat Iulie, 1955, Homorod. Labiş plecase de dimineaţă în oraş să-şi uimească prietenul cu monumentele Iaşului : Turnul Golia, Trei Ierarhi, Teiul. Bojdeuca, Cetăţuia... Manuscrisul ciclului pomenit l-am păstrat, alăturîndu-i în timp, altele. Din cînd în cînd le răsfoiesc cu sfială şi respect.

Fără a-i fi cerut în mod expres să colaboreze Labiş ne trimitea cu plăcere poezii şi, după cum afirma, era „cu ochii pe revistă“. O dorea bună calitativ şi mai bătăioasă.

Decembrie 1955 sau ianuarie 1956. Fragmente dintr-o scrisoare : „Mai întîi mulţi ani şi multe mulţămiri în munca pe care o duci în inerta noastră capitală.

Trimit capitolele II—III din Rapsodia Pădurii spre a continua colaborarea cu Iaşul. Partea I-a a apărut în „Viaţa“ care mi-a cerut şi aceste două părţi pe care nu i le mai dau, totuş.

Dacă se poate nu întîrzia mult publicarea lor deoarece îmi vor apar în volum. **N. Labiş.**

P. S. Volumul apare prin Aprilie — Mai“.

Am publicat un fragment din Rapsodie şi l-am ales atît de bine încît la 20 martie 1956 am primit următoarele rînduri : „Vă salut şi vă promit că vă voi călca în curînd. Sînt puţin iritat de alegerea capitolului din Rapsodia Pădurii. În fine, s-o lăsăm baltă. Totuş aş vrea să ştiu dacă vreţi să mai reţineţi ceva. Cu dragoste, N. Labiş“.

Nu ţinea la supărare. Ne-a iertat. Şi, dorind sincer îmbunătăţirea calitativă a „Iaşului literar“, s-a oferit să ne ajute la scoaterea unui număr pentru care el urma să asigure un număr important de articole, poezii şi proză de la scriitorii din Bucureşti. În scurt timp, datorită strădaniei lui Labiş numărul proiectat (5, 1956) a căpătat un contur mai mult decît promiţător. Colaboratori din Bucureşti: N. Labiş, Doina Sălăjan, Al. Andriţoiu, Ov. S. Crohmălniceanu, Lucian Raicu, Sonia Larian, Dumitru Micu, Nicolae Ţic. Din Iaşi : G. Topîrceanu (inedit), Otilia Cazimir, Al. Dima, Nicolae Ţaţomir şi alţii. Labiş urmărea îndeaproape rotunjirea şi completarea numărului. Fragment dintr-o scrisoare expediată la 20. IV.1956 : „Marţi trimitem notele polemice promise. Va fi o cantitate acceptabilă (10—12 pagini maşină). Le vom semna cu iniţiale.

O rugăminte : să se pună punctul pe **I** de la „Iaşul literar“ pentru ca să se facă bine distincţia între „Iaş“ şi „Laş“. [Tăietura literei de titlu a revistei oferea posibilitatea unei asemenea confuzii].

Salutări tuturor prietenilor. Sper că voi avea plăcerea să-i salut personal în curînd. Cu dragoste, **Nicolae Labiş“.** Acest „în curînd“, însă, avea să se prelungească pînă în toamnă. Vara anului 1956 i-a prilejuit lui Labiş nu numai o vacanţă incredibil de productivă dar şi unele mîhniri.

În urma interpretării dogmatice a conţinutului poeziilor semnate de Labiş (**Am căutat..., Dans de odinioară, Legenda pasiunii defuncte, Singular şi plural**) cu care se deschidea revista, precum şi a altor materiale, „Iaşul literar“ nr. 5/1956 a fost retras. Odată cu criticile aspre aduse conducerii revistei şi cu respectiva autocritică, păru că totul a intrat pe făgaşul liniştei. Dar unele ecouri s-au perpetuat. La Conferinţa pe ţară a tineriilor scriitori, Labiş a fost ţinta unor critici şi ironii, în legătură cu aceleaşi poezii, venite din partea unui important poet. După cîte îmi amintesc, supărat. Labiş, a părăsit sala. Peste scurt timp, la Congresul scriitorilor, în Raportul general, poetul de la Mălini, aflat în cele mai strălucite momente ale creaţiei sale, a fost din nou criticat din aceleaşi motive. Iar revista „Iaşul literar“ considerată drept cea mai liberalistă dintre publicaţiile Uniunii Scriitorilor. (Merită menţionat faptul că incriminatele poeme au apărut, mai tîrziu, tot în revista „Iaşul literar“. Dar autorul lor nu mai era...).

Treptat, lucrurile au intrat în normal. La începutul lui octombrie 1956 am primit următoarea scrisoare : „Am lăsat la redacţie un material de-al meu şi, împreună cu el, nişte traduceri pe care un colaborator din Bucureşti le-a trimis prin mine.

Îmi pare rău că n-am participat la ieşirea dv. În orice caz mă voi întoarce în Iaşi peste cîtva timp şi atunci voi fi poate mai norocos. Va fi limpezit şi vinul, poate.

Tot atunci îmi veţi comunica şi opiniile asupra umilelor mele versuri ce vi le-am supus. Mult spor la muncă, Nicolae Labiş“.

„Umilele“ versuri (**Vacanţe (II), Chiparos, Cearcăn, Tu, În zori, Contemplaţie, Poezia**) au fost ultimele oferite de Nicolae Labiş revistei „Iaşul literar“. Citez din **Chiparos** o strofă, considerînd-o inedită. Restul strofelor au fost transferate în poezia **Sînt douăzeci de ani** : „Nu să străbat istoria topită / S-o simt curgînd în sîngele-mi rebel / De braţul drept poezia mi-i lipită / Şi-o simt nu lungă spadă, ci drapel“.

Peste un timp, nu mai ţin minte cu exactitate data, poate pe la sfîrşitul lui octombrie, Labiş s-a întors într-adevăr la Iaşi aşa cum promisese. Dar nu singur ci, ca mai totdeauna, însoţit. De această dată grupul era mai numeros ca oricînd. Labiş reuşise performanţa de a-i aduce la Iaşi in corpore (sper să nu mă trădeze memoria) pe Eugen Barbu, Gheorghe Tomozei, Eugen Mandric, Lucian Raicu, Sonia Larian, Doina Sălăjan, Toma George Maiorescu.

Ca de obicei, fiind duminică, am organizat o „ieşire“, într-un loc bine cunoscut, la vestita vie Marcoci pitită în preajma mînăstirei Galata. A fost o zi minunată pe care nu o voi uita niciodată. Poate şi pentru că a fost ultima în care l-am ascultat pe Labiş citindu-şi versurile. Am stat cu toţii în cramă într-o sanie şi pe nişte butuci, lîngă budanele pline în care vinul nou se decanta cîntînd. S-a tăcut mult în acea zi. Se instaurase, din motive necunoscute, o atmosferă solemnă sau de visare, poate. Într-un tîrziu, cînd seara poposi cu răcoarea ei tomnatică, ne-am îngrămădit într-o mică cuhnie unde Labiş ne-a citit **Balada** de curînd scrisă. Apoi s-a întins pe un pat îngust, un soi de laviţă şi, întors cu faţa la perete, a adormit ca un prunc. Noi ceilalţi am rămas să discutăm. Despre omul Labiş despre valoarea poeziei lui, despre grija ce trebuiau să i-o poarte prietenii lui apropiaţi. A fost ultimul popas a lui Nicolae Labiş pe colinele albastre ale Iaşului, oraş care i-a stat mereu lîngă inimă şi pe care l-a onorat cu inegalabila sa creaţie.

Dumitru IGNEA

labiş şi spiritul locului

Înainte de a-l cunoaşte pe Nicolae Labiş, am cunoscut lumea din care venea poetul. În vara anului 1950, prin iulie-august, profesorul G. Istrate alegea, aş spune inspirat, ca loc al unor cercetări dialectale şi folclorice, iniţiate de Catedra de limba română a Universităţii din Iaşi, Mălinii lui Nicolae Labiş. Participam ca student, împreună cu un coleg, la un fel de practică de vară, neinstituţionalizată încă, în această regiune de intersecţie a unor arii dialectale şi folclorice cu punte de plecare atît de răspîndite şi totodată atît de apropiate: Transilvania, Bucovina, Moldova. Instalaţi într-o mică aşezare dependentă de Mălini, Pîraie, ne-am extins cercetările din nucleul Mălini — Poiana Mărului — Văleni şi în localităţile învecinate, de sub Stînişoara, pe Suha în jos, pînă la Baia, pe valea Moldovei. În peregrinările noastre zilnice pe uliţele acestor sate, la fel de interesante din punct de vedere etnografic cît şi lingvistic, fără îndoială că paşii ni s-au încrucişat cu ai viitorului poet. Conducătorul echipei îşi aminteşte chiar de o scurtă convorbire cu copilul de paisprezece ani, care avea să comunice, nu peste mult timp, atît de firesc, într-una din cele mai durabile şi mai semnificative părţi din opera sa, cu tradiţiile folclorice ale acestor locuri. Labiş, ca şi Blaga, s-a ivit şi şi-a petrecut copilăria într-o lume, cum spune poetul din Lancrăm, „croită pe măsura celei folclorice“ : „Bătăile versului am prins a deprinde / Nu din cărţi, ci din horă, din danţ, / Rimele, din bocete şi colinde, / Din doinele seara cîntate pe şanţ“ (**Inceputul**). Nu-s cuvinte de circumstanţă. O întreagă mitologie — nescutită de unele actualizări forţate — îşi arată feţele mirifice în versurile în care poetul, abia ieşit din vîrsta poveştilor, îşi cercetează copilăria printre oamenii din satul natal. In 1950, vara, şi în 1951, toamna, cînd am revenit la Mălini, pentru a trece obcinile Stînişoarei, pe valea Bistriţei, într-o echipă lărgită de cercetători, am stat de vorbă, pentru completarea fişelor noastre, cu atîţia Gheorghe Panţîru, oameni de care poetul era atît de legat.

Sucevenii îl anexează fără ezitare pe Nicolae Labiş actualei hărţi administrative a judeţului lor. Obîrşia lui Labiş este însă mai aproape de Baia voievodală a lui Dragoş, de locul mitului vînătorii rituale de pe Moldova, decît de Suceava lui Petru I Muşat, cu pecete clară din 1388. Lucrul acesta nu are de altfel nici o importanţa, dacă n-aş crede că partea aceasta mai nebuloasă a istoriei, îngropată în straturi mitice adînci, îl putea mai lesne impresiona pe poet. Baia de lîngă Fălticeni, care a dat numele judeţului în care s-a născut Labiş, aşa cum am cunoscut-o în 1950, păstra atîtea ruine romantice. Un sat sărăcit, în care am găsit cu greu ceva de mîncare, arăta trecătorului mărturia veche a unei superbe declaraţii de dragoste de la 1410, secol care i-a atras şi pe Eminescu în **Scrisoarea IV**. Alexandru cel Bun oferea, în 1410, Margaretei de Losoncz, soţia sa, o biserică, astăzi în ruină, la care s-au adăugat, din motive mai puţin lumeşti, şi alte ctitorii, de la Ştefan cel Mare şi Petru Rareş. Din părţile acestea mai de la şes, în care puteau ajunge mai uşor, ivite printre ruine, sugestii de ţară ce „veghea turcită“ : „Numai numele de locuri ca un abur vechi de vin / Inimile întărîtă: Baia, Războieni, Cozmin; / Dar se risipesc sub cerul ţării triste, osmanlîie...“, pînă sus, pe obcinile Stînişoarei, poetul a adunat toată istoria Moldovei, pe care a prefăcut-o într-o fabuloasă pădure a durerii şi a speranţei oamenilor pe care i-a adăpostit secole de-a rîndul, pînă la ultimul război care a tulburat atît de adînc liniştea acestor locuri (**Rapsodia pădurii, Pe obcinile Stînişoarei, Subiect de baladă**).

Dacă astăzi sucevenii îl anexează pe Labiş hărţii judeţului lor, fără să mai ţină seama de împărţirea administrativă din anul naşterii poetului (1935), nu greşesc prea mult. Pe steagul vechi al şcolii primare unde m-am întîlnit cu abecedarul se putea citi tot judeţul Suceava, deşi şcoala aceasta era de pe lîngă Paşcani. Arsă de Ştefan cel Mare în noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467, fatală pentru oştile lui Matei Corvin, care era să-şi lase viaţa aici, incendiată din nou înainte de bătălia de la Războieni (1476), Baia renaşte şi mai înfloritoare din cenuşa atîtor jertfe mîntuitoare, în timpul şi după domnia marelui voievod. Acest oraş medieval, în care secole de-a rîndul istoria a fost la ea acasă, decade abia după 1776, cînd chiar aici, tristă ironie a destinului, se adună comisarii turci şi austrieci pentru a hotărî graniţa ciuntită în 1775 a Ţării de Sus. Acest hotar n-a fost niciodată validat de oamenii locului, înaintaşii lui Labiş, cu nimic deosebiţi, fie că erau dintr-o parte sau din cealaltă a cordunului.

Elev la liceu la „Nicu Gane“ din Fălticeni, Nicolae Labiş şi-a manifestat ataşamentul faţă de locurile natale culegînd folclor din satele acestei zone. În **Arhiva de folclor** a Facultăţii de Filologie din Iaşi, cota 2472, se păstrează o urătură culeasă de elevul Nicolae Labiş, în 1951, însoţită de cîteva precizări ale profesorului său de română, V. Gh. Popa, din care reţinem datele privitoare la culegător, „elev în clasa a IX-a“, şi la informator. Poetul „a fost de mai multe ori la Baia, unde l-a cunoscut pe Hlihor Constantin, rapsod popular, de la care-a cules strigături, urături, oraţii de nuntă şi o stranie poveste numită **Lostriţa“**. Originalul acestei urături se păstra, presupunem că împreună cu toate celelalte piese folclorice culese de Labiş, în arhiva personală, care a aparţinut, pînă la moartea acestuia, profesorului V. Gh. Popa, el însuşi cu preocupări în domeniu, autor al culegerii **Folclor fălticenean**, prefaţă de V. Adăscăliţei, Suceava, 1974. Fiind vorba de un rapsod, fără îndoială acest Hlihor Constantin, de 70 de ani în 1970, cînd îl întîlneşte V. Gh. Popa, de 51 de ani, cînd l-a cunoscut Labiş, era şi un versificator dotat. Vechea urătură, ne întrebăm, îşi îngroaşă cumva tenta ludică, poate chiar şi motivele istorice, şi cu concursul tînărului culegător, nu numai al informatorului ? Ne ferim să facem altceva decît să lansăm o ipoteză, în sprijinul căreia citām versurile : „De urat am mai ura, / Dară mi-i c-om însera, / Pe aici, prin sat străin, / Fără pîine, fără vin, / Fără vreun colac rotund, / Cu traista spartă-n fund. / Şi-avem de trecut păduri, / Văile şi munţii suri, / Şi-o dumbravă minunată / De Ştefan vodă arată, / Unde fetele nebune / Tot aruncă cu alune / Şi se leagă de feciori / Ca albinele de flori“. De la acest informator al „folcloristului“ Labiş, V. Gh. Popa culege, în 1970, încă vreo cîteva piese „de lume“ : **Dragu-mi-i bădiţa-nalt, Urîtul, bată-l pustia** şi **Copiliţă de pe şes.**

Jovialitatea, cumpănită de gravitatea funciară a omului crescut în natură, pofta de viaţă, răsfăţul în mijlocul adunărilor unde scapără, odată cu vinul din cană, vorba ageră, mustind de umor ireverenţios gata să ia în răspăr făţărnicia gălăgioasă, orice formă ar lua şi de la oricine ar veni, sînt trăsături care se leagă în portretul ţăranului etern, fie că acesta se numeşte Nică a lui Ştefan a Petrei Ciubotarul din **Amintirile** lui Creangă sau, la ca-capătul celălalt al romanităţii, răzvrătitul **gaillard** Colas Breugnon, bătrînul mucalit al lui Romain Rolland. Din această trainică rădăcină ţărănească se trăgea Nicolae Labiş. Tulpina pe care o hrănea, care se ridica atît de decisă, de dreaptă, neînduplecată de ostilitatea vînturilor purtătoare de îngheţ, a fost retezată înainte de vreme. „Căutătorul de comori“ n-a mai avut timp să-şi desăvîrşească opera.

L-am cunoscut pe Labiş la Iaşi, alt loc de care a fost legat cu putere sufletul poetului, la o trecere a verii în toamnă, cînd dealurile cu ctitorii voievodale îşi mută podgoriile în hrubele boltite în piatră pentru ca vinul să-şi poată dobîndi, în liniştea din culcuşul adînc, asemănătoare aceleia dinaintea creaţiei, puterea. Această privelişte şi muzica unei fete cu nume exotic l-au îndemnat pe poet să scrie **Comtemplaţie.** Tot la Iaşi l-am auzit recitînd **Slutul**, o poezie ciudată, în care, dincolo de naivitatea anecdotei, în sufletul lui Păcală, hîtrul satului, se infuzează o notă tragică. Poetul nu merge pînă la capăt cu această interpretare originală a eroului popular preferînd, nu din stîngăcie artistică, un final facil. Sînt tot mai convins că Labiş, ajuns la maturitatea talentului său atît de profund şi de original, ar fi putut, adîncit în mitologia populară, să exprime şi să ducă cel mai bine în lume, dintre toţi poeţii generaţiei sale, sufletul autohton, în mari construcţii poetico-mitice, ca Eminescu şi ca Blaga.

Al. ANDRIESCU

labiş

Păstrez o imagine amuzantă a lui Nicolae Labiş — adolescentul, student la Şcoala de literatură şi critică literară „M. Eminescu“ din Bucureşti. Era ajunul sărbătorilor iernii anului 1952. Împreună cu alţi colegi l-am însoţit pînă în Piaţa Filantropia, să căutăm un... cal. Era murgul unui zarzavagiu, pe care Lae îl ochise să-i retezăm coada pentru buhaiul de Anul Nou. Pînă ce noi l-am ţinut de vorbă pe zarzavagiu, el, cu prietenul său nedespărţit, Portik, harşt ! i-au retezat smocul cozii şi tuleo ! spre şcoală. Pe strada Arhitect Mincu, aproape de Şoseaua Kiseleff, Lae ne face semn. În dreptul unei curţi, în care o babă nebună creştea vreo opt potăi, care hămăiau întărîtate la noi de cîte ori treceam pe acolo, Lae deschise brusc poarta şi prima javră repezită la el o înşfăcă de după cap şi, haide ! mai departe. Cîinele îi chelălăia şi i se zbătea în braţe, dar lui nici că-i păsa. Păşea fluierînd prin nămeţi, cu bunda lui de miel întoarsă pe dos şi o căciulă cît turnul Foişorului pe cap urmat în alai de noi.

Aşa am intrat în curtea şcolii unde fetele, cu Doina Sălăjan şi Ileana Dragoş în frunte, tremurînd de mila căţelului au tăbărît să-l scape de „hingher“ care declara sus şi tare că a găsit piele pentru „dobă“ buhaiului. Tocmai la timp, pentru că dinspre şosea venea în suflet stăpîna „sechestratului“...

...Dar dacă pe atunci Labiş mai era un şoltical copilăros, în aceeaşi măsură dădea dovadă de o mare seriozitate în truda de poet. Mi-amintesc o scenă dintr-o dimineaţă, cînd intrînd în dormitorul său l-am găsit pe marginea patului, încruntat.

— Azi noapte „am visat“ o poezie extraordinară dar nu-mi aduc aminte decît... decît...

Şi, într-un suprem efort, încerca să recite, reamintindu-şi două sau trei strofe desperecheate, cu unele versuri ritmate doar :

Ta-ta-ta-ta, / Sufletul ţău nu-i ascuns, / Larg ţi-l deschizi în afară, / Totuşi, deplin i-am pătruns / Cea mai intimă cămară / Ta-ta-ta-ta...“.

Era bruionul poeziei „Comunistul“, găsit după moarte printre manuscrise inclusiv în volumul „Primele iubiri“, pag. 71.

Deci, fenomen rar, şi în vis era obsedat de marea sa dragoste — comunismul, replică îndeajuns de grăitoare pentru acei semidocţi care l-au închis într-un cerc de acuzaţii şi suspiciuni aberante. A apărut de altfel acea carte destul de voluminoasă a lui Gh. Tomozei („Moartea unui poet“) pe această temă (fără a uita de cea a lui Lucian Raicu), dar, ce ciudat ! în paginile sale poetul şi omul Labiş apar atît de estompat, încît ţi-e greu să-l recunoşti, autorul lăsîndu-se antrenat pe un teren alunecos, cu pete albe, nebulos, parcă ar fi căutat anume să deruteze, învîrtindu-se deseori la graniţa unor locuri comune. Pentru unii pare explicabilă această viziune, dacă ne gîndim că între Labiş şi Tomozei n-a existat uneori altă punte de legătură decît prietenia bazată pe o competiţie a

nicolae labiş

vălenii lui labiş

Împlinirea unei jumătăţi de veac de la naşterea lui Nicolae Labiş este întîmpinată, pe plan editorial, de o carte nouă, dedicată vieţii celui care, după expresia lui Fănuş Neagu, „părea sirzit să se urce-n tronul Moldovei". (**A doua carte cu prieteni**, 1985, pag. 320). Este vorba de cartea poetului Gheorghe Tomozei, mărturie a unei prietenii care pare a creşte pe măsură ce trece timpul. Nu e o biografie obişnuită. Autorul nu este un istoric literar şi se entuziasmează de orice afirmaţie pozitivă la adresa lui Labiş. Sîntem încă departe de o carte în care să ni se spună totul despre copilul minune de acum treizeci de ani. Exisă încă multe locuri albe, în biografia poetului. Unele afirmaţii, din volum, ar trebui corectate. Acesta este cazul cu spusele autorului, de la pag. 35 : „Aici a trăit [este vorba de satul Văleni !] viitorul poet, de la naştere, 1935, şi pînă la strămutarea la Mălini (1948)". Dar poetul era încă în satul naşterii. în vara anului 1950, cînd l-am cunoscut. Iniţiasem, în vara aceea, nişte anchete dialectale şi, însoţit de studenţii Al. Andriescu şi V. Adăscăliţei, ne-am fixat sediul în centrul comunei Mălini. În vremea aceea nu se ştia nimic de casa învăţătorului Labiş în Mălinii propriu-zişi. El locuia la Văleni şi cu ocazia unei deplasări acolo am avut cea dintîi „convorbire" cu poetul care nu împlinise încă 15 ani. Se juca, singur, într-un şanţ, în stînga şoselei, în direcţia mea care mergeam în sus, spre Stînişoara. Cum aflasem, de la Mălini, că învăţătorul Labiş avea stupi şi voiam să cumpăr nişte miere, pentru copiii mei, care erau cu mine, l-am întrebat pe „cetăţeanul" din şanţ care este casa pe care o căutam. El s-a ridicat în picioare, s-a întors cu faţa către obiectivul căutat de mine, a întins mîna dreaptă şi mi-a spus : „Uite aceea-i !". Eu, ca să nu greşesc, i-am mai pus o întrebare : „Eşti sigur că aceea este casa învăţătorului Labiş?". Răspunsul lui, foarte prompt, nu mai lăsa loc nici unui dubiu : „Cum să nu ştiu, dacă e tata meu ?". După aceasta s-a aşezat, pe marginea şanţului şi a continuat să se joace. Cu tatăl său însă n-am putut sta de vorbă ; nu era acasă.

Afirmaţia lui Tomozei, asupra căreia ne-am oprit, poate fi combătută şi fără mărturia mea, deoarece el însuşi ne propune, în continuare, alte date. Şi dacă afirmaţia, de la aceeaşi pagină 35, în legătură cu anul 1954, cînd Eugen Labiş a început să funcţioneze, ca director, la şcoala din Mălini, nu poate fi luată drept argument, din cauză că învăţătorul a putut funcţiona anterior numai la catedră, nu şi director, din scrisorile datate Văleni, decembrie 1951 (pag. 98) şi, respectiv, Vălenii Stînişoarei, 6 iulie 1952 (pag. 106), rezultă clar că el şi familia lui erau în Văleni, la datele respective.

La pagina 121, a cărţii citim : „Puţini ştiu că în 1956, înainte de accidentul care avea să-l coste viaţa, i se pregătise poetului Labiş excluderea din U.T.M., pentru fapte care astăzi nu mai au nici o semnificaţie". În legătură cu acest amănunt, trebuie să amintim că în acelaşi an şi anume în luna mai, numărul 5 al revistei „Iaşul literar" n-a mai fost difuzat din cauza poeziilor lui Labiş (pag. 3—8) şi a unei schiţe a lui Nicolae Ţic (**Călător fără bilet**, pag. 14—22). Numărul respectiv a fost tras din nou fără bucăţile indicate aici. Am avut în mînă poeziile puse, atunci, sub interdicţie şi n-am înţeles cauza înlăturării lor.

Ultima oară am stat de vorbă cu Nicolae Labiş cu aproximativ un an înainte de tragicul lui sfîrşit în trenul cu care veneam de la Bucureşti, împreună cu poetul Nicolae Ţatomir. Aveam bilete la vagonul de dormit dar paturile ne-au rămas nedesfăcute. Am stat pe culoarul vagonului şi am discutat literatură. I-am pus, atunci, problema revenirii la Iaşi, unde, îi spuneam eu, ar putea avea condiţii mai bune decît la Bucureşti. Nu m-a combătut. Ba, dimpotrivă, îmi spunea că se gîndeşte şi el, în mod serios, la lucrul acesta. Gîndul lui însă nu s-a mai transformat în realitate şi destinul n-a putut fi ocolit.

Acum doi ani, cînd am trecut ultima dată pe la Văleni, şi am identificat casa învăţătorului Labiş, fără să mai am nevoie de ajutorul cuiva, amintirea poetului s-a înălţat în mine ca un stîlp de foc. Fără să-i deschid cartea, acolo, ca la primele lecturi, auzeam şi comenzile date de tăietorii de lemne, peste vale, în pădure, şi hîşcîitul fierăstraielor şi clipocitul apei la moara de pe Suha, unde „ometiţa" depusă, deopotrivă, pe toate obiectele din interior, ca şi pe pălăria morarului, ne lăsa impresia că ar fi nins în plină vară.

Labiş a fost un poet de inspiraţie multiplă. În versul său ne întîmpină, deopotrivă, sentimentul iubirii ca şi cel a răspunderii civice, dorinţa de a trăi ca şi afirmarea unui crez prin care generaţia lui avea să se distingă de cei care au scris în perioada precedentă. Dar, înainte de toate, el a fost şi ar fi fost un poet al locurilor natale, un Sadoveanu în versuri. Pădurea din preajma casei părinteşti l-a urmărit pe toate drumurile. Versurile lui sînt, de multe ori, ecourile ei şi se amplifica pe măsură ce trece timpul :

Topoarele cădeau pe lemn, departe / Euritmia codrilor ritmind / Laborioasa viaţă fără moarte / Se distila din arbori şi pămînt.

Gavril ISTRATE

cîteva amănunte

Cum este dintotdeauna în firea lucrurilor, biografiile neseriale trezesc interes „explicativ" al personalităţii şi operei ori numai o acut — indiscretă curiozitate ; poate că şi ascunse speranţe ale unor posibile simetrii. În cazul scriitorilor se încearcă chiar dezvăluirea unor taine ale veşnic tăinuitului act de creaţie sau măcar detalii de comportament însoţitor — cît mai spectaculos, desigur. Cum se ştie, multă vîlvă au făcut cîndva destăinuirile Tincăi Vartic asupra modului in care Creangă îşi exterioriza pulsaţia încordării spiritului, fluxul inspiraţiei manifestîndu-şi-l aproape violent. La alţii elaborarea nu-i explozivă şi implosivă şi atunci orice „spionare" este o dată în plus gratuită, în eventualitatea că nu-i de-a dreptul stînjenitor pentru ambele părţi. Omul este însă pururi iscoditor tinzind să-şi explice totul, chiar dacă n-are uneltele de necesară fineţe ale cercetătorului dotat. Profesorul Gr. Scorpan, un „stilist" de vocaţie, numea „indecentă" actul de a face publice chair toate documentele intime privitoare la Eminescu, familia sa şi Veronica Micle. Şi totuşi traiectoria unică a vieţii Luceafărului nemuritor are segmente neclare ce ne-ar fi limpezit cu certitudine multe din întrebările ce încă stăruie privind geneza, motivele, şi mai ales fragmentarea operei. Destul de tîrziu au început a se scrie amintirile despre cel ce era şi va fi poetul naţional, coroborarea ştiinţifică a tuturor informaţiilor ur mind, amplificată în timp şi şovăind inevitabil.

În cazul lui Nicolae Labiş mă simt îndemnat abia acum să aduc la cunoştinţa publicului cîteva amănunte de ordin biografic şi sentimental mai ales pentru motivul că se cam generalizează unele inexactităţi şi informaţii ineficiente, ce nu depăşesc subiectivitatea informatorului. Una dintre acestea ar fi „concluzia" la care a ajuns fosta Filială a Uniunii scritorilor din Iasi, în 1951, şi anume, dat fiind faptul că se afla în faţa unui „talent poet incontestabil, de uluitoare vitalitate şi de certe făgăduinţi" şi dorind să se ocupe „cu bună purtare de grijă de evoluţia lui profesională şi artistică" l-a transferat pe elevul Labiş E. Nicolae, în trimestrul al doilea al anului şcolar respectiv, de la Fălticeni la Şcoala medie „M. Sadoveanu" din Iaşi (cf. Ion Istrati, **Portret** în vol. **Moartea unui poet**, p. 108) — ceea ce-i numai parţial adevărat. Nu ştiu dacă istoricul literar respectat de noi toţi, Const. Ciopraga, intenţionează să-şi dezvăluie amintirile despre poetul „cufundat în sine", cu privirea cruntă şi mustaţa uneori zîmbitoare, dar am dori s-o facă. Personal am citit cîndva întîmplător, însă fără îndoială, un „raport de activitate" destul de detaliat semnat de domnia sa în care arăta că s-a deplasat la Fălticeni, a avut o întrevedere îndelungă cu elevul Nicolae Labiş, nominalizînd şi un număr de poezii asupra cărora discutaseră. Nu pot preciza dacă acele poezii şi nu altele să fi văzut ulterior lumina tiparului. Important este aici amănuntul că în decursul conversaţiei Nicolae Labiş însuşi şi-a manifestat dorinţa de a fi ajutat să se transfere la un liceu din „oraşul culturii" de care fusese profund impresionat, în anul anterior, cu ocazia participării la concursul tinerilor scriitori. Concluzia profesorului şi criticului literar Const. Ciopraga era să se dea curs favorabil cît mai grabnic acestei opţiuni şi ea a stat, negreşit, la baza demersului ulterior al Filialei prin secretarul său de atunci.

*

Printre puţinii scriitori ai Iaşului de după război s-a arătat deseori şi ani în şir figura pitorească a lui Alexandru Ghizic, om fără veleităţi artistice, dar împuternicit de organele puterii locale să gireze paginile literar-culturale ale ziarelor şi ale revistei (la început un almanah trimestrial). Alexandru Ghizic, om generos deşi cam strîmtorat, amator de lungi libaţii nocturne şi ştiutor a recepta repede ideile convivilor, l-a găzduit la locuinţa sa de lîngă grădina Copou în cîteva nopţi şi pe Nicolae Labiş. Acesta i-a încredinţat spre păstrare (prudenţă ?) un caiet cu versuri se zice adolescentine şi „nu tocmai" dintre care Al. G. nu-şi mai aminteşte decît versurile (probabile) : „Un porumb s-a dus / S-a dus tot mai sus / Şi astăzi tehui / Plîng de dorul lui". Caietul a fost furat nu se ştie de cine spre disperarea blajinului bădia Sandu. Se mai află undeva oare acest manuscris şi nu altul ? Poate cineva încearcă recuperarea lui ?

*

De la Bucureşti Nicolae Labiş revenea deseori la Iaşi şi cred că niciodată singur. Mai mult însoţindu-se cu Ştefan Luca, Aurel Covaci, Eugen Mandric, apoi şi cu alţii. În primăvara anului 1955, primim la redacţie vizitatori neanunţaţi dar oricînd aşteptaţi : Nicolae Labiş, Sonia Larian, Lucian Raicu, Teodor Mazilu. Se perfectează o colaborare „de efect", din păcate eşuată în anul următor, în împrejurări despre care va aduce destăinuiri complete, fără îndoială, redactorul şef de atunci, prozatorul Dumitru Ignea. Un amănunt pe care probabil îl va evita : atitudinea sa exemplară în faţa posibilelor „represalii". Spre prînz împreună cu Ion Sîrbu, distinsul conferenţiar de astăzi la Universitate, fost redactor şi cronicar literar permanent al revistei „Iaşul nou" de unde va fi „scos" fără motive explicite împreună cu G. Mărgărit, sîntem invitaţi de Labiş la hotel, în preajma unei damigene pîntecoase oferită lui „cu toată inima" de prozatorul Constantin Nonea. Ca de obicei Lae ne recită ceva, inedit, însă acum ceva extraordinar. Lucian Raicu rămîne multă vreme neclintit, privindu-l fix, parcă surprins. Şi nu faptul că poetul îşi alese drept tribună un scaun creează această impresie, ci textul — mai e nevoie s-o spun ? Ion Sîrbu îl sărută nestăpînindu-şi lacrimile ; tot el este probabil singurul care-şi aminteşte în întregime fascinantul poem. Au fost acestea, ca şi altele, banale clipe de „beţie", prevestitoare de nenorociri şi doveditoare de nu ştiu ce, chiar dacă, la un moment potrivit, însuşi responsabilul modestului hotel „7 Noiembrie", adulmecînd calitatea vinului, s-a simţit obligat, în numele colectivului, să prezinte omagii „poetului nostru" ?

(continuare în pag. 14)

Lucian DUMBRAVĂ

între întrebări

cerbă dintre un mare orogoliu şi o imensă încredere în forţa propriului talent, ambii egali în exprimare, dar în direcţii diferite. A fost de fapt chintesenţa acelui sentiment, de care vorbeşte cu acuitate Mihai Gafiţa cînd evocă pe acei oameni care îl urmăreau cît a fost printre noi. „Cu dragoste unii, alţii cu explicabilă rîvnă de a-l ajunge, cu invidie un număr restrîns, cu prudenţă destui, cu abilitate cîţiva care-l excludeau, îl criticau înverşunat (din păcate cei mai tari pe poziţii administrative N. A.), sau simplu, nu-l înţelegeau..."

Labiş căuta avid prietenia împărtăşindu-şi fără discernămînt inima, cu naivitatea tinereţii care nu poate concepe că cineva ţi se alătură, uneori, doar pentru a te jefui de vise sau pentru a-ţi reteza aripile, cu gînd de a le prelua ajustate pentru sine.

O furie mocnită faţă de destin mă încearcă de-cîte ori îl recitesc, aşteptînd parcă să descifrez în dosul literelor moarte izbucnind magma tumultuoasă a acelor gînduri nespuse, ucise parcă şi-n noi odată cu el... E un fel de dezorientare „vinovată", pe care mi-am înăbuşit-o adesea la gîndul că după terminarea Şcolii de literatură, fiind departe de viaţa literară a Capitalei, care l-a măcinat, nu l-am mai întîlnit decît ocazional, cînd î-l „tapam" de cîte o poezie pentru ziarul la care lucram în Valea Jiului... Acest sentiment al unui gol esenţial mă încearcă reluînd procesul literar din cartea „Moartea unui poet" de unde lipsesc tocmai mărturiile celor care i-au fost mai apropiaţi. Ori, dacă nu lipsesc (ca în cazul meu), s-a permis trunchierea lor — desigur de vreun Mare Nimeni de la D.P. — încît mereu ai senzaţia că nu ţi-a spus exact ce era mai important. Mă refer în primul rînd la foştii colegi şi profesori de la faimoasa Şcoală de literatură...

Cum se face că din cei circa 150 de candidaţi admişi la şcoală (din care doar 65 am absolvit-o şi doar circa 30 continuă să scrie), doar opt au răspuns la ancheta lui Gh. Tomozei ! Am fi dorit bunăoară să aud şi altfel exprimată opinia „profesoarei" de poetică sau a celei de Istorie după Roller, de atîtea ori pusă în dificultate de Labiş, prin intervenţiile făcute. Să numim mai cu seamă pe acel poetastru de la care i s-au tras atîtea necazuri, făcător de versuri sforăitoare, mereu în goană după sinecuri (opintindu-se şi azi să alăture anapoda cuvinte fără strălucire !), care îl înghesuia prin colţuri de coridoare pe Poet, să-l ajute să termine cîte o strofă sau să-i rescrie uneori cîte o poezie întreagă (pentru a avea cu ce figura şi el în „Anii de ucenicie", revista şcolii). Care o fi azi „poziţia" acelui vajnic „acuzator", zălăuan — prieten „la toartă" cu Labiş, cînd afla că are bani pentru băutură, care la una din şedinţele „demascatoare" din 1953 nu s-a sfiit să-l facă pe Labiş, nici mai mult, nici mai puţin, decît „agentul imperialismului" ? Dar „Zîna-nopţii plînse" D. C., n-ar avea nimic de spus ? Măcar acum să elucideze de ce a acceptat să figureze ca falsă cauză a acelei penibile şedinţe, în care, printr-un simplu „da" sau „nu" l-ar fi absolvit pe Labiş de o acuzaţie absurdă de neînţeles pentru majoritatea dintre noi. Această neînţelegere l-a determinat pe L. Raicu să se opună iar pe alţi cinci ca mine i-a pus în situaţia de a se abţine de la votul excluderii (deşi eu eram în prezidiu). În ce mă priveşte sincer să fiu am făcut-o nu fiindcă aş fi fost mai „curajos" cît poate pentru că n-am fost destul de răspicat „lămurit". Dar, omeneşte vorbind, crescut în lumea minerilor, unde sentimentele naturale nu sînt frînate de ipocrizii, mi s-a părut cel puţin neserios să faci dintr-un gest spontan de îmbrăţişare a unei colege (cel mai firesc la 16—17 ani) un capăt de acuzare în scris.... în Codul Penal. N-am înţeles aceasta nici după ce am fost „chemat şi „prelucrat" de cei din prezidiu alături de care fusesem pînă în clipa votării, atrăgîndu-mi-se „tovărăşeşte atenţia" că aş putea păţi la fel dacă voi repeta vreodată gestul (fiindcă, vezi doamne, de acolo m-a văzut toată sala, pe cînd dacă eram pe un rînd din marginea sălii mai la fund, ca Lucian Raicu, Ion Gheorghe, Gh. O. Vasile, Şt. Luca, D. Carabăţ, sau Doina Sălăjan, de exemplu, era cu totul altceva, pilda fiind mai puţin bătătoare la ochi). Ar fi foarte interesant de reeditat opiniile de atunci ale „poetului" care azi clamează pe toate drumurile că Labiş i-a fost un idol (N. S.) şi care nu s-a sfiit să-l pună să dea „în scris" ce are de gînd în ceea ce priveşte problemele X sau Y, despre care „noi ştim" şi „o să vedem", „o să judecăm dacă...", să-i ascultăm azi pe Şt. P., H. A. —, sau D. C. Să-i dăm cuvîntul şi tovarăşului A. B. (fost secretar B.O.B.), cel mai respectat dintre noi (fiindu-ne model), care a lăsat să se înţeleagă chiar în anii de şcoală că are numai păreri bune despre Labiş, că-i convins de onestitatea lui, că ştie cît de mare poet revoluţionar este, dar că „a trebuit" să-l transforme „într-un exemplu".

Din 1954 pînă-n acel fatidic decembrie 1956 am fost rupt de viaţa literară a Capitalei, cu Labiş mă întîlneam doar cînd veneam la Bucureşti şi-l căutam să-i plătesc drepturile de autor la poeziile ce mi le trimitea să i le public în micul ziar al minerilor din Petroşani, unde lucram pe atunci, dar atunci ecouri (unele deformate, desigur) despre activitatea foştilor colegi ajungeau pînă în Valea Jiului... În interferenţa undelor venite dinspre unii sau alţii se suprapuneau de fiecare dată şi semnale „Labiş". Se părea că generaţia noastră şi-a făcut un punct polarizant din el dar o dată cu moartea sa mulţi s-au antrenat într-o vrajbă de neînţeles, rîvnind la titlul de continuatori ai săi etc. Nu cred în presimţiri dar am senzaţia că dacă s-ar relua o anchetă (publică sau nu) în genul celei pornite de revista „ARGEŞ" în 1970 s-ar mai elucida şi alte aspecte ale creaţiei şi vieţii lui Labiş.

Cred că unii dintre cei care au fost mai mult în preajma sa, cel puţin la fel ca mine şi care i-au fost mai mult sau mai puţin prieteni, ar face lumină asupra acelor zone de umbră rămase neelucidate în volumul „Moartea unui poet". Şi îi numesc în primul rînd pe : Niculae Stoian, Ştefania Popovici, A. Breitenhofer, Gh. Oproiu, Doina Ciurea, Imre Portik, D. Carabăţ, Nicolae Motoc, Doina Sălăjan, Al. Ovidiu Zotta, M. Monoranu, Ov. Maraloiu, Gh. D. Vasile, El. Dragoş, Ion şi Florian Grecea, Al. Popescu-Vergu, Atanasie Toma, Harv Solem, Horia Aramă, Nic. Culcer, Daniel Dragoş, Adrian Beldeanu, Sorin Comăniţă, Ion Buda, Ion Apetroaie, Aurel Stanciu, Nic. Ungureanu, Gh. D. Bădărău, Mihai Ionescu, Wanda Wendel, Sonia Larian, Ioana Zamfir şi ceilalţi.

Nu cred în presimţiri, dar ceea ce mi s-a întîmplat chiar în ziua accidentului său e demn de luat în seamă...

Pregătisem o pagină literară pentru ziarul „Steagul Roşu" din Peroşani, unde aveam inclusă şi o poezie de Labiş. Mergînd în tipografie să-i urmăresc apariţia constat că a fost scoasă din machetă. Am fost contrariat de aceasta dar... chiar a doua zi, venind mai devreme în redacţie şi dînd drumul la radio, la ştirile zilei, simt la un moment dat că se face o pauză, iar glasul crainicului primeşte o gravitate ciudată, anunţînd tragica veste a accidentării lui Labiş... Şocul ce l-am avut a fost atît de puternic încît cred că m-am schimbat complet la faţă, fiindcă o colegă care tocmai intra în birou s-a repezit să-mi dea un pahar cu apă :

— Ţi-e rău ? Ce s-a întîmplat ?

N-am mai avut putere să-i răspund şi primul gînd mi-a fost să dau telefon la Bucureşti, să aflu amănunte... Aveam telefonul de acasă al lui Nic. Stoian pe atunci singurul dintre colegi cu un astfel de aparat, fiindcă era în conducerea Uniunii Scriitorilor, membru al Comitetului Central al U.T.M. etc. Am făcut imediat comanda prin firul direct. Stoian zicea că încă nu aflase şi a căutat să mă liniştească, presupunînd că e o greşeală, că o să-mi comunice ce şi cum, rămînînd să-l sun din nou. Revenind, mi-a afirmat că totul e în regulă, că Lae o să-şi revină... Pînă în cea de-a 11-a zi, l-am mai căutat de cîteva ori şi tot aşa mi-a spus (de ce oare? colegii o ştiu !). „Nu-i nimic grav !". Aşa s-a întîmplat că n-am putut fi prezent la înmormîntare, ceea ce m-a afectat atît de mult încît redactorul şef (chiar cel care a fost obligat să mă anunţe că trebuie să scot poezia lui Labiş din ziar) mi-a pro-

(continuare în pag. 14)

Irimie STRĂUŢ

mulţumit, fericit

A terminat de mîncat oul fiert şi felia de pîine. Mai are de băut cafeaua. Cu ceaşca plină, iese din bucătărie, trece încet prin holul strîmt şi intră în cameră. Nu se grăbeşte, pînă la şapte şi jumătate mai sînt douăzeci de minute. Ca şi oul fiert, cu felia de pîine, ora plecării lui la slujbă este invariabilă Soarbe o înghiţitură de cafea şi îşi aprinde ţigara. Ca întotdeauna, înainte de plecare, ochii săi blînzi încep să examineze încăperea. Patul a fost strîns cu grijă, cuvertura de pe el pare bine întinsă, ciorapii murdari au dispărut de sub scaun, pe covor nu observă nici o scamă, iar pe rafturile de bibliotecă, ce căptuşesc pereţii de jur-împrejur, cutiile de carton pînzat, colorate în albastru, sînt aliniate atît de perfect, încît literele aurite, înscrise pe ele, formează tot atîtea paralele sclipitoare cîte rafturi există. În aceste cutii se află întreaga sa avere — mii de ilustrate din întrega lume, toate clasate pe continente, pe ţări, pe domenii de activitate... Continuă să-şi soarbă cafeaua şi să fumeze, mulţumit de ceea ce vede în jur. Dacă a urît ceva, în cei peste patruzeci de ani prin care a trecut, asta a fost dezordinea. Ordinea i-a insuflat-o taică-su, un plutonier-major, care, ceva mai răsărit decît un pitic, avea obiceiul să se salte pe vîrful cismelor, cu mîinile în şolduri, şi să spună: Băiete, ordinea începe de la lustruitul bocancilor şi se sfîrşeşte în suflet, nici acolo nu trebuie să fie harababură... De la maică-sa a moştenit blîndeţea ochilor şi mersul de felină, iar de la un unchi, marinar de cursă lungă, neputinţa sau teama de a-şi întemeia o familie, pasiunea pentru ilustrate şi colecţia acestuia, pe care a dublat-o. Da, poate fi mulţumit, şi în casa, şi în sufletul lui domneşte ordinea, Mai ales astăzi nu-l mai încearcă nici o îndoială. Totul este perfect, este miercuri, ziua pe care, din întreaga săptămînă, o simte cu adevărat cea mai plină. Cine naiba se prezintă, lunea sau marţea, la ofiţerul stării civile, să se căsătorească ? Mai ales marţea !... Însă de miercuri pînă sîmbătă căsătoriile se ţin lanţ. Nu mai departe astăzi are planificat să oficieze zece căsătorii. Pînă la sfîrşitul săptămînii va trăi din nou deplina satisfacţie a realizării lui profesionale, se va simţi deosebit de util semenilor săi, indispensabil vieţii lor, dacă nu chiar un fel de erou. La urma urmelor, nu este un sacrificiu şi acesta, să uiţi de tine şi să te subordonezi complet numai pentru momentul înălţător, cînd începi să rosteşti formula sacră: De bună voie şi nesilit de nimeni..., cînd aşezi actul în faţa unei femei şi a unui bărbat, ca ei să semneze. Chiar şi pasiunea lui pentru ilustrate are acelaşi scop, cu ajutorul lor călătoreşte în toată lumea, se întîlneşte cu cele mai de vază personalităţi ale lumii şi adună, adună mereu gînduri frumoase, să le ofere acolo tinerilor căsătoriţi... încă cinci minute şi va trebui să plece. Duce ceaşca în bucătărie şi se întoarce înapoi, oprindu-se lîngă masă. A întins pe ea, ca pe nişte cărţi de joc, numai stele de la Hollywood. Ce clipe de extaz a trăit aseară în compania lor. Bucuros s-ar aşeza şi acum pe scaun, dar timpul nu-i mai îngăduie. Totuşi, cu două degete, ridică de pe masă o ilustrată — Claudette Colbert, neegalata Cleopatra, în costumul de baie al anilor 1935. N-o mai răsuceşte să citească ce scrie pe verso. Ştie că unchiul său îşi trimitea sieşi salutări din America. Obiceiul a trecut şi la el, care n-a ieşit niciodată din ţară... O mîngîie cu vîrful degetelor şi o aşează la loc. Abia acum îşi dă seama că nu imaginea prietenei lui, ci a acestei actriţe nu l-a lăsat să adormă decît spre ziuă. Zîmbeşte blînd şi se trezeşte spunînd, cu o plecăciune: La revedere, stimatele mele doamne... Pe hol îşi îmbracă paltonul bleumarin, ca şi costumul, şi îşi aşează pe cap pălăria neagră. Afară, cer întunecat, frig, însă nimic nu-l poate indispune. Invariabil este şi drumul său de dimineaţă. Se opreşte la un chioşc de ziare. Nici o noutate în privinţa ilustratelor. Totuşi cumpără un ziar. Îl va citi la prînz, la cantină. Puţin mai tîrziu trece prin faţa unor vitrine cu galanterie bărbătească. Examinează îndelung pălăriile şi cravatele expuse, pe unele chiar le încearcă, închipuindu-şi cum i-ar sta cu ele. Apoi urmează alte vitrine, cu articole pentru femei. În dreptul celei cu lenjerie se opreşte mai mult. Mai ales sutienele îi readuc în minte pe Claudette şi iar zîmbeşte, umezindu-şi buzele. Cînd porneşte din nou, merge cu ea la braţ, protejînd-o de înghesuiala mulţimii. Îi simte mîna după braţul său şi cînd intră în piaţă. Nu prea are ce vedea acolo. Nişte femei zgribulite vînd morcovi şi ţelină. Dar imaginaţia lui umple repede piaţa cu crisanteme şi chiar îi oferă un buchet partenerei. Numai la următorul chioşc de ziare se desparte de ea. Nici aici nu găseşte vreo ilustrată nouă. Urmează un mic parc, pe care îl traversează cu acelaşi pas uşor, egal, din fiecare dimineaţă. Însfîrşit, vede clădirea unde lucrează şi încearcă vechiul său gînd : Asta-i, domnule, au şi casele, ca şi oamenii, mai multe feţe... Şi începe, însfîrşit, să păşească peste treptele de marmură. Intrarea aceasta are o anume solemnitate, pînă şi nichelul uşilor şi lambriurile pereţilor, covorul roşu, candelabru, toate o emană. Şi să nu mai vorbim de lustrul pantofilor săi, de dunga pantalonilor, de croiala paltonului... La prînz va ieşi prin cealaltă parte a clădirii. Acolo este drumul actelor de deces, de cumpărare-vînzare, de moşteniri, de toate încurcăturile oamenilor. N-are încotro, aşa îi cere postul, după oficierea căsătoriilor, trebuie să semneze toate acele acte, care nu-i fac nici o plăcere. Dacă ar fi după el, ar intra şi ar ieşi numai peste aceste trepte de marmură... Oricum asta a visat totdeauna, să oficieze căsătorii. În facultate fusese o speranţă şi, la absolvire, i se oferise posturi importante, dar el refuzase, motivînd că nu putea nici să acuze, nici să apere pe cineva, iar sentinţele îi erau de-a dreptul urîte. Astfel se mulţumise cu un umil post de jurist-consult la o cooperativă şi, abia după mulţi ani, reuşise să ajungă aici, să păşească solemn peste scările solemne... Holul este deja plin de lume şi el răspunde la saluturile celor aflaţi acolo, cu mici aplecări ale capului şi intră în birou, la fel o salută şi pe secretară. O, dacă ar fi şi femeia asta mai tînără, gîndeşte el, şi trece în chicinetă unde-şi dezbracă paltonul şi îşi netezeşte părul la tîmple. Acum e pregătit, oglinda îi arată pe omul aducător de fericire. Zîmbind şi păşind la fel de uşor, revine în birou. Să intre primii fericiţi de pe ziua de astăzi !

Corneliu ŞTEFANACHE

urme pe zăpadă

istorie literară

ion pillat în actualitate

Reactualizarea creației pillatiene, grație excelentei ediții critice a Corneliei Pillat, în curs de realizare, reprezintă, după ediția selectivă de acum două decenii, a lui Aurel Rău, cea dintîi restituire integrală. E ceea ce ne-a determinat, cercetînd al doilea volum din ediția critică — nu de mult apărut —, să revedem pe cel mai bun Ion Pillat: cel consacrat drept poet al Argeșului și, prin extensiune, rapsod al pămîntului natal în totul. După tinereștile **Visări păgîne**, orientarea spre fenomenul spiritual autohton devenea o necesitate, un mod de diferențiere, mai exact de revelare a propriei identități. După război au acționat elemente de conjunctură, diverse, de unde nu numai la Ion Pillat, dar și la Adrian Maniu, și la alții, reactivarea contactelor afective cu pămîntul. Cel care ca licean și student cunoscuse „Loira și castelele ei istorice, Burgundia cu Dijon, Bretania și le Mont St. — Michel, Rouen și Normandia, Flandra, Belgia, Ypres, Gand, Bruges cu canalurile sale moarte, vechile orașe care păstrează încă evul mediu intact: Caen, Troyes", și avusese „revelația artei gotice", junele care cu toți ai săi călătorise în 1908 la Constantinopol, dar care — aflăm din **Mărturisiri** — „nu pierduse contactul sufletesc cu România", ajunge la conștiința clară a **continuității**. Argumentarea, fără armătura teoretică filozofică a unui Blaga, se bazează pe locuri comune, pe ideea că tradiția e reductibilă la o viață „adîncă, originală, autohtonă", care „se confundă cu însuși sufletul profund, cu sufletul etnic" (**Tradiție și literatură**). Ridicare la ideea de puritate clasică și implantare în sensibilitatea agrestă, uneori un ceremonial de sorginte folclorică, iată ce înțelege poetul prin înscrierea în **sufletul etnic**. Mai puțin o apropiere de mituri specifice, cît relații stimulatoare cu pămîntul, cu roadele și miracolele ciclice ale acestuia. Nu de puține ori descoperim la poetul **Limpezimilor** vibrații sadoveniene, el considerîndu-se, de altfel, „moldovean, bineînțeles mai ales ca temperament poetic și ca tendință generală a firii (sale) adînci...". Nu găsim însă, ca la Sadoveanu fuziunea multiplă, contactele cu realitățile misterioase de dincolo de anotimpuri, chiar dacă tentația aventurii imaginare nu-i lipsește.

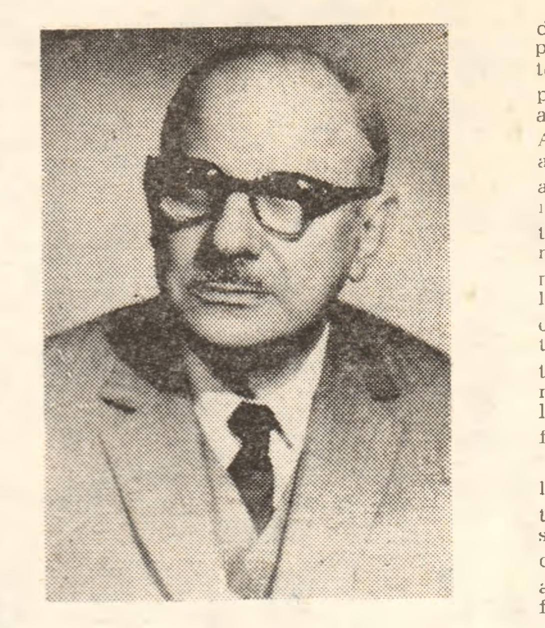
Intelectual de indiscutabilă finețe, cu lecturi în franceză, engleză, germană și alte limbi — din care și traduce —, frecventator de mari muzee și relicvarii, la Pillat viața privirii nefiind deajuns, i se asociază drept pigmenți elemente cărturărești. Citadinul care e Ion Pillat, circulînd cu trenul sau cu trăsura, contemplînd peisajul din fotoliu, de pe terasa caselor de la Florica și Miorcani sau pe fereastra bibliotecii, invocă deci, sistematic, sensibilități congenere —; Horațiu, Alecsandri, Eminescu, Francis Jammes devin interlocutorii săi, martori discreți ai propriilor reacții, conștiințe, oglinzi. Se vorbește, pe drept, de intimismul pillatian. Poezia lucrurilor apropiate, a decorului persistent, stabilizat, văzut prioritar sub semnul senzației, e raportată de toți comentatorii exclusiv la „bunul Francis Jammes", deși spațiul casnic prilejuise frumoase pagini lui Alecsandri și D. Anghel. În fond, „pendulele bătrîne" din **Casa din deal**, amintirile ținînd de **Cămara de fructe** (cu „piersici de jar, și-albastri struguri / și pere de-aur roșu cu flăcări de parfum"), de **Odaia bunicului**, rămasă intactă, sau de **Ochelarii bunicii**, încremeniți pe scrin, pe-o „galbenă gazetă", introduc într-un spațiu de intimitate, dar și de organicitate, într-o ordine-embrion, analogă celei naturale. Lumea aventurilor sadoveniene e natura în totalitate, iar hanul un spațiu de rememorări melancolice, o lume concentrată care povestește despre cealaltă, rămasă „dincolo de negură". La Pillat, valoare intens referențială are **casa** (implicit **odaia, cămara**), poetul ieșind de aici în natură, adică urmînd contrariul traseului sadovenian! Prin **cămin**, în semantica pillatiană se indică nu numai „casa amintirii", „casa părintească", în lumină „galbenă", autumnală, dar și via, și parcul, livezile din preajmă, nucii și cireșii, drumul și caleașca, crama, banca, zăvoiul și celelalte. **Vîrful dealului** e „capăt liniștitor de drum", fîntîna dispune de memorie, ființa ei muzicală lucrînd în surdină: „Mai stai s-asculți trecutul cum cîntă în fîntînă"; aromele din vie, miresmele de „tămîios și coarnă", „piersicile coapte" și „foile de nuc" se înscriu într-un spațiu prelungitor al casei.

Interesul poetului pentru peisaj e de natură subliniat intelectuală, comparabil pînă la un punct cu atracția pentru documentele de muzeu. Îl cheamă în peisaj clopote din amintiri, ispita regăsirii timpului pierdut; îl cheamă îndărăt, tonică, **vatra** caldă, nucleu al perenității, deși pendula bate alte ore. Replică la un vers din celebra baladă despre meșterul Manole, titlul **Pe Argeș în sus** definește fericit coloana de sprijin a întregii poezii pillatiene, „poezie a pămîntului spiritualizat în vreme, a timpului materializat în amintire"... Caracterizată astfel (**Mărturisiri** — „Revista fundațiilor regale", **1 febr. 1942**), rezultă că ideea de cămin din **Adio, la Florica** e o metaforă larg-sintetizatoare a unei multitudini de vetre, reale sau abstracte, echivalente cu suprafața pămîntului nostru, de aici versul cu substrat aforistic: **„Nu-mi părăsesc căminul în suflet cînd îl duc"**...

Ca unul care „adîncește pămîntul", **Castanul cel mare de la Florica**, obiect de referință, constituie o lecție de statornicie: „Castanul între struguri și-a înțeles menirea. / ce-am căutat pe drumuri, găsește stînd pe loc...". La nivelul dinamic al existenței, nostalgia fixării — utopică în fapt — se lovește de realitatea inexorabilă a curgerii timpului. Apa Argeșului, emblemă a veșnicei lunecări, îi amintește poetului o teză din dialectica heraclitiană: „De două ori același nu m-oi scălda în apă, / Căci zilele de-a valma cu valul tău se scurg, / Și vacile bălțate de soare în amurg / Nu beau același Argeș cînd vin să se adape. // În cipciit, în clipot și-n șopot nencetat, / Alt rîu, din clipă-n clipă, te-a zămislit izvorul; Nebănuit ca dînsul mă naște viitorul — / Dar tu te chemi tot: Argeș, eu tot: Ion Pillat" (**În Zăvoi**).

Poetul de la Mircești era un apolinic, un solar trăind în prezent, exultînd, mirîndu-se, abandonîndu-se uimirii; din tablourile pillatiene respiră, aproape constant, nostalgie —; retrospectiv, cerul copilăriei e fără nori. „Trosnește amintirea că o castană coaptă". Filtrat prin amintire, trecutul are reverberațiile discursului sadovenian, Florica devenind: „Moșie aurită de-amurg și de-amintire, / Deal albăstrit de lună...". În fiecare **Septemvrie**, prins „în vînătul fum" al amintirii, Pillat „reintră în trecut". Horațiană e masca meditativului din podgorii, așteptînd **În cramă** „cotnarul amintirii" sau ascultînd — în **Inscripții pe o fîntînă** — cum „cîntă amintirea" în „zvon de apă vie". Pe scurt, retrospectivismul, rostirea în taină aparțin unui ceremonial permanent. Nici un moment nostalgia nu iese din albia ei calmă pentru a deveni tristețe, dramă existențială. Cel puțin două poezii — **Odihna tatii** și **Drum de noapte** — premerg capodopera lui Pillat, **Aci sosi pe vremuri** poem cu alternanțe de elegie și seninătate, meditație despre ciclurile vitale în rotația lor perpetuă. Iluzie, căci pe lîngă „turnul vechi din sat", simbol al trăiniciei, se perindă ritmic alți oameni: „În drumul lor spre zare îmbătrîniră plopii. / Aci sosi pe vremuri bunica-mi Calyopi. // Nerăbdător bunicul pîndise de la scară / Berlina legănată prin lanuri de secară. / Pe-atunci nu erau trenuri ca azi, și din berlină / Sări, subțire, o fată în largă crinolină. / Privind cu ea sub lună cîmpia ca un lac, / Bunicul meu desigur i-a recitat **Le lac"**. // Iar cînd deasupra casei ca umbre berze cad, // Îi spuse **Sburătorul**, de-un tînăr Eliad. // Ea-l asculta tăcută, cu ochi de peruzea... / Și totul ce romantic ca-n basme se urzea. // Și cum ședeam... departe, un clopot a sunat, / De nuntă sau de moarte, din turnul vechi din sat...". Efectele de sugestie țin aici, de linia unduitoare a dicțiunii, de orizontalitatea în care se dispersează vedeniile de odinioară, fără tumulturi, fără dramă. Alte măști vor trece în primul plan, trecere implicit existențială, de unde, nota discret elegiacă: „Și m-ai găsit, zîmbindu-mi, că prea naiv eram / Cînd ți-am șoptit poeme de bunul Francis Jammes. // Iar cînd în noapte cîmpul fu lac întins sub lună / Și-am spus **Balada lunei** de Horia Furtună. // M-ai ascultat pe gînduri, cu ochi de ametist / Și ți-am părut romantic și poate simbolist. // Și cum ședeam... departe, un clopot a sunat / — Același clopot poate — în turnul vechi din sat". // De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat...". Transparență, muzicalitate, echilibru, trăsături ale unui **nou clasicism** recomandă posterității un creator care în **Pe Argeș în sus** atingea în 1923 nivelul marii poezii. Ion Pillat avea atunci treizeci și doi de ani.

Constantin CIOPRAGA

al. dima — 80

Pentru Al. Dima, trecerea timpului nu înseamnă decît accentuarea celei mai durabile ipostaze a personalității sale, aceea de **magistru**. Forța spirituală, acaparatoare și incitantă totodată, care se simțea emanînd în prezența sa, continuă să iradieze la fel de proaspătă, din întreaga sa operă. Parcurgîndu-i lucrările, ai conștiința regăsirii și, în același timp, a considerării principalelor linii de forță care au traversat gîndirea românească despre artă nu mai puțin de o jumătate de veac, într-o atmosferă de calm reflexiv și obiectivitate, în care virtuțile filozofului și ale esteticianului se unesc cu cele ale criticului de artă și scriitorului. Grație acestor însușirii, Al. Dima despică ferm stratificările de fapte nesemnificative și extrage esențele, pentru ca numaidecît să le facă accesibile prin claritatea și concizia expresiei. Fericita simbioză dintre elanurile către abstracție și aplecările spre concret marchează fiecare ramură a științelor umaniste abordată de Al. Dima și explică echilibrul care domină creația sa, datorită îmbinării armonioase dintre chestiunile de teorie generală și realitățile pe care acestea se întemeiază. Comentînd cele două momente hotăritoare în constituirea esteticii, respectiv cel reprezentat de Baumgarten și apoi cel ilustrat de Kant, esteticianul observă că „ceea ce lipsea în ambele cazuri era însă un lucru cu totul esențial, contactul direct cu obiectele specifice pe care disciplina își propune a le studia, așa cum se găseau ele în mii de forme între înfățișările naturii, creațiile civilizației și realizările artei". Într-un mod identic, în studiul artei populare, cercetarea nu se oprește la definirea speculativă a conceptului acesteia, ci purcede la examinarea obiectelor cu valențe estetice create de popor, coborînd apoi, mai adînc, pînă la dezvăluirea legăturilor ei nemijlocite cu acei care le-au făurit. „Scopul cercetării — scria Al. Dima — constă în caracterizarea specifică a artei populare în raport cu celelalte tipuri ale artei, reliefîndu-se, îndeosebi, stringentele ei relații cu viața reală a păturilor populare. Și tocmai această din urmă trăsătură ne-a îndemnat, în cel de al doilea studiu, s-o considerăm nu numai teoretic și speculativ, ci și în cadrul legăturilor ei concrete cu una din comunitățile ce a creat-o". De asemeni, întemeierea, în ultimul timp, a unei noi concepții despre literatura comparată, își află suportul în „cercetarea relațiilor literare internaționale, cea a paralelismelor și cea a caracterelor diferențiale ale fiecărei literaturi în parte".

Pretutindeni, fie că este vorba de arta populară, de istoria ori de critica literară, de estetică sau de literatura universală și comparată, substanța lucrărilor lui Al. Dima este asigurată de această dublă cuprindere a fenomenelor. În acest fel se limpezesc temeiurile considerării fiecărei discipline menționate mai sus, în mod constant, din două puncte de vedere: unul aparținînd domeniului științei generale, celălalt înscriindu-se în sfera ilustrării lui, prin studii aplicative. Astfel, **Conceptului de artă populară** i se alătură **Zăcăminte folclorice în poezia noastră dintre cele două războaie mondiale. Probleme estetice** și **Domeniul esteticii** stau în relație cu **Gîndirea românească în estetică** iar **Principii de literatură comparată** își află corespondentul în **Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale**. Drept consecință a situației înfățișate, ca și a marii mobilități spirituale a savantului.

Un mare principiu director călăuzește gîndirea lui Al. Dima de-a lungul întregii sale activități: atunci cînd fundamentările teoretice nu izvorăsc din cunoașterea directă a fenomenului artistic în toată diversitatea lui temporală și spațială, nu pot să-l reprezinte decît parțial și insuficient și, de asemeni, cînd interpretarea produsului artistic nu absoarbe sugestiile esteticii și teoriei literare, se rupe de lanțul fenomenelor în care se integrează și prin care se definește, rămînînd suspendată în gol. Nu încape îndoială că prin această superioară înțelegere a legăturilor dintre artă și conștiința ei, spiritul dialecticii devine motorul care mișcă toate coordonatele gîndirii lui Al. Dima, justificînd poziția realistă pe care s-a situat în toate confruntările și scoțînd puternic în relief temelia care explică exactitatea observațiilor și judecăților sale de valoare sau, altminteri spus, actualitatea lor.

Leonida MANIU

viața documentelor

Ion M. Kogălniceanu reprezintă cea de-a douăsprezecea „ramură majoră" — cum o numea istoricul Gheorghe Ghibănescu — a gorunului moldav — Kogălniceanu. De-o neistovită putere intelectuală (în curînd va împlini șaptezeci și patru de ani), moștenind în „cuget și simțiri" vocația pentru istorie a înaintașilor, s-a dedicat în ultima vreme aducerii la iveală a unor „noui isvoară" ce ne îmbogătesc cunoștințele asupra unei mari familii care s-a identificat, în existența sa, cu aspirațiile ființării noastre în acest spațiu. Ca un refuz al anonimatului, — niciodată nefiind prea tîrziu — Ion M. Kogălniceanu ține conferințe, publică articole, face danii unor muzee, sub semnul unei înalte îndatoriri morale. În prezent, lucrează la o monografie pe care (ca moldovean ce este) o va încredința editurii „Junimea": **Viața lui Constantin M. Kogălniceanu**, cel „mai mare fiu al bronzului" — cum i se spunea în familie Strămoșului. Din fragmentele citite, dincolo de exemplara documentare, am putut observa fervoarea autentică a unui fin memorialist...

În acest număr, ca un gest de afecțiune față de un mare iubitor al trecutului și prezentului Moldovei, facem loc scurtei sale comunicări ținută în ziua de 24 octombrie, cu ocazia Aniversării a 125 ani de la înființarea Universității ieșene.

h.z.

Mă simt mai mult decît onorat să pot vorbi în fața unui atît de select public intelectual. Vă voiu ruga a avea îngăduință față de sărăcia expunerii mele, pe care o voiu împărți în trei părți a cîte cinci minute și anume:

1. Împlinirea a 142 de ani de la deschiderea cursului de istorie Națională de către Mihail Kogălniceanu la Academia Mihăileană în ziua de 24 noiembrie 1843.

Tînărul Mihail Kogălniceanu avea la deschiderea cursului său de istorie vîrsta de 26 ani. Trebuie să menționez și chiar să și subliniez, că a fost spre binele său și al țării faptul că din motive de influență din afară, el împreună cu ceilalți colegi ai săi au trebuit să continue studiile în Germania.

Este neîndoios faptul, că în acea perioadă a vîrstei sale, el se găsea în anii de recepție intelectuală și de formare a caracterului. Un element de excepție cum era, în acei cîțiva ani petrecuți în Germania, a inhalat tot ce putea în materie de ordine, disciplină, exactitate, dîrzenie, putere de muncă. Astfel că a venit în țară gata pregătit de înfruntări și pentru a ajuta la transformări. Altfel nu se poate explica memorabilul discurs ținut ca un cuvînt introductiv la cursul de istorie. Factorului extren, însă, i-a fost deajuns și numai acest cuvînt introductiv și cursul după puțină vreme a fost suspendat. Nu este nici cazul, nici locul, de a analiza motivele.

Încă de la început, Kogălniceanu dovedește, pe scurt, dar convingător și explicit, importanța cunoașterii istoriei, iar exemplele sale sunt cele mai multe din antichitate și demonstrează prin următoarele fraze necesitatea cunoașterii ei cît de mult și cît de bine. „...dacă Grecii au căzut odată sub jugul lui Filip și în urmă sub jugul Romanilor, este pentru că au voit să fie Tebani, Atenieni, Spartani și nu Heleni; tot așa și strămoșii noștri au voit să fie Ardeleni, Munteni, Moldoveni și nu Români. În neunirea lor dară, trebuie să vedem izvorul tuturor nenorocirilor noastre. Iată că eu, — zice el apoi, — privesc ca patria mea toată întinderea de loc unde se vorbește românește și ca istorie națională, istoria Moldovei întregi, înainte de sfîșierea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania. Această istorie este obiectul cursului meu". Mai apoi, continua: „...pînă acum, toți cei ce s-au îndeletnicit cu istoria națională n'au avut în privire decît biografia Domnilor, nepomenind nimică de popor, izvorul tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără care stăpînitorii n-ar fi nimică. Mă voiu sili să mă feresc de această greșeală de căpetenie".

Fără îndoială că dacă acest curs ar fi fost slobod din partea ocîrmuirii, ar fi devenit un izvor pentru toți cei următori istorici români. Dar nu a fost să fie așa!

2. Scurt istoric al Academiei Mihăilene din Iași.

Două au fost faptele mari culturale ale domnitorului Moldovei Mihail Sturdza. Mai întîi, înființarea Academiei Mihăilene din Iași și apoi trimiterea în mod regulat a tinerilor români ca bursieri în străinătate pentru complectarea studiilor. Deocamdată și pentru un fel de început, se deschide cursul anului I de filozofie la gimnaziul Vasilian, iar în anul 1835 cumpărînd și casa lui Petrache Cazimir, se deschid și cursurile Academiei, cu mare pompă în ziua de 16 iunie 1835. Domnul însuși ținînd cuvîntarea de inaugurare. („Albina Românească, 1835 pag. 185 și urm.). Primii profesori sunt: Flechtenmacher, francezul Maisonnabe, apoi doctorul naturalist Cihac. Patru ani după aceasta, corpul profesoral începe să se completeze cu tinerii români întorși din străinătate de la studii: Alexandru Costinescu, Constantin Zefirescu, Teodor Stamati, ardeleanul Petre Câmpeanu, Săulescu. Mihail Sturdza stăruie pentru înființarea unei biblioteci și dăruiește 600 de volume alese. Trimiterea de bursieri continuă: Vasile Scriban Popescu (care a fost Filaret Scriban), Leon Filipescu, Alecu și Grigore Romalo, Matei Millo, Gheorghe Panaitescu. Și, astfel, mai departe sunt numiți alți profesori care ridică valoarea cursurilor în limba român la înălțimi nebănuite pentru acea vreme, cum sunt: Nicolae Docan, Ion Ionescu de la Brad, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica. Activitatea Academiei și a tineretului întors din străinătate face să se desvolte în Iași un curent de idei noi și generoase, iar cuvintele de patrie, origine latină, independență, libertate, unire, au arătat guvernului țarist că această țară pășea pe o cale nouă și că acea cale era potrivnică ideii de dominațiune a țărilor române. Deoarece însă Academia nu putea fi desființată, întrucît chiar Regulamentul Organic pomenea de școli mai înalte, s-a început, sub inspirațiunea consulului rus, să se ieie tot felul de măsuri și să se invoace tot felul de argumentări pentru ca Academia să nu mai poată fi un lăcaș național românesc. Astfel, s-au invocat insuficiența și sărăcia limbii române, lipsa de cărți românești, mai apoi s-a cerut îndrumarea învățămîntului acesta spre ramurile practice ca agricultura, industria și negoțul. S-a pledat de asemenea pentru oprirea fiilor de boeri de a pleca în străinătate înainte de a învăța la Academie și se cerea deci ținerea celor mai multe cursuri în limba franceză. S-a ajuns pînă acolo că și unii cărturari români au fost cîștigați de aceste argumente și idei înșelătoare. În acest fel, datorită obedienței nepăsătoare pînă la urmă a Domnului, scopul urmărit a fost ajuns și, astfel, în 1847 Academia Mihăileană fu transformată în Colegiu francez. Nu mai mult decît școala lui Vasile Vodă Lupul de la Trei Erarhi, a îndeplinit Academia din Iași rolul ei cultural de luminare a tineretului românesc. Dar, după cum deceniul de activitate de la Trei Erarhi a putut sădi în poporul român forța latentă de păstrare a conștiinței românești, tot așa și deceniul Academiei Mihăilene a făcut să se nască o flacără de deșteptare națională pe care nu a mai putut-o stinge nimeni.

3. Despre harul, darul, arta și conștiința de a fi istoric

Nu trebuie să căutăm prea mult pentru a afla miezul unei astfel de îndeletniciri. Aceea de a fi istoric. Iată ce spunea în 1843 tot Mihail Kogălniceanu: „...este testamentul lăsat de către strămoși strănepoților, ca să le slujească drept tîlmaciu vremii de față și de povățuire vremii viitoare". Și mai departe, continua: „...cît trebuie să ne fie dragă această știință înaltă, care las'că ne dă o petrecere folositoare, dar ne învață încă a fi buni, ne mîntuie de prejudețe, ne sporește ispita prin ispita veacurilor trecute și ne lungește cum am zice viața. Căci nu a ști ce s'au întîmplat înainte de a fi născut este, zice Cicero, tot aceea ca și cînd ai fi necontenit prunc; căci ce este vîrsta omului, dacă memoria faptelor noastre nu s-ar uni cu veacurile cele mai dinainte?". Pe lîngă aceasta, istoria, zice tot el, mai are neprețuitul dar de a judeca cu nepărtinire faptele contemporanilor noștri, pe care noi nu avem curajul sau destoinicia de a-i cunoaște drept și adevărat. Studiul istoriei a fost, este și va fi ocupația de predilecție a oamenilor gînditori"...

Nu am dreptul și nici nu găsesc cu cale să emit păreri personale despre asemenea subiecte în fața unor oameni atît de erudiți ca dvs., de aceea termin zicînd: să rămînem demni de moșii noștri și să simțim că sutem puntea adevărului trecut de la ei, prin noi, celor ce vin.

Ion M. KOGĂLNICEANU (XII)

silviu lupașcu

la bunul tuck

debut

Trebuie, cum se spune, să încep să vreau din nou să cîștig. Domnule Tuck încă un rînd, te rog !, și domnul Tuck iese din spatele barului nikelat și se apropie tiptil, șorțul alb strălucindu-i în bătaia soarelui, așează paharul de coniac cît mai aproape de brațul meu și chipul rozaliu îi înflorește într-un zîmbet cînd îmi spune : „25 de cenți !" ; și dispare apoi din nou în îmbrățișarea de nikel și aluminiu.

Domnul Tuck este un burghez de treabă și cea mai de preț dintre calitățile lui este de a nu vrea niciodată să pară altceva. Vreau să spun că în loc să se ducă la biserică sau la concerte și să facă politică, domnul Tuck preferă să stea la tejgheaua lui, să încaseze banii clienților și să-și vîndă marfa, și în zilele cu soare, atunci cînd fluviul scînteiază în razele albastre și violete ale soarelui ,domnul Tuck știe să glumească cu vechii clienți, știe, vreau să spun, să se bucure și să se întristeze alături de ei, chiar dacă o face doar prin cutele revărsate ale chipului, fără să participe sufletește cu nimic.

Cu toate astea, cu puțin noroc, tejgheaua lui ar putea intra într-o bună zi în istorie. Dar domnul Tuck este prea gras și, în același timp, prea slab pentru a se năpusti pe străzile unei revoluții burgheze cu o sabie ruginită într-o mînă și cu un drapel în cealaltă, buzele înfierbîntate rostindu-i cu mînie un imn de egalitate cu cei asupriți.

Hei, domnule Tuck, spuneam că m-am hotărît să vreau din nou să cîștig, dar soarele intră brusc în nori, răpindu-mi astfel condescendența domnului Tuck, al cărui chip rozaliu și bonom urăște acum flecăreala și se ascunde în spatele sticlelor de șampanie. O umbră de îngrijorare alunecă totuși pe chipul domnului Tuck și mîna i se crispează o clipă pe jetoanele multicolore. Da' de unde, domnule Tuck, știi cît îți disprețuiesc ruleta. Crede-mă, n-a fost nici o clipă vorba de așa ceva !... Da, da, domnule Tuck, insist eu, și nici n-ar fi un lucru chiar atît de greu pe cît pare — știu eu că domnia-ta mă consideri cu un picior în groapă și mai știu și că l-ai descusut pe doctorul Louis în privința rănii mele și acum, cînd ai aflat că nu-mi mai rămîne nici o speranță, îmi spui grijuliu prețul fiecărui pahar de coniac — pentru că, am uitat să-ți spun pînă acum, sînt născut în zodia Leului, domnule Tuck. Ce zici de asta ?, mai reușesc să articulez înainte ca durerea să mă frîngă în două, și pipăi calm, cu palma dreaptă umezită, locul fierbinte unde a pătruns baioneta austriacă. Nu, domnule Tuck, niciodată nu e prea tîrziu !

De aici de pe terasă se văd foarte bine meandrele fluviului, pagaiele băștinașilor și bărcile lungi, vîrful pagodei Wat Arun și, răspîndite pe întinderea de case, ziduri albe și grădini, toate cele trei sute de pagode, în timp ce pe fluviu, în amonte, lîncezesc atelierele părăginite de reparații navale și instalațiile pentru decorticarea orezului. În orașul acesta n-am vrut la început să stau decît cîțiva ani și apoi să plec din nou, dar n-am mai putut, și asta a fost tot. Am îmbătrînit, totuși, deși atunci cînd am venit și am cunoscut-o pe Aișe credeam că nici n-am să îmbătrînesc și nici n-am să mor vreodată, dar acum, cînd Aișe a murit, nici nu mai pot și nici nu mai vreau să plec nicăieri și, deci, nu mai e nimic de făcut. Dar am spus că trebuie să vreau din nou să cîștig, iar pentru asta trebuie să-mi repet de cîteva ori că faptul că e într-adevăr atît de tîrziu nu are absolut nici o importanță. Hei, domnule Tuck, spune-mi și dumneata că nu e prea tîrziu ! Ești un ticălos, domnule Tuck, ești un cioclu, ești moartea însăși, pentru că ești inutil și liniștit și nepăsător și ai putea stinge în bătaie un copil care ți-ar sparge geamurile luminate cu neon, sau ți-ar călca peluza. Mai du-te dracului, domnule Tuck, și iartă-mă pentru cele spuse. Pentru o clipă am uitat că nu ești decît un burghez cuminte și prosper.

Îmi amintesc deodată un crîmpei din marea-mi poveste : ringul întotdeauna bine luminat, unde de fiecare dată puteam să înving, ropotele aplauzelor și strigătele fiecărei seri, boxerii care urcă pe ring ca niște călugări capucini, cu glugile halatelor lor minunate, de mătase strălucitoare, trase pe ochi. Cu o zi înainte de începutul războiului eram încă manager. Descopăr că în pereții curați ai paharelor de cristal, la fel ca în cenușa focurilor de tabără sau globurile vrăjitoarelor, îți poți citi viitorul. Ia-ți paharul, domnule Tuck ! Nu vreau să mă regăsesc nici o clipă în vreunul din paharele dumitale. Voi încerca din nou să rechem amintirile, și amintirea Ta. Deoarece au devenit atît de patetice, știu că nu se vor mai întoarce niciodată.

Pe fluviu, bărcile băștinașilor alunecă într-un sens și în altul și adolescenții cu pielea smeadă se opintesc la rame, picioarele goale și puternice zvîcnindu-le pe podelele de lemn, și ei își strigă unul altuia cuvinte de neînțeles și rîd în hohote și bărcile lor înaintează mereu pe fluviul albastru. Asemeni lui Gauguin, voi scrijeli pe pereții domnului Tuck „Te faruru" — „Aici se face dragoste", însoțindu-mă cu locuitorii din insule și poate în acest fel aș putea recîștiga amintirea îndepărtată a lui Aișe.

De partea cealaltă a bulevardului, dincolo de parcelele de cineraria și solidago, în apropierea sicomorilor, mă așteaptă privirile înțelegătoare și bune, și chipurile supte ale bătrînilor infirmi întorși din război. Unul dintre ei ridică o palmă albă în semn de salut, chemîndu-mă în mijlocul lor, dar nu, nu domnilor, le strig, e adevărat, aparținem cu toții suferinței războiului, dar eu sînt un elan bătrîn, așa că lăsați-mă să mor în taina ultimului meu ascunziș. Stau de obicei nemișcați în fotoliile lor de trestie și moțăie în bătaia soarelui, și timpul trece pe lîngă ei fără să-i atingă. Poartă cu toții baston și au părul alb, stau în parc, pe o bancă, lîngă monumentul eroilor, sau aici, pe terasa cofetăriei, și spun o sumedenie de tîmpenii despre politică și despre dentist, povestesc, raționînd ca niște copii alintați, întîmplări extarordinare și neverosimile, pe care nu le-au trăit niciodată, fluieră după fete și le fac să roșească și apoi să-i bruftuluiască, și schimbă între ei ghionturi și zîmbete fericite, învață copiii cum se dă mîncare porumbeilor și cum se înalță zmeiele și încep, încet-încet, așa cum toamna încep să cadă frunzele, să nu mai înțeleagă lucrurile și viața și nimic din ceea ce-i în jurul lor și în cele din urmă, mor într-o dimineață cu degetul petrecut prin inelul de porțelan al ceștii de ceai, deși n-au murit în război și au scăpat de obuzele lui. Prin visele lor minunate se deosebesc de domnul Tuck, ca și prin faptul că ei au fost cîndva pe front și s-au întors infirmi, iar de mine prin aceea că vor apuca sfîrșitul războiului.

Domnul Tuck îmi amintește de o caricatură de epocă. Adunați la o licitație, toți burghezii din sală au ridicat instinctiv mîinile, atunci cînd de sub cortina subțire care acoperea tabloul s-au ivit pe neașteptate, redate cu fidelitate pe pînză, chipul mascat, pălăria de fetru și flinta îndreptată spre public ale inoportunului bandit. M-ai recunoscut, domnule Tuck ? Eu sînt hoțul care te-a speriat. Nici nu știu ce-ar trebui să-ți fur mai întîi. Sau, poate, mai curînd, „pribeagul de deasupra cețurilor" și, în această calitate, nu mai reprezint nici o primejdie pentru dumneata. Vai, domnule Tuck, nu ești capabil nici de ștrengăreasca uitare de sine a lui Huckleberry Finn. N-ai moștenit de la el nici o fărîmă din imponderabilul celor trei particule din nume pe care i le porți.

Da, domnule Tuck, trebuie neapărat să-ți scrijelesc pereții. Este singura mea șansă de a fi...

ion chiriac

acum

Acum crește piatra între mine și tine...
Că se vede prin piatră e altceva.
Că nu mă mai pot ridica
Decît în genunchi
E altceva.
Totul e altceva :
Acum crește piatra.
Dar, al dracului, între noi
Nici piatra nu-i piatră
Pare mai mult
O secure de aer înfiptă-n pămînt.
Care pune trupului tău, capul meu
Care pune trupului meu, capul tău.
Și eu fug așa
Și mă dor pletele tale
Care mă biciuie
Și tu stai așa și te dor
Ochii mei care te visează...
Numai umbrele noastre se bucură
Că-ntre noi crește piatra.
În sfîrșit
Pot sta și ele în picioare,
Se pot crede ele însele și se bucură.

măr

Eu căram un copac pentru tine ;
Un măr căram,
Un măr pe care,
Ca să fiu sigur că nu se usucă,
Îl sădisem în inimă.
Eu căram de fapt dealul
Cu tot cu măr pentru tine.
Și, ca să fiu sigur
Că dealul nu se sfărîmă,
Eu făcusem din deal
Mormînt pentru mine.

Eu căram de fapt pămîntul
Cu tot cu deal.
Și cu tot cu măr pentru tine.
Și, ca să fiu sigur
Că totul nu o să înghețe pînă la tine,
M-am lăsat aprins de viu
În miezul pămîntului.

Și acum, iată :
O planetă, un măr și un deal
Atît și nimic altceva
Nici măcar semne
Că ar fi cîntat îngerii.

difuz

Nu-mi dau seama ce a fost
Mă duceam să cînt, mă duceam să mor
Eu singur îmi luam în spate cărarea
Eu singur, albă, o derulam înainte.
Eu singur am refuzat
Să strălucească luna
Eu singur am rugat Pămîntul
Să nu se mai învîrtă.

finiș

Tu nu poți să nu mai exiști pentru mine
Pentru că nici nu ai existat pentru mine
Orice pas al tău către mine
A fost o plecare de la mine.
Tu, ca și cum mi-ai fi smuls pleoapele
Tu, ca și cum mi-ai fi rupt mîinile
Tu, ca și cum ai fi scuturat
De pe mine luna
Tu, ca și cum m-ai fi întunecat
Stingîndu-mă sub călcîie.

Simt cum pămîntul mă gustă
Simt că nu mai poate pătrunde
Pînă în abisul creierului meu sîngele
Dar acum pentru ce ai face
Drumul invers plecînd în tine prin mine
A venit, iată, vremea verii insuportabile
Și nimeni nu poate turna lumină.
Ai trupul ca toate femeile
Care merg în umbra bărbaților
În urmele tale se citește mai mult
Existența trupului, zbuciumul sînilor
Nu, nici măcar umbra unei stele
Nu se poate culege
Din pustiul
În care am fost împreună.

leonida teodorescu

* * *

Cînd umblă vîntul vagabond
Si suflă țanțoș lîngă rond,
Cam zdrențuit, el urlă-ncet
De parc-ar fi la zaiafet.

Un zaiafet, un zaiafet...
Hai urlă, vîntule, încet.
Pe lîngă pomi, pe lîngă rond,
Că tu ești vîntul vagabond.

Și dacă toate sînt în rond,
Tot tu ești vîntul vagabond,
Foșnești ușor, foșnești încet
Și urli grav la zaiafet.

* * *

Un vis trecut. Un vis care n-a fost.
Un vis care s-a scurs prin jaluzele
Și-s și-alte vise scurse printre ele
Și poate-i și-unul care-avu un rost.

Și poate-i și-unul care-avu un rost —
Un vis ce-a vrut să fugă dintre gene
Dar s-a culcat din nou. Că i-a fost lene.
Un vis trecut. Un vis care n-a fost.

Un vis trecut. Un vis care n-a fost,
Un vis scăldat de-aproape-un sfert de lună,
Un vis care nu a vrut să spună
Nimic. Nimic. Un vis fără de rost.

* * *

Valul se răsfață pe un mal pustiu,
Pe nisip se lasă-albastrul străveziu,
Urme de pași de val se sparg
Și pleacă ușor, ușor în larg

Și-o umbră pică-ncet,
Aproape cu regret.

Malul se răsfață cu un val bolînd,
Vine-un pic de ceață, ca un suflet blînd,
Malul ba e, ba nu mai e,
Iar stînca pare-a fi orice

Și-o umbră pică-ncet,
Aproape cu regret.

Umbra se răsfață cu un val și-un mal,
Poate nici nu știe ce e mal, ce-i val,
Dar pe-amîndouă le-a ascuns
Și valu-n larg n-a mai ajuns.

Și-o rază vine-ncet
Cu un regret secret.

dan florin popescu

zile trecute 199, zile rămase 166

Bătrînul se trezi foarte devreme, încît, din terasa garsonierei sale ce da spre piața gării, avu prilejul să vadă intrarea primului tren al dimineții în oraș. Faptul i se păru de bun augur. Împăcat cu sine, rămase în scaunul de răchită de pe terasă, să privească florile puse în glastre și jardiniere, tremurînd ușor în răcoarea zorilor.

Apoi veni momentul rasului, așa că, în baie, din dulapul aflat acolo, scoase un pachet nou de lame. În fața oglinzii își petrecu stăruitor degetele pe firele albe, răzlețe ale bărbii, pe gîtul zbîrcit. Își concentră pe urmă privirea asupra micilor noduri aproape vinete prin care vasele de sînge se intersectau pe obraji, și a ochilor susceptibili de cataractă.

„Parcă m-ar examina un doctor", gîndi.

Preț de multe minute, ca uitate acolo, degetele alunecară din nou pe barbă.

— Parcă m-ar examina un doctor, repetă. Deîndată, propria sa voce stinsă, hîrșîită reverberă dureros înlăuntrul său, creîndu-i senzația de sufocare.

Cu pași ce s-ar fi vrut grăbiți, bătrînul părăsi baia. În cameră își palpă temător regiunea inimii, după care își introduse sub limbă o pastilă.

Treptat, amorțeala trupului începu să slăbească, de asemeni, țiuitul din urechi. „Și nici unghiile", constată, „nu mai au culoare de cianură"...

Bătrînul îndrăzni cîteva scurte mișcări din cap. Nu ameți. „E bine"... Căutînd o batistă spre a-și șterge fruntea asudată, întîlni pe masă pachetul nedesfăcut de lame. „Cînd l-am luat ?... doar îl lăsasem în baie, pe marginea chiuvetei"...

Își trase un scaun lîngă masă. Din acel unghi, văzu cum celofanul care acoperea pachetul capta parcă întreaga lumină, pătrunsă generos prin ferestrele mari pînă aproape de podea, spre a o reflecta într-o pată orbitoare. Zîmbi. Mai avusese un pachet identic, ambele fiindu-i dăruite de nepotul său cînd el, bătrînul, a fost ultima dată la Iași...

Degetele îi urcară pe obraji, se opriră, așteptară parcă să se întîmple ceva, coborîră domoale sub maxilar.

„Se rărește barba, mereu crește viața lamelor"...

Strînse din pleoape. Ca filtrată printr-o vizetă, lumina de pe celofan se transformă într-un punct roșu cu margini albe, vibrînde. „Un soare minuscul, un soare la purtător", chicoti. „E suficient să-mi schimb puțin poziția spre a-mi închipui o zi intrată-n crepuscul, ori o eclipsă".

Ceasul „C.F.R." indica 7 și 16—17 minute. „Să mă rad totuși, într-o oră sosește trenul".

În baie, fără să le privească, desfăcu prin mișcări arhiștiute părțile aparatului de ras. Se săpuni, abundent. Ochii săi cercetară alternativ o fotografie de-a lui din anii '70. lipită de oglindă, și chipul de acum. Primul infarct, din '72, îi schimbase pigmentația pielii, făcînd-o de un galben ofilit. Al doilea, de acum un an, îi surpase obrajii.

Bătrînul închise ochii. Rămase astfel clipe lungi. Numără pînă la 10, la 20, la 30...

— Asta e..., rosti încet. Criza trecuse.

Lumina i se păru insuficientă. Hotărî să se radă în cameră, la oglinda montată în ușa dulapului.

Soarele, în înălțarea sa, țintui din plin argintul oglinzii. Bătrînul se opri din ras, spre a mișca ușa dulapului. Nici acum nu era bine, lumina continua să-l orbească. Privi ceasul. 8 și 5. „Trebuie să trag de ușă încît să n-o mai lovească razele". Dar de aici o mulțime de inconveniente : „Clătitul în ligheanul de pe masă. Curățarea aparatului de ras, în cana așezată tot acolo... o groază de mișcări inutile! Mai bine purtam barbă !"...

Reintră în baie, iritat.

Se fricționa cu o loțiune after-shave cînd auzi cling-clangul soneriei. În pragul garsonierei, bătrînul află o femeie.

— Nu vă supărați, rosti ea, aveți în casă un nepoțel ?

— Nu, dar ce s-a întîmplat ? se impacientă el. Femeia îl cercetă neîncrezătoare.

— Stăteam pe o bancă de lîngă bloc și de la o fereastră de la parter un copil, probabil, mișca o oglindă, orbindu-mă. Am bănuit că de aici... Iertați-mă, bună ziua.

Mult timp după ce femeia plecase, bătrînul nu se clinti de lîngă ușă. „Ar fi trebuit să-i spun că eu am mișcat oglinda... Nu, mai bine că am tăcut, nu mă credea"...

Privirea i se pironi asupra calendarului de perete. „18 iulie. Soarele răsare 5,47. Soarele apune 20,55. Zile trecute 199, zile rămase 166... Astăzi, așadar, cînd în oraș se-ntorc majoritatea candidaților la facultățile din Iași și București"....

Bătrînul era gata îmbrăcat cînd auzi șuieratul locomotivei.

Aștepta nerăbdător ca pe ușile gării să năvălească sutele de băieți și fete cu chipuri crispate, vesele, amărîte, sarcastice, blazate, pline de speranță, melancolice — „ca în fiecare an"...

... Parcă mai ieri venise și fiu-su de la concurs... Iar acum avea și un nepot, stagiar....

Fierbințeala zilei i se depunea straturi-straturi pe obraji, ca un balsam... Poate fusese numai o părere, însă bătrînul avu sentimentul viu că îi aleargă o lumină pe față. Clipi des, pe urmă deschise ochii.

...Nu văzu nici un pici în pantaloni scurți, care să rîdă fără răutate cu hohote prelungi de ghidușia sa, pitulîndu-se după vreun boschet...

Un zîmbet îi destinse buzele.

„Cum trece timpul, băiete", își zise bătrînul. Surîse iarăși, șoptindu-și, ca într-un răsfăț, ultimul cuvînt.

mariana codruț

*
* *

sigur m-a strigat cineva.
— am ieșit la suprafață :
noaptea era neagră, densă.
sînt înghițit de viu sau de mort ?
am gîndit
și nu mi-a venit să rîd.
am pipăit pereții
am trecut dincolo
am aprins luminarea :
sînt înghițit de viu,
am constatat liniștit.
da. și celălalt.

vară eternă

IV

pe fereastră
intră fluturii.

învățătoarea anunță
cu voce limpede
subiectul compunerii :
„frumusețea verii".

fructe — scrise un copil.
albine — altul. soare... grîu...
apă... bravo, spuse femeia.
— moarte ! a scris altul
cu un frate proaspăt înecat.
ce-i asta ? tresare învățătoarea,
cum să facă moartea parte
din frumusețea verii ?

*
* *

cum s-ar putea altfel ?
după obloane
viscolul.
înăuntru — teama.
cărțile
— mlaștină ucigașă.

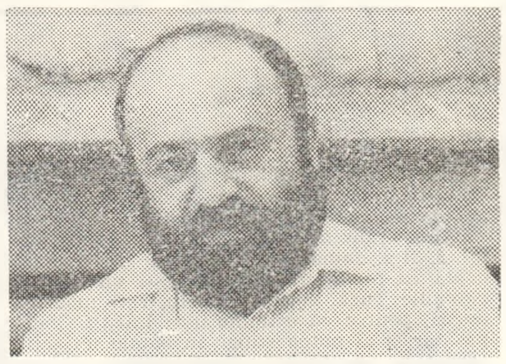
și arma cuvintelor
țintind mereu
un punct
nedefinit.

jocul

pe fereastră a intrat
fluturele mut
a depus ouă
pe toate cărțile
și
s-a pregătit de moarte.

noapte de septembrie

brusc trezit în miez de noapte.
aerul e negru.
vîntul izbește lătratul cîinilor
de ziduri.
undeva ceva e-n neregulă.
ești singur ?
ești singur și te temi ?
ești singur și te temi ?
aerul e dens — nimeni n-ar putea
să zboare prin el.
din memorie nu se ivește nimic
liniștitor. cald și liniștitor.
aerul e negru.

bedros horasangian

sala de așteptare

(fragment de roman)

Dragă Luciene,

M-a mișcat reacția ta afectuoasă la sincerele mele urări adresate cu prilejul zilei tale de naștere. Îți mulțumesc încă o dată și pentru gîndurile bune trimise bătrînului tău Paul (care este deopotrivă Patronul spiritual al tatălui și al fiului meu).

La 7 iulie am împlinit 79 de ani. I-am sărbătorit în „cadru restrîns" : ce să-i faci, sunt mai multe locuri goale decît ocupate în cercul prietenilor mei ; eu și cinci „Dame" (cu Zoica în rolul principal și cu bărbații excluși) iată 79 de ani în care ,ca și Emil din „Paradisul general" al lui Cezar Petrescu, am tot făgăduit mereu dar n-am avut încă timp să mă țin de cuvînt. Oare crezi că mai merită să aștept ceva? Iluzii îmi fac cu dar cine știe...

Pe 3 iulie a fost pomenirea de un an de la moartea prietenului (aș putea, dacă-mi permiți) comun Fănică Aburel. L-ai cunoscut destul de puțin dar-acum pot să-ți mărturisesc, cred că a fost o simpatie reciprocă cu toată diferența de vîrstă dintre voi. Deși erau temeri justificate (în ultima vreme nu mai răspundea la nici o scrisoare) ca Jacques Berigia Babeș nu va veni, totuși Bossuet-ul de la Popa Radu nu s-a lăsat și ca un adevărat înger al morții a venit.

Ți-aduci aminte de epitaful ipotetic de pe mormîntul polivorbitorului înmormîntat Trancu Iași :

Sub greul pietrei funerare / Stă Trancu Iași din viață scurs / E cea dintîi înmormîntare / La care n-a ținut discurs.

Iartă-mi digresiunea și răutățile, îmi vine greu să scriu, mi-e sufletul îndurerat și atunci sunt mai veninos. Încearcă să înțelegi un om stors de puteri și de viață.

A debutat desigur neinvitat, triplînd dubleta preoților de la biserica orașului și co-oficiind — alături de aceștia — prăznuirea celui plecat.

A pus tot antiharul de care dispune, tot claponismul bizantinizant al unui glas fără voce și al unor gesturi fără hieratism.

N-a putut, însă, conduce și destinele FIAT-ului său (inutil să-i spun cu de FIAT LUX, ar fi replicat imediat că el are o mie cinci sute, nu e amuzant?) deoarece un organ din Buftea i-a ridicat permisul de circulație pe două luni fiindcă — și acolo — băgăciosul prelat și-a dat în petecul temperamentului său înfigăreț și a vrut să depășească un alt automobil tocmai pe pasajul de trecere al onorabililor cetățeni pietoni.

Masa superbogată — ca întotdeauna în salonul și pe balconul vilei exGarofiid, pe care o pană sintetic malițioasă și amăruie le-a încondeiat în stilul său fără menajamente și fără cruțare — sper că-ți mai aduci aminte ce mi-ai scris anul trecut. Sau acum doi ani? Încep să uit, este îngrozitor să fii conștient pe deasupra de propriile-ți nenorociri ; e și mai și, te rog să mă crezi!

După o generoasă libație juveto-introductivă (3 păhărele țuică ot Văleni) și o moderată libație medie (3 pahare chihlimbarii de vin Corcova) — cît am vrut să merg pe acolo în anii din urmă, n-am reușit, am retrăit clipe dragi ale tinereții mele recitind cîteva note ale lui Anton Bibesco, am fost prieteni buni, la Corcova l-am cunoscut într-o seară pe Sebastian, stii că acolo a scris „Steaua fără nume"?, cred că ți-am mai scris despre asta și cînd mă gîndesc că pe acele meleaguri mehedințene trebuia să vină și Marcel Proust, ce să spun, amintirile au devenit chiar viața mea, trăiesc trecutul ; nimic mai mult, timpul, numărătoarea aspră a zilelor, clepsidra își urmează destinul etern, prostii — deci, cum spuneam, cîteva pahare de vin de Corcova, acompaniate de acel măreț „defi oltenien" (miel fraged + purcel crocant) — Episcopul de Popa Radu a fost brusc năpădit de necesități retorice după ce s-a îngrijit de funcționarea în bune condițiuni a prostatei.

S-a ridicat măreț și statuar — ca un demn urmaș al Vladimirescului a bătut cu lingurița de argint într-o farfurie Rosenthal și a impus o liniște resemnată mesenilor care ca întotdeauna în asemenea ocazii, alunecaseră mai mult spre prăznuirea implicită decît spre umilința explicită pe care, poate, o cerea împrejurarea și o impunea agresiv Lamenăis-ul de la Sinești (Dacă ai posibilitatea încearcă să răsfoiești Patericul românesc al lui Bălan. Vei găsi cu totul alte figuri de prelați decît cel încondeiat de mine aici).

Ne-a mustrat cu tărie, ghiftuit de mîncare bună și de credință veritabilă că nu evocăm cum se cuvine pe „Fănel" (nimeni, niciodată și niciunde nu i-a spus așa) Aburel, dragul lui de coleg de la litera „B", scumpul lui tovarăș de „copedagogie" de la internatul Liceului „Sava", organizatorul perfect al sărbătoririi celor șaizeci de ani scurși de la absolvirea de către el a prea cuviosului părinte a acelui „focar de cultură".

A fost așa de mult „el" (Babeș) și așa de puțin „Fănel" (Aburel) încît la un moment dat nu s-a mai știut despre pomenirea cui se rostogoleau perioadele (cîntate) de locuri comune. Un discurs plin de truisme, rostite pe un ton arțăgos și la sfîrșit ca un crocodil retoric s-a așezat ca să digere bucăturile nedigerate și să-și șteargă lacrimile nestoarse.

A urmat un protest tragic.

Vărul lui Fănică (nu : „Fănel") comandorul Petre Teodorescu-Slatina, care în primul război a îndeplinit misiuni speciale ajungînd pînă la Salonic alături de Lovis Noel tatăl profesorului universitar George Teodorescu-Dolj a simțit nevoia să vorbească el, sincer (era doar ușor pentru sufletul lui curat de militar onest) sfătos (era firesc pentru cei 86 de ani ai săi) și cutremurător (a fost cumplit pentru inima lui).

A rostit cuvinte răscolitoare, încărcate de amintiri pure și de lacrimi adevărate. Te rog să mă crezi că și eu care nu sînt sentimental de felul meu eram emoționat. L-am ascultat— toți — patronați parcă de amintirea celui prăznuit. Comandorul a mulțumit la sfîrșit pentru atenția delicată a comesenilor și s-a așezat pe scaunul său cu ochii înlăcrimați, era profund emoționat și el.

Si după cîteva secunde a murit!!!

Prăznuirea s-a oprit aici! Salvarea, solicitată imediat n-a putut constata decît decesul inimosului comandor. O jale mare ne-a cuprins pe toți. Mesenii și-au întrerupt masa evocatoare. Bucureștenii au urcat în masini (Preoteasa mustrînd amar pe soțul său, poate de nedrept, sub cuvînt că dacă „ai fi stat la locul tău" tragicul sfîrșit al comandorului nu s-ar fi precipitat) noi ne-am îndreptat, îngîndurați, spre bietele noastre case. Spre a feri pe biata doamnă Aburel de acest nou doliu apăsător și neașteptat trupul bietului comandor a fost transportat la Morga spitalului iar fiul anunțat telefonic.

Aș vrea să-ți scriu mai mult, abia aștept să mă reîntorc în urbe, statul între atîtea femei, mai ales sora mea este de o voluntaritate care mă irită, mă obosește — și să mai stăm de vorbă.

Te îmbrățișez cu prețuire, cu nevoie sufletească și cu drag

Paul Petrovicescu

P.S. E vinul meu de viață lungă : cărți noi, reviste noi, idei noi. Te rog să faci sacrificiul de a-mi mai scri — cîteva rînduri măcar-odată pe săptămînă. Iartă și tu mofturile unui bătrîn nevolnic. (Sic!)

1914

St. Ioachimstal. I August. Suntem instalate aici, la St. Joachimstal de vreo cincisprezece zile. Măcuța și cu mine. Această Stațiune termală situată în împrejurimile Karlsbadului, într-o minunată țară păduroasă, mai trebuia să fie reședința noastră încă o lună. Socoteam să o întrebuințăm pentru a ne odihni și a ne plimba prin munți în toată liniștea. Voiam să citesc, să mai fac cîteva fotografii, Măcuța era și ea în cea mai bună dispoziție.

Dar iată, ziua de azi, zorind evenimente de mult prevăzute a schimbat planurile noastre precum probabil va schimba atîtea lucruri.

Și cum aceasta poate fi punctul de plecare a unei lungi serii de zile agitate pentru noi, mă voi sili să notez zilnic anumite impresii, fie numai ca să regăsesc mai tîrziu povestirea celor ce voi vedea în cursul războiului ce va începe.

Azi dimineață, timpul fiind spelndid am decis să facem o plimbare cu automobilul la Pirkenhammer ca să vizităm acolo vestita fabrică de porțelanuri. Mi-am pus rochia cea nouă luată pentru mine de Măcuța la Marienbad.

La ieșirea din fabrică am observat pretutindeni, pe străzi, în parcuri, grupuri de oameni agitați, discutînd în fața unor mici afișe ce tocmai se lipiseră pe ziduri. Eram grăbite căci mai era puțin și se înnopta. Ne-am urmat drumul fără a mai cerceta motivul acestor atrupări.

Dar cum am intrat în Karlsbad am văzut aceleași afișe și aceeași fierbere în fața lor. Am oprit mașina și m-am dat jos pentru a citi și eu una. Ceea ce auzisem se confirma : Era ordinul de mobilizare generală a Austriei!

Fără de a mai continua drumul spre St. Joachimstal ne-am precipitat la biroul companiei de WAGON-LITS să reținem locuri ca să plecăm cît mai iute spre patrie. Neștiind ce, un viitor foarte apropiat ne putea aduce și mai cu seamă simțindu-ne foarte izolate între munții de la St. Joachimstal preferam să ne întoarcem în România. Sau cel puțin să ajungem la Viena.

A fost imposibil de a obține vreun loc. Pentru moment nu ne mai rămînea decît să ne înapoiem la „Radium Kurhaus"-ul nostru și acolo să vedem ce combinație ne-ar putea scoate din aceste ținuturi. Pe cînd luam masa, am găsit că singura soluție era de a merge la Viena cu un automobil.

Era exclus să putem merge cu drumul de fier. Toate trenurile erau luate cu asalt de mobilizații ce plecau și erau cu toții beți. Tot ce puteam spera era ca măcar bagajele noastre să poată pleca, înaintea noastră, cu trenul.

Și într-adevăr, găsind un om de serviciu al hotelului care pentru un foarte bun bacșiș a fost de acord să convoieze cuferile pînă la Viena. Împachetarăm lăzile noastre la repezeală în cursul nopții și le pornirăm cu el a doua zi dis de dimineață.

Tot hotelul fierbea ; lumea era afolată, țipa, se învîrtea și toți fugeau pe capete de s-ar fi zis că o invazie era iminentă. Unii plecau în trăsuri pînă la Karlsbad, alții se îngrămădeau claie peste grămadă în landourile Kurhaus-ului cu valize, coșuri, copii și servitori, pachete în mijlocul celei mai mari zăpăceli.

O familie din București care locuia tot la Radium-Kurhaus (familia bancherului M. Blank) și care avea propriul ei automobil, se oferi să mai aștepte cîteva ceasuri pentru a vedea dacă și noi puteam găsi o mașină. Iar dacă nu, să facem drumul împreună.

Rarele mașini din localitate o șterseră deja și nu mai nădăjduiam să găsim una, cînd a venit cineva să ne propună una din Karlsbad. Era o puternică Mercedes, fără pare-brize și fără capotă.

Prețul convenit pînă la Viena : una mie coroane.

La ora unu, după dejun, am pornit. Mașina mergea bine, drumurile excelente, țară frumoasă : munți și păduri, sate curate și simțeam așa din goana mașinii, mîini de oameni gospodari; încă o dovadă că turcii n-au reușit să treacă dincolo de Ungaria și au rămas la porțile Vienei. Dar ceea ce a fost cu adevărat un mare noroc pentru noi, vremea minunată.

La ora cinci, prima haltă la Pilsen pentru a lua ceaiul. Am vrut să profităm de jumătate de oră de odihnă acordată șoferului pentru a vizita catedrala St. Bartholomeus. Din păcate spre ghinionul meu era închisă.

Am petrecut noaptea într-un han, Zur Silberne Glöcke", la Budweiss. Am ajuns acolo

nichita danilov

umbră

Chipul meu nu-l vei putea
vedea niciodată tulburat ca o apă,
tu cel care mă strigi din adîncuri
și mă chemi în adîncuri !

Aburi ușori vor pluti
în semn de întrebare
și în loc de răspuns
se va risipi peste lac
un stol ciudat de lebede, seara,
tulburîndu-mi amurgul și apa,
nu chipul. Căci chipul meu
nu-l vei putea tulbura niciodată !

portret

Obosit de gloria deșartă a lumii,
nu știi pe care umăr capul să-ți pleci.
Îl culci pe umărul trist al iubitei,
dar ea nu-și mai apropie fruntea
de creștetul tău. Acum nici un gest
n-o mai tulbură. Dragostea ei
tot tu ai stins-o. Cîndva.

toamnă

Sub pod schelălăie Apa Moldovei
de pe vremea vînătorii lui Dragoș
și pînă-n al nostru
și pînă-n cel din urmă timp.
Zadarnic am ucis cu paloșul zimbrul ;
în fiecare secol de trei ori
zadarnic cu mîna mea rîul am înroșit !
Peștii nu l-au mîncat
și apa nu l-a primit !
Tuturor călătorilor,
celor care vin din răsărit,
celor care vin din apus,
celor care vin din miazăzi
și celor care vin din miazănoapte
și celor rătăciți din alt veac.
Celor care trec cu coif și sabie,
celor care trec cu cîini, cu steaguri și sulițe,
cu tobe și vulturi pe umăr și sună din corn
și celor care trec înfășurați
în blănuri scumpe, cu brățări de aur pe mîini,
Dimineața și seara, de la un capăt
la celălalt capăt al podului,
glasul meu mugește ca un taur bătrîn ;
tuturor un singur lucru le strig :
Aruncați cîte-o picătură
din sîngele vostru ca pe un bănuț de aur
în rîu,
și apoi călătoriți sau vînați,
cumpărați grîne și vin
și vindeți postav și mătăsuri
sau ce aveți de vîndut !
Nu cerșetorul orb de la acest capăt al
podului e sărac,
ci această apă e zdrențuită de nori.

Nu lui îi e frig acum, în noiembrie,
ci această apă scheaună sub pod.
Nu îngerului ce veghează
peste acest pod îi e somn,
ci de pe această apă se ridică
în valuri ceața și somnul
S-o încălzim cu sîngele nostru !
Le strig cît pot, din tot pieptul,
și agit furios prin acest secol
o trîmbiță muiată în sînge negru de bivol,
Le strig cu venele umflate, prin vînt
și flutur deasupra mea un steag alb
zdrențuit
din care cad frunze de toamnă.

peisaj de periferie

Trei vaci trec pe sub pod
apa Bahluiului : una e albă,
alta e neagră și alta e cum ?
Un copil mic, cu fes galben,
le mînă din urmă cu un băț de trestie
cugetătoare.
Dar cum e-această zi ?
Unii au zis că e toamnă
și s-au îmbrăcat în haine groase,
alții și-au zis că încă e vară
și au ieșit doar în cămăși.
Îmbrăcat într-o haină subțire,
umblu tăcut pe malul rîului,
privind umbra unui tren
ce nu se mai sfîrșește sub valuri.
La geam, călătorii beau bere,
discută, fumează, privesc peisajul din jur.
Împing înapoi cu un baston
norii ce se umflă sub apă.
Îmi zic : „Ceea ce mi-a fost dat
să trăiesc voi trăi !"
Trei vaci trec pe sub pod apa Bahluiului :
una e ziua de azi
alta e ziua de mîine,
alta nu e nici noapte, nici zi.
Un copil mic, cu fes galben,
le mînă din urmă cu un băț de trestie
tremurătoare.

noaptea. Străzile erau ticsite de lumea ce se scurgea spre Piața Centrală a orășelului. În Piața invadată de întuneric erau masate trupe ce ascultau o slujbă religioasă înainte de a pleca pe front. Singurul punct luminat era o statuie a Maicii Domnului, împodobită cu ghirlande de lămpi electrice, care se înălța în mijlocul mulțimii.

A doua zi am pornit la opt dimineață,. Alergarea noastră reîncepea. Așa am străbătut toată Bohemia în fuga mare.

Peisaj pitoresc, timp delicios. Oprire la Horn pentru dejun. Ouă moi, cleioase și cîteva felii de șuncă. Bineînțeles de Praga. După masă pe cînd ceilalți citeau dezbaterile procesului Caillaux în „FIGARO“ eu am vizitat orășelul, biserica și anticarul. În definitiv era foarte plăcut să înghiți atîția kilometri într-o mașină bună și confortabilă. Puțin obositor, însă totul mi se părea că trece prea repede. Adesea aș fi dorit să nu fiu atît de grăbită pentru a putea opri din cînd în cînd și a vizita un sat drăguț, f' pentru a cerceta o biserică veche sau o ruină, fie numai pentru a admira un peisaj frumos.

Pe la șase am intrat în Viena. Negăsind locuri pentru a urma călătoria noastră a trebuit să rămînem pe loc 48 de ore. În Viena nu am mai văzut nici entuziasm, nici mari porniri războinice prin mulțimea de pe străzi. De abia cîteva mici manifestațiuni cu drapele germane și austriece plimbate prin oraș.

Cu mare greutate am obținut un compartiment mic pentru Budapesta și regăsindu-ne bagajele am plecat în mare grabă. După cîtva timp a venit conductorul și ne-a spus foarte politicos că are să ne încuie în cabină că așa e mai bine din cauza soldaților beți care invadează peste tot.

Cu toată această cuminte precauție, un individ, beat mort, a reușit să se introducă la noi și a dat năvală să ne strîngem miinile urlî' „Hoch Östereich!“ la care i-am răspuns cu multă amabilitate pe românește: „Du-te dracului“

Probabil că s-au băut un număr enorm de mare de butoaie de bere și vin în aceste prime zile de război, căci pretutindeni, în toate gările, toți cei cari plecau — ca și toți cei care rămîneau — erau perfect beți.

Fusese hotărît că la Pesta aveam numai să schimbăm gara și să urmăm călătoria. Însă diferite piedici ivindu-se am fost nevoiți să rămînem.

Iară eram oprite și eram furioase. Dar ne-am schimbat repede gîndul și starea, găsind la RITZ, după un drum lung și prăfuitor, camere frumoase cu baie și vedere la Dunăre.

O masă excelentă. Un popas cît se poate de agreabil, în fond.

Ziua următoare: plimbare prin oraș, organizarea continuării călătoriei. Am ajutat cu ceva bani niște nenorocite de sîrboaice care se duceau în România pentru a trece de acolo în Serbia. Una dintre ele, care părea a fi o femeie foarte bine, nemaiputînd ridica banii ei de la Bancă își vînduse pălăria pentru a cumpăra lapte copilașului.

Seara la ora nouă iară ne-am pus în mișcare. Călătoria s-a desfășurat foarte liniștit cînd am avut o „pană“ în valea Temeșului. La Predeal ne așteptau două automobile: Macuța a plecat cu nenea Pic în automobilul lui, iar eu și cu tata, într-un mic Mercedes.

Dormit la Palace, la Sinaia și replecat pe o căldură tropicală.

Spart un cauciuc pe Calea Victoriei, ultima oprire forțată a acestei expedițiuni. Tata furios.

În momentul sosirii mele la București am găsit o oarecare fierbere.

Cîteva contingente chemate sub drapel. Lipsă de monedă.

Petrecut restul verei la Sinaia. Tenis, plimbări, lecturi, uneori îmi pare că nu am destul timp pentru tot ce aș vrea să fac. Jorj Cristodulo se cam ține de fusta mea. Lui tata nu-i place de el. Probabil din cauza relațiilor lui dubioase. „Nu e un bărbat demn pentru tine“ mi-a spus într-o seară la cină. Eu m-am amuzat, nici prin gînd nu trece să mă mărit cu Jorj. Am spus cu voce tare, ce am gîndit. Mama a rîs de tata. „Și eu care credeam... Se pare că ai mai multă minte decît îmi închipui eu...“

Mi-aș dori să iubesc și eu un bărbat ca tata, să am norocul Măcuței... Cine știe, poate.

(...)

Septembrie 1914. A murit regele Carol.

Lumea e împărțită în două tabere: francofilii și germanofilii. Primii mai numeroși. Dar ambii îndîrjiți. De unde lungi și aprinse discuții unde fiecare caută să jignească pe adversarul său.

Excitația e extremă. Sunt vechi prieteni care-și întorc spatele, certuri serioase în familii, toată lumea are cîte o opinie etc. Ocupația zilnică pentru mulți e de a urmări peripețiile războiului pe o hartă cu drapele mici ce formează fronturile de luptă.

(...)

Decembrie 1914.

Restul anului a trecut fără a aduce ceva extraordinar pentru noi. Ne pregătim de sărbători, tata a adus un porc mare, o să-l taie se pare mîine. Un spectacol odios: au rîs de mine că sînt prea sensibilă. Ce să fac?: nu suport o asemenea barbarie.

(...)

Dragul meu Lucian,

N-aș putea spune că mi-a fost ușor dar am găsit ceva care să te intereseze despre Cireșoaia. Iată o mărturisire după raportul Rușilor: Comandantul Brigada Românească de infanterie Colonel Darvari 1917 anul 13-8 ora 12 nr. 140 din Valea Bogații

„Numer pentru mini drăgălașa datorii să mărturisesc foarte bune purtate în lupte a Comandantului Regimentului 27 de infanterie (românesc) colonelul Ganea“.

La 29 Iulie cînd am venit în Valea Bogății cu 2 batalioane dintr'ale mele regiment în ajutarea regimentului 27 românesc am văzut că Colonelul Ganea stând cu soldații în tranșee sub foc de arme și de mitraliere a inamicului. Cu liniștită inimă purta comanda regimentului său, Cînd noaptea de 29 iulie s'au făcut știință că inamicul a înaintat aproape de regimentul 15 românesc care s'au retras, colonelul Ganea, macar că flangul din stânga s'au descoperit pentru inamic șăde cu poziția pe munte 671 și-au lăsat aceste poziții atuncea când a primit ordin. A doua zi la 30 Iulie colonelul Ganea din nou stând toată vremea în linia I cu soldații în foc omorâtor de armii de mitralieri di tunur a inamicului purta comanda regimentului în rezultat deci, colonelul Ganea la un loc cu batalion a 3-a a meu a luat munte 545 care are strategii.

După luarea munții 545 colonelul Ganea a dovedit contraatacului inamicului, singur a trecut în contra atac și au apucat muntea Cireșoiu. Luptele a colonelului Ganea ne-a adus la mirare pe mine, pe ofițer și pe soldați a regimentului meu. Vă poftesc domnule colonel această scrisoare de luptele și stăruința colonelului Ganea să îndreptați la nacealnicii Dumneavoastră ca să le decorească pe colonelul Ganea. La mie nacealnic deamu le am scris.

Cu mare bucurie încă mai scriu, că între acestea 2 lupte, noi rușii cu bucurie luăm seama cum frații noștri ofițerii și soldații românești fără temere se luptă“.

Comandantul regimentului 196 rusesc
di infanterie

Colonel ANISIMOV

Iț redau în continuare o mărturisire din tabăra noastră, opinia comandantului companiei a 5-a din regimentul 27 infanterie despre încrîncenata luptă din 30 iulie 1917:

„A fost o înaintare plină de greutăți căci inamicul adunase grămezi de lăzi cu muniții si instalase posturi de telefon pînă aproape de Trotuș; dar a fost o uimitoare prin repeziciunea cu care s-a executat. Mai ales valea din fața cotei care ducea la Cireșoaia și care era cu totul descoperită a fost o extraordinară primejdie. Nu se putea înainta decît prin salturi și târându-se pe fața pămîntului. Și a înaintat compania cincea al cărui comandant eram, cu atâta sprinteneală și cu atâta ordine, că la ora 20 când regimentul s'a oprit căci se ajunsese pe Cireșoaia, campania cincea se găsea într'o rânduială desăvîrșită parcă atunci abea să plece la atac. Și ofițeri și trupă au dovedit o vrednicie care a impresionat și care a fost remarcată de comandantul regimentului.

Și de aceia la 31 iulie, când vrăjmașul a încercat pe tot frontul nostru un contra-atac, compania cincea a rămas neturburată pe poziție înfruntând cu bărbăție atacul“.

Iată un fragment din mărturia avocatului Simeon Mihail, fost comandant al companiei II-a.

„Cu sacrificiile vieții atâtor camarazi care se odihnesc în cimitirul din Valea Bogatei și cu tenaticitatea noastră a celor frămași am putut stăvili puhoiul celor trei regimente austro-ungare, 313, 314, 315 și 32 de infanterie bavareze toate complet distruse și am restabilit frontul“.

Un alt martor, participant direct la operațiunile militare B. Magder, comandant comp. 7 din Reg. 27:

„La 30 iulie 1917 inamicul cobora în Tg. Ocna, era pe versantul muntelui Cireșoaia, Cosna dinspre Valea Trotușului. Patrulele inamice băteau cu arma de infanterie șoseaua și calea ferată de pe Valea Trotușului. Era primejduită deci comunicație dintre Moinești, Comănești, Tg. Ocna și restul Țării, căderea Tg. Ocna ar fi însemnat căderea întregului front românesc.

La ora 4 precis am pornit la atac. Batalionul I și III în linia întîia. Batalionul II al nostru în rezervă. Bombardamentul inamicului făcut cu intenția să oprească înaintarea noastră — era intens. Ghiulele cădeau una după alta, se spărgeau în aer, pe pămînt. Noi însă ne continuam înaintarea. Batalioanele din linia I-a au luat contact cu inamicul care este dat continuu înapoi. În urmă compania 6 intră în luptă nu trece mult și intră și compania mea.

Inamicul cedase din teren, pornește un bombardament de artilerie și ghiulelele de toate mărimile vâjîie peste capetele noastre, cad nu departe de noi, provocând zgomote infernale. Era iadul pe pământ. Noi însă înaintam si în măsura în care ne apropiam de trupele inamice pe aceeași măsură primejdia ghiulelelor scădea.

A intrat în luptă și ultima companie de rezervă a 5. La orele 9 seara eram stăpîni pe Cireșoaia dimpreună cu vârful, iar inamicul fusese dat peste cap pe Valea Slănicului.“

Eu nu ți-am dat decît niște fragmente. Te las pe tine să tragi concluzii. Iată și o mărturisire a unuia care a făcut carieră: de la colonel a ajuns general.

„S'au împlinit 20 de ani de când regimentul Bacău nr. 27, în ziua de 30 aprilie 1917 a înscris o pagină frumoasă. (E, ce să mai spui??! nota mea, Paul P.) în Istoria războiului întregirei neamului, în năprasnica luptă de la Cireșoaia, unde s-a scris pentru neamul întreg că „Nici pe aicea nu se trece!“

Pentru bravura sa de atunci Drapelul Regimentului Bacău a fost împodobit cu ordinul Mihai Viteazu a servi ca imbold celor de azi.

Când totul se credea pierdut s'a desfășurat Drapelul Regimentului 27 la 30 iulie 1917 chemându-ne cu limbi de foc la datorie.

Neînfrînat a fost curajul celor ce au primit porunca mea din acea zi de groază căci voi toți m'ați înțeles. Acolo au căzut Locot. Sion, subloc. Palade, căpitan Rizescu, loc. Vasiliu și toți ceilalți ofițeri și soldați a căror oseminte se odihnesc în cimitirele de la poalele Cireșoaiei.

Dealul Cireșoaiei este scris în carte de aur a regimentului.

Apăi măi băiete, vezi și tu cum e cu istoria asta: cred că poziția lui Camil Petrescu este cea mai cinstită: nu se pot folosi cuvinte mari despre evenimentele dramatice. Am găsit prin bunăvoința unui vechi „hîrțogar“ o scrisoare a unui agent sanitar, caporal Aristide Grecu adresată fostului său locotenent.

„Domnule locotenent, toată lumea este necăjită în timpurile de față, dar noi care am făcut războiul și am luptat pentru idealul național sîntem și mai necăjiți pe motivul că suferințele noastre nu se mai iau în considerare de nimenea afară de cîte unul dintre acei ce au fost cot la cot si dintre acei este câte unul fără suflet, iar întâietate în toate părțile o au acei care au stat înapoi prin țară și umblau după afaceri și nu au văzut frontul niciodată“.

Cam atît, îmi pare bine că te preocupi de istorie, studierea trecutului este un refugiu minunat pentru o minte neliniștită și chinuită ca a ta, dar mă întreb dacă nu-ți falsifici cumva viața stricîndu-ți ochii și mintea pe chestiuni care aparțin trecutului cînd în fond ai putea să trăiești altfel, la nivelul epidermei, de pe o zi pe alta, bucurîndu-te de ce ți-e la îndemînă și nu aspirînd printr-o așteptare iluzorie, la cine știe ce mântuire interioară.

Iartă-mi tonul sfătos, chiar apodictic. regăsesc uneori în tine micile mele drame și mă întreb dacă eu am procedat bine. Și nu pot da nici un răspuns.

La rîndul meu am o rugăminte: te rog să-mi procuri sonetele închipuite ale lui Voiculescu. Au apărut nu de mult si mi-a vorbit despre ele un prieten comun. Cică ar fi grozave. Aștept.

Și te îmbrățișez iar. Cu dragoste

Paul Petrovicescu

prezențe la „junimea“

„meșter. perugio“

I

Pe canale înguste
Rigole veghează alunecarea;
una de alta înlănțuie țărmul
prin mal.

Lopeți plesnesc aerul de
greutatea lor;
De rezonanță lemnul se-ntoarce în sunet.

*
* *

Incendiare Canoe putreziciunea /
o prăbușesc; /
Prețiosul rămîne și cercuiește Epava

Incestuoasă povara
ieșită spre larg
Încărcătura cuvîntului în icre depune.

II

Meșter Perugio
tocmește la barcă ager vîslaș.
Așează cuțitul înaintea securii:
ca Trup de Corabie despică
miezul
de fag.

„incendiară—corabia“

I

Ca parte adversă a celei divine mă
silește să cînt:

Caut într-o falsă credință vîsle —
cu ele salvamarii urnesc apele
Să le despartă de înecat.

Dau drumul morselor, Arunc vina ca
nadă la pești zburători.
Molari îmi sfîșie așteptările pînă la
Închegarea luciului de sînge
pe bot ucigaș.

II

Fulger lumină; lemn roșu pătrunde
Fiecare cuvînt capătă cenușa de brad.

Ploaia se-nșiruie scobirii țărmului;
Treceri alcătuiesc puntea spălată:
Drept valuri, cele mai nobile, sfîrșesc
înspumat.

*
* *

Pradă a Mării,
ciobite la gură Vase prăbușesc schelărie
Miini arse tresar —
epiderma respirind Manuscrisul
le despoaie de înecat.
Știința ciocnirii de mal ne pătrunde ca
lespedea,
suieră teama, înalță catarg
Fiecare vîslire repetă undirea —
rostește meșter, Perugio în timp ce
Alga scoasă la țărm, dată uscatului
Devin lemn.

Carmen JGHEBAN

urlup

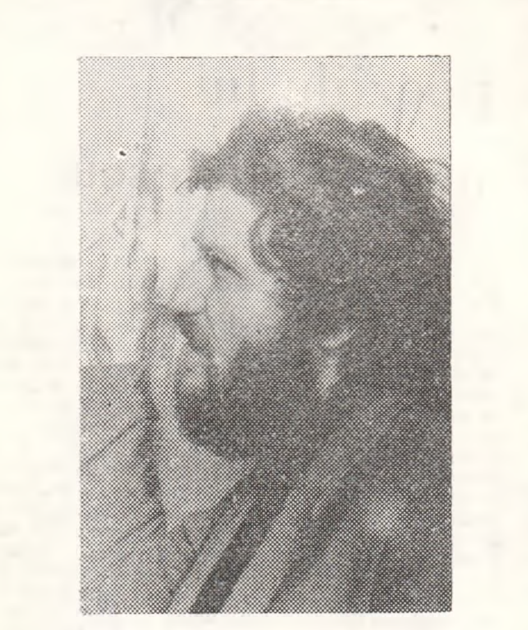
Pietrele șerpuiesc în văi și mă udă, vocea ta curge, vocea ta curge. Puzderii ascultă și cerul e întins, vocea ta curge în lumina scăzută. Calcă peste iarba vocii tale și netezește-i consoanele. Întoarce-te spre vocea ta și modelează îndiguirile luminii cu o nouă lumină. În urma ta se face întuneric. În urma ta în a zecea vale se aude întuneric, se aude noaptea.

Trupul tău e închisoarea zimbrilor, trupul tău cît un deget. Aleargă zimbrii în tine ca pe muntele cel mai verde. În cîte văi încape fuga lor, cîte zile despică din copite, au oare copite sau sînt doar pajiște. Prin ochii mei animalele negre își scot capul adormit. Pielea lor se strînge ca nările furtunii. Bivoli leneși pleacă spre bălți. De pe pielea lor se desprind scrisori întregi de noroi; în roșul ochiului lor nu curge sînge, curg puii lor nătîngi pe jumătate morți de oboseală; curg bale din nările lor cînd stau întinși pe o parte, limba le atîrnă în lumi pămîntene. În fiecare an bivolii trupului meu caută bălți mai verzi, mai mirositoare, pentru la fel de adîncul somn. Păsări se plimbă pe spinările lor, pe rîtul lor umed, ascultă-le cum ciugulesc în liniște din somnul animalelor.

Cîmpiile erau pustii în noaptea luminii. Razele șerpuiau prin iarbă și se împreunau peste întinderea ei. Ierburile fremătau fără să se poată urni și vîntul din ele era plăcut. Șiroaie de rășină coborau leneș pînă la poalele ultimelor dealuri. Din văi se auzeau gemete, lumina le desena pe cer. O lună îmbătrînea deasupra și alta apărea la orizont, rotundă ca o gură deschisă și împotmolită în pietre, un munte de pietre lipite cu rășină, sau lumină. Peste rășină au călcat convoaiele, sau peste noroaie aduse de ape, apoi ierburile s-au liniștit.

Radu ANDRIESCU

lucian vasiliu

fiu al omului

(fragmente)

Astfel mă amintesc: închis
într-o clepsidră,
înaintam cu emirii
prin nisipuri spulberate de vînt

Auzeam corul îngerilor
din visele părinților mei

Venea duminica și înțelegeam
că neamul meu e un neam fericit.
Podețele își frîngeau coastele firave
sub pașii copiilor teferi.
Venea duminica:
mari inundații de voie bună
prin strîmtorile sîngelui meu

Mama nu călătorise cu trenul.
Mama nu auzise de Europa. Era îngropată
în tranșeele propriei înserări.
O auzeam cotrobăind prin lada de zestre,
plîngînd în năframa viitorului meu incert

Eram seismograful.
Înregistram ereziile firului de nisip.
În sihăstrie,
cu hoardele unor sentimente difuze,
visam mireasă desculță în zăpadă

Cu Mama în cîmp am auzit
strigătul de moarte al unui arbore bătrîn,
am auzit plînsul carilor care îl locuiau

Nu existam ca vedere. Orb în capelă,
în măruntaiele cronometrelor. Fiu
al omului,
în așteptarea omului. Mă tîram
în defileul cu fragi sălbatici

Dedat marilor ascultări,
descifram pergamentele inexistenței.
Singur eram în Marele Întuneric,
într-un pat de logodnă
cu toate logodnicele lumii

Îmi amintesc părinții, în dialoguri șoptite,
spre a nu trezi din somn certitudinile.
Dincolo,
fetele mari se dezbrăcau în oglinzi,
pe tăcute...

O patrie creștea în mine,
un pămînt cu mult mai grav decît mine

...Distingeam voci: mi se pregătea un
nume —
Iacob ?, Iosif ?, Platon ?, Socrate ?,
Horațiu ?, Ovidiu ?, Napoleon ?,
Matei ?, Luca ?, Gheorghe ?, Ioan ?...
Brusc s-a stîrnit crivățul și fiecare
s-a risipit la casa numelui său

Eram pe mai departe
pulbere fină în arterele Mamei.
Auzeam în mine
lucrările zilelor viitoare

Timp în care așteptam
să mă ia cineva de mînă, să mă arate
și să spună:
„Iată, acesta este Fiul omului!“

un loc anume

În fiecare există un loc
imperceptibil —
un loc unde atîrnă superba funie
în așteptarea frumosului [illegible]
Chiar acum
probez ritualic un streang,
călare pe Calul Orb
pe care voi nu îl vedeți
îmi pregătesc o nouă execuție
pe care voi nu o vedeți,
legat la ochi de morții
arborelui meu genealogic

ca și voi

Ca și voi
ascult
cîntecul privighetorii rănite
ca și voi
am o rană pe cerul gurii
ca și voi
cunosc umilința și frica,
extazul și bucuria
ca și voi
fumez țigările fratelui mort
Doar gura mea este
gura dezordinii universale

cronica

poeziile lui nichita stănescu

Recitind acum poeziile lui Nichita Stănescu, de la debutul (**Ardea spitalul**) din „Gazeta literară" (1957) și pînă la poezia scrisă pe 10 decembrie (cu trei zile înaintea morții) — **Să ningă peste noi** —, ne putem da seama că drumul acestei creații, pusă sub semnul **dorului de sine** (la Eminescu era **dorul de moarte**, la Arghezi — **dorul de dumnezeu**), se închide, hegelian, cu întoarcerea la sine, egală cu un refuz: „Supuși cuvîntului, de verb mă rog, / du-mă odată din groaza vieții, / du-mă, du-mă, / și nu mă mai pedepsi / și mie nu mă mai redă-mă !" (**Dialog cu Oda în metru antic**). Greu de pipăit în poeticitatea ei — autobiografie, jurnal, eseu și meditație asupra poeziei — poezia lui Nichita Stănescu, în acest sfîrșit de veac XX, încearcă să digere toate genurile literaturii nu în stomacul uriaș al unui roman, ca de balenă, ci-n gușa unei mierle. Biografia lui se poate citi în cronologia îngrijitorului de ediție (Alexandru Condeescu vădind imaginație și condei de biograf: prefața avansează cîteva ipoteze interesante, asupra cărora voi reveni, dar fără forță analitică și capacitate de sinteză), în paralel cu aventura lirică. Aici Condeescu are dreptate: „Opera sa este o vorbire neîntreruptă despre experiențele originare ale existenței sale, iar împărțirea ei în volume nu e decît un aspect al hazardului editorial ce determină nesemnificativ activitatea strict profesională a scriitorului". Cea de a doua observație care se impune, este că Nichita Stănescu nu a intrat în declin după publicarea celor **11 Elegii** (din care, cu adevărat capodoperă este **Elegia a doua, getica**), ci și-a continuat, fără mari coborîșuri și fără versante abrupte, drumul spre sine. Această poezie, legată de cunoașterea și de construcția interioară, nu se poate citi decît ca aventură a poetului în lume: lumea născîndu-se din Logos.

Nu vom afla, la Nichita Stănescu, nici una din dramele post-romantismului liric. Simpla comparație cu Rimbaud (pe care îl putem socoti creatorul „poeziei obiective") ne lămurește asupra concepției diferite pe care cei doi poeți o au cu privire la rolul cuvîntului. Drama alterității în limbaj nu mai există la Nichita Stănescu. **Je est un autre**, iată o frază pe care Nichita Stănescu nu ar fi scris-o niciodată cu suferință, pentru că, plină de **sine**, poezia lui a urmărit să se golească de **eu**. Aș îndrăzni să spun, dacă termenul nu ar avea conotațiile pe care i le cunoaștem, că poezia lui Nichita Stănescu, la fel ca și fizica, la fel ca și filosofia din veacul acesta, pune între paranteze omul, se „dezumanizează". Nu este vorba de un proces de distanțare de cele „omenești", ci de restructurarea conceptului „umanității" propus, prin Renaștere, de poeți, astronomi, filosofi. Într-**O viziune a sentimentelor** (1964), poetul scrie din **punctul de vedere** al copacilor, al pietrelor, al aerului (atenție, poemul se cheamă **Lauda omului**). **Eu**-l nu este suferință, este instrument pentru **sine**: „Mă uit în dreapta și-n stînga, / cu mine însumi mă uit, / folosindu-mă ca o privire. / Ascult ce se-aude sus, ce se-aude jos, / sînt, tot, un timpan armonios. / Trece-o planetă și-ntreb cine e / ce e / Și-apoi mă mir că întreb. / Ar trebui eu însumi să fiu întrebare, / ca să m-audă altcineva decît mine" (**De-a sufletul**). **11 Elegii** e, ca să zic așa, un volum programatic, nici mai bun și nici mai puțin reușit decît celelalte. Condeescu e de părere că ar echivala, în creația nichitastănesciană, cu **Luceafărul** eminescian. Prejudecata care funcționează în cazul **Luceafărului** se întinde și asupra operei lui Nichita Stănescu. Volumul **11 Elegii** e, fără îndoială, dens și explicit. Transcris în proză, ar lămuri poziția autorului față cu propria creație și față de poezie. Ceea ce este expus aici, ca și teoretic, se recunoaște în celelalte cărți de poezie. N-aș spune: se **ilustrează**, cum nici **Ipocrizia disperării** de Mazilu nu se **ilustrează** în piesele de teatru, cu toate că fraze ale teoreticianului sînt tălmăcite și răs-tălmăcite de personajele lui de teatru. Iată una din frazele lui Nichita Stănescu, teoretician al poeziei: „Totul pentru a îmbrățișa, / amănunțit, totul, / pentru a pipăi nenăscutele priveliști / și a le zgîria / pînă la sînge / ca o prezență" (**A cincea elegie — tentația realului**). E-un paradox la mijloc, transcris, poetic, într-o sintagmă celebră: „Tristețea mea aude nenăscuții cîini / pe nenăscuții oameni cum îi latră". **La même Jeanette, autrement coiffee!** Fragmentul este definitoriu pentru realitatea irealității poetice. Și încă un citat din **Elegia a zecea**, din care ne putem da seama de anvergura acestei experiențe poetice expansioniste: „Organul numit iarbă mi-a fost păscut de cai, / organul numit taur mi-a fost înjunghiat". **Eu**-l nu se poate cuprinde decît prin cuvîntul poetic.

Dificultatea care apare în poezia de mai tîrziu a lui Nichita Stănescu stă în faptul că își abandonează, tot mai mult, înclinația spre teorie. ÎN **Elegia a unsprezecea**, poetul se mai explică, își strigă programul: „A fi înlăuntrul fenomenelor, mereu / înlăuntrul fenomenelor". Mai tîrziu, în **Măreția frigului**, de pildă, cititorul este lăsat fără ghid în fața enigmei: „Vine un copil, face o reverență / și moare. / Vin doi copii, fac o reverență / și mor. / Vin trei copii, fac o reverență / și mor. / Vin patru copii, / fac o reverență, Vin cinci copii, / fac o reverență. / Șase vine singur. / După el vine o hienă, / după ea vine o liră. / / Deodată apare îngerul. / El mă țintește cu ochii lui ficși în ochi / în timp ce zăngăne în mîna dreaptă / o monedă. / — Cap cau pajură ? mă întreabă. / — Pajură !" (**Menuet**). Poezia lui Nichita Stănescu e, de la începuturile ei și pînă la ultima măsură, ca o metodă pentru pian: se explică, mai întîi principiile, construcția instrumentului, se învață gama, apoi gamele majore și minore, se fac și cîteva exerciții de digitație. La sfîrșit este chemat maestrul să execute piese, de la cele mai simple, la cele de virtuozitate. Jocurile lui Nichita Stănescu sînt ca exercițiile de digitație: „A e o literă. I altă literă / pe care nebunul de mine le cîntă pe citeră. / Cîinele este un animal, iarba o plantă / din care nebuna de tine se saltă. / Ochiul este o pierdere, / cuvîntul, derîdere, / pe care pe scîndura / orelor, udele, / viețile multele — ni le salvăm" (**Noe**). Textul acesta seamănă cu acele cîntece din vestul american, în care violonistul explică dansatorilor, în timp ce cîntă melodia, cum să danseze pe ritmurile lui. **Noe**. (și alte poezii de tipul acesta) explică cititorului ce este poezia, cum trebuie citită ca joc, în timp ce-și cîntă melodia și-și transmite „mesajul".

În alte poezii se explică mecanismul logic: „Ar trebui să existe și pentru trădători un altar", așa debutează, în același volum, poezia **In Landa de piatră**. Și se încheie astfel: „Oare pietrele pe care calcă roțile și caii, / au ele vreun dumnezeu al pietrelor? / Și dacă au un dumnezeu al lor / în ce biserică de piatră stau / în genunchi de piatră, pietrele?" Există, așadar, o redempțiune, pentru păcătos și pentru piatră, există temple de păcat și genunchi de piatră, pentru pietre, să îngenunchie. Logica poeziei nu încalcă logica sensibilului, totul e ca și cititorul să resimtă, în același univers de valori, suferința păcatului.

Explicitarea dispare aproape cu totul în **Epica Magna**. Poezia tinde către **impersonalitate**: „Schimbă-te în cuvinte, mi-a zis Daimonul, / repede, cît mai poți să te schimbi! / Schimbă-ți ochiul în cuvînt / nasul și gura / organul bărbătesc al facerii, / tălpile alergătoare, / părul care-a început să-ți albească / prea des încovoiata șiră a spinării, — / schimbă-te în cuvinte, repede, cît mai e timp! / I-am spus Daimonului: — Tu nu știi că / vorba arde, / verbul putrezește, / iar cuvîntul / nu se întrupează ci se destrupează? / Am pus un sentiment pe bronz și tu știi asta / și a fiert din pricina luminii soarelui. / Am dat un nume unui copil / și numele s-a spart de timp și de vrăbii. / — Știu asta, mi-a zis Daimonul. / Schimbă-te în cuvinte precum îți zic". (**Daimonul meu către tine**). Începe aici poezia dialogată, drama poetică, în care **sinele**, scindat, depersonalizat, își caută unitatea în **personaje**. Poezia dialogică a generației '80 aici își are originea.

Paradoxal este faptul că Nichita Stănescu, poetul cel mai fidel structurii sale interioare, cel mai acaparat de aventura ființei și cel mai devotat scrib al acestei aventuri, a putut să treacă drept un aventurier al limbajului. În poezia lui nu sînt mai mulți poeți și nici mai multe formule poetice. El și-a creat publicul, învățîndu-l cum să citească poezia lui Nichita Stănescu. **Ordinea cuvintelor**, antologia poeziei lui Nichita Stănescu, nu prezintă nu numai poetul în devenirea lui, ci și lupta lui pentru comunicarea esențelor.

Nu putem ști cît aparține poetului și cît editorului în această antologie. N-am verificat, volum cu volum, ce s-a păstrat și la ce s-a renunțat. M-a surprins dispariția splendidului poem **In căutarea tonului** din **Noduri și semne**. Am regretat că din selecție nu fac parte multe poezii din seria „ludică", exemplară pentru Nichita Stănescu. Din **Noduri și semne**, volum foarte bine gîndit în versiunea originală, iese, acum, în evidență, poemul **Nod 25**: „Cînd m-am trezit din somn, / cu dalta îmi cioplea genunchiul / o durere rotunjită, sferică și foarte mare. / O altă daltă îmi cioplea / tot începutul / ca pe o umbră mult mai mare. / Ce faceți voi cu mine cioplitori? / eu am răcnit în sîngerare. / Facem sicriu din sicomori / și-adulmecare, / sicriu te facem pentru ce iubești / și pune-l-vom pe roți / pe care le-am sculptat din patru hoți, / cu spițe de tîlhari la drumul mare / ca să te duci spre neînduplecare". Poetul invenției lexicale este aproape absent. Substantivele-verbe și verbele-substantive care făceau din poezia lui Nichita Stănescu o altă limbă aproape că lipsesc.

Versiunea acestei prime ediții postume din poezia lui Nichita Stănescu ne văduvește de portretul întreg al poetului. Traiectoria lui meteorică o observasem cu ochiul liber, fără această lentilă. Necesară, ca orice operă primă de antologare, **Ordinea cuvintelor** ascunde, ca și prima editare a lui Eminescu, cealaltă față a lunii. Probabil că gustul nostru, al contemporanilor, rămîne în urma clarvăzătorilor.

Val C.

Nichita STĂNESCU: Ordinea cuvintelor, **Ed. Cartea românească, 1985.**

simple note

E destul de greu să prinzi într-o formulă cît de cît judicioasă nota caracteristică a însemnărilor lui L. Kalustian, intitulate cu potrivită modestie **Simple note** și strînse pînă acum în patru volume. Sînt evocări, cel mai adesea ocazionale, ale unor scriitori și oameni de cultură din trecut, în care informația istorico-literară se întîlnește cu amintirile personale. Atunci în ce constă dificultatea? În faptul că L. Kalustian nu e, la drept vorbind, nici istoric literar propriu-zis, nici memorialist sadea. Genul notelor sale e, ca urmare, destul de ambiguu, ceva între portretele trasate de Iorga în **Oameni care au fost** și glosele lui Lazăr Săineanu, însă fără vigoarea stilistică a unuia și meticulozitatea celuilat. Informațiile vehiculate — cu ele să începem — sînt, mai ales în cazul scriitorilor cu oarecare reputație, de domeniul public, reluarea lor neavînd pare-se, alt rost decît îmbogățirea cunoștințelor cititorului de rînd: „Dar — se poate întreba cu îndreptățire cititorul tînăr de azi — cine a fost, cum a fost și ce ne-a lăsat Felix Aderca?" Să convenim că instrucția unui cititor care își pune o asemenea întrebare, și încă plin de îndreptățire, lasă mult de dorit, justificînd eforturile de popularizare ale autorului: „Încerc să răspund schițînd un cît de succint portret biobibliografic. S-a născut la 13 martie 1891 în tîrgușorul Puiești din fostul județ Tutova și a decedat în București la 12 decembrie 1962". etc., etc. Tot „cititorului neștiutor" (formularea îi aparține lui L. Kalustian) îi sînt adresate și cele trei pagini despre Gib I. Mihăiescu, cum și acelea consacrate lui G. M. Zamfirescu și Elenei Farago.

Noutățile trebuie căutate în textele dedicate scriitorilor (și altor intelectuali) deloc ori foarte puțin cunoscuți. Alexandrina Mihăescu, Constantin Beldie, Cora Irineu, Demetrescu-Brăila, Dumitru Braharu, Nicolae Leonăchescu dețin în **Simple note** partea leului. Despre Alexandrina Mihăescu, sora lui Nigrim, moartă la 19 ani, aflăm că a fost poetă autodidactă, versurile fiindu-i tipărite postum (în 1898), prin grija fratelui, în Editura Librăiei „G. Sfetea" din Rîmnicu-Vîlcea și în tiparnițele Institutului de Arte Grafice „N. D. Miloșescu" din Tg. Jiu. Culegerea, purtînd titlul **Flori de zăpadă**, a mai cunoscut două ediții, una în 1907, la „Socec", alta în 1926, la Tipografiile Române Unite. Ni se oferă și cîteva mostre de versuri, dominate de obsesia morții apropiate: „Vîntule rău și turbat / Multe flori ai scuturat! / Moarte, moarte rea, pustie / Mulți ochi plini de veselie / Îi adormi pentru vecie / Sub o galbenă făclie! / Multe glasuri, multe gînduri / Le-amuțești în patru scînduri! / Toate-n lume au o lege / Rău de cel ce n-o-nțelege: / Vîntul mi-a stins florile / Și moartea surorile!". De reținut sînt și știrile privitoare la Constantin Beldie și la încă ineditele sale memorii. Merită amintit, în fine, capitolul consacrat idilei dintre Cora Irineu și Constantin Beldie, cu bogate și concludente extrase din scrisorile femeii. E, probabil, porțiunea cea mai consistentă sub raport documentar din cartea lui L. Kalustian. Sînt tipice epistole de îndrăgostită, compuse pe un ton alintat-glumeț, cu nostime dezmierdări și amenințări asemenea, a căror lectură te îndeamnă a conchide că pasiunea erotică nu strălucește prin exces de imaginație: „Măgarule de Beldișor, poate că înainte ca aceste rînduri să se aștearnă cinstitei tale priviri, Marioara Gheorghiu să fie deja în București — dacă se ține de hotărîrea ei de azi. I-am dat procură să te urechească. Nu zău, cînd am plecat m-ați țipat cu toții. Nici un cuvînt de nicăieri de parc-aș fi singură în toată lumea. Beldișor, eu mai aștept cîteva zile aici să-mi ajungă veste și parale. Am fost ieri cu Marioara Gheorghiu și Sandu la ștrand... Semăna unul cu tine, Beldie, de mă nebuneam cu Marioara, dar era mai burduhănos și mai scurt în picioare. Tu ești zvelt pe lîngă el!... Dar nu zău, adu-ți aminte și scrie-mi repede. Salutări prietenilor. Cu dragoste, Cora". Cînd vrea, știe să-i trezească, mimînd un aer nevinovat, gelozia: „Dragul meu Beldie, m-am aflat în Arad într-un cerc de ostași simpatici și îndatoritori cum nu-ți închipui. M-au plimbat cu trăsura lor prin împrejurimi, la pescuit și la vînat, în păduri de stejari, locuite de cocoși sălbatici, prin crînguri; am dejunat cu ei în lunca de tufe din marginea Cealei — smarald pierdut în stufăriș — pe cînd soldații întindeau năvodul. M-au plimbat pe ștranduri de scăldători, prin parcuri, pe undele Mureșului cel săltat de poduri mărețe". L. Kalustian evită de obicei să comenteze documentele, mulțumindu-se să transcrie atent. Nu e la mijloc doar fireasca modestie a scotocitorului de arhive. Dar glosatorul de texte din L. Kalustian nici nu pare a avea de făcut observații deosebite. Optica sa este una precumpănitor sentimentală. El vede cu ochii sufletului, aburiți de nostalgii. În atari condiții, cei ale căror chipuri le aduce în actualitate nu pot fi decît admirabili, faptele lor cerînd cu regularitate superlative, nu în contextul istoric, ci în absolut. Recitirea poeziilor Elenei Farago îi provoacă o stare vecină cu extazul: „Îi răsfoiesc vechile volume de poezie; (...) și sînt uimit că nici un vers n-a fost ofilit de timp și că, după mai bine de jumătate de secol, reluîndu-le, mi-au dat aceeași vibrație estetică și aceeași înfiorare muzicală de parcă acuma le-aș fi descoperit. Poezia ei rezistă vremii, e scutită de oxidări și se situează dincolo de modă, de curente și de inovații, pentru că ne găsim în fața unui filon pur de poezie autentică". Departe de mine gîndul de a-i reproșa autorului această imagine lipsită de nuanțe a poeziei Elenei Farago. L. Kalustian are părerile sale și nu e obligatoriu să le împărtășim. Constat numai poziția necritică din care ea derivă și care nu lasă nici o umbră de loc îndoielii.

Să vedem și care e situația memorialistului din L. Kalustian. Despre G. M. Zamfirescu ni se spune că i-a fost prieten, întreținînd „calde și statornice relații" încă de la începuturile activității gazetărești. Însă din medalionul acestuia tocmai amintirile lipsesc. Sînt, în schimb, abundente afirmațiile generale: „...m-au bucurat izbînzile, cîte și cînd le-a avut (...). Și am prețuit și iubit deopotrivă și omul și scriitorul pentru toate elanurile și receptivitățile lui, pentru firea sa francă și deschisă, pentru onestitatea și pentru caracterul, pentru curajul moral cu care știa să înfrunte și să stigmatizeze injustiția și nepăsarea, samavolnicia și bunul plac, rătăcirile și minciuna și în care cei mici și anonimi, loviți și neajutorați, își aflau în el un credincios și consecvent apărător; dar ceea ce-l captivase și-l captase — dincolo de resursele lui de prozator care ne-a lăsat atîtea admirabile nuvele, ca și romanele de apăsătoare atmosferă și de largă respirație epică — a fost, fără îndoială, teatrul. Magia scenei îl fascinase ca să-i devină principalul rost al existenței. Și stăpînea meșteșugul în toate tainele și în toate aspectele, ajutorat de o stratificată cultură pe care și-a însușise — ca s-o numesc astfel — de specific teatral și de doctrină teatrală". Iertat să-mi fie, dar oricine poate fi în felul acesta memorialist! Tot ce se poate ca afirmațiile cuprinse în paragraful citat să fie și adevărate, însă prea se potrivesc multora. L. Kalustian se lasă în voia cuvintelor, acoperind cu ele amintirile pe care nu ne îndoim că le are, schițînd portrete generice, epurate de orice amănunt concret. Iar cînd nu procedează așa, citează copios din scrierile respectivilor autori sau din exegeți, totul ambalat într-un noian de considerații, cînd reținute, cînd patetice, despre condiția umană, ale vieții valuri și altele. O singură dată își uită L. Kalustian obiceiurile și relatează ca un memorialist veritabil, anume în finalul medalionului dedicat lui N. D. Cocea: „dejunasem împreună la «Continental» și discuția a alunecat spre cenzura din epocă, ce era condusă de militari și care-și făceau de cap. Militarii ăștia sînt niște idioți — ripostează Cocea — ți-o spune asta un fiu de ofițer. Dar sugerează — dregătorilor civili, miniștrilor care ne cîrmuiesc și pe care-i vezi, poate s-o găsi unul care să priceapă: să lase cît mai multe comedii la teatru și la cinematograf, cît mai mult humor în ziarele și revistele noastre și cît mai multe comentarii în linii de desen și cu legende ironice de calitate, pentru că un popor care zîmbește ca să-și alunge încruntările și care știe să rîdă se guvernează infinit mai ușor".

Cîteva **Simple note** au subiecte contemporane. Una se ocupă de romanul **Niște țărani** de Dinu Săraru, dar și de activitatea directorului Teatrului Mic, alta omagiază munca eminescologului Augustin Z. N. Pop, la care admiră modestia și conștiința profesională, alta de viticultorii de la stațiunea Strejești—Sîmburești din județul Olt, iar o a patra de fotbal, comentînd trecutul campionat european de fotbal. Inegal, ca și celelalte, interesînd mai ales prin rarele revelații documentare și prin și mai rarele notații memorialistice, recentul volum semnat de L. Kalustian face un util serviciu de popularizare. Ceea ce mi se pare cam puțin.

Al. DOBRESCU

L. KALUSTIAN, Simple note, Editura Eminescu, 1985.

poeți din generația labiș

Ceea ce atrage de obicei atenția unui public mai larg în recenziile și articolele consacrate literaturii curente sînt, pe de o parte, aprecierile tranșante privind valoarea și, pe de alta, afirmațiile capabile să sintetizeze într-o formulă o direcție, tendințele unui grup de autori ș.a.m.d. Cititorul vrea să i se spună fără ocolișuri dacă și de ce un poet sau un prozator este sau nu este „bun", vrea să se lămurească, din numai cîteva cuvinte, ce se întîmplă cu literatura contemporană...

E semnificativ, de altfel, că generalizările exercită o putere de atracție deosebită asupra practicanților așa-numitei critici de întîmpinare — care nu are, de cele mai multe ori, nici răgazul, nici spațiul și, mai ales, nici obiceiul de a analiza în amănunt ipotezele avansate. În alte genuri de critică afirmațiile trebuiesc însoțite de demonstrații riguroase, convingătoare — ceea ce micșorează numărul ipotezelor inedite în aceeași măsură în care le crește credibilitatea...

Utilitatea simplificărilor puse la îndemîna tuturor nu este însă de ignorat. Ele oferă reperele necesare orientării într-o materie în plină mișcare, încă în curs de consolidare; structurează o cantitate de informații care, altfel, s-ar acumula anarhic. O parte din coordonatele elaborate de critica „la zi" vor fi chiar confirmate, peste decenii, de istoria literaturii; celelalte sînt și ele folositoare, devenind materia primă a viitoarelor studii despre mentalitățile epocilor artistice.

Fie că reflectă, într-adevăr, realități ale fenomenului literar, fie că își află utilitatea doar în nevoia de a ordona materialul literar cercetat, imaginile în care contemporanii își fixează propria epocă se dovedesc a fi revelatorii pentru perioada culturală respectivă. Prin ele ies la iveală o serie de „obsesii", tendințe care animă viața literară a timpului — și asta indiferent dacă ele se vor materializa sau nu, în cele din urmă, în substanța fenomenului literar.

Astfel, din imaginile prin care critica de acum două decenii încerca să fiexeze ceea ce mai apoi a fost numit „generația Labiș" nu lipsește specificarea — frecventă ca un refren — deschiderii către marea cultură română și către cultura universală pe care autorii de atunci au cunoscut-o. Este o evidență faptul că fiecare promoție de scriitori are contacte semnificative cu marea cultură a umanității; truismele nu pot constitui evenimente. Iată însă că, în anumite împrejurări, conjunctura poate transforma un fenomen banal, de la sine înțeles, într-o trăsătură caracteristică. Luînd în considerație că respectivei generații îi aparțin mai mulți dintre poeții care fixează fizionomia poeziei noastre de astăzi ar fi instructivă, cred, cercetarea metamorfozării amintitei „obsesii" în operele concrete ale reprezentanților mai importanți ai generației. Lăsînd în seama istoricilor literari o asemenea sarcină să ne mulțumim, deocamdată, cu constatarea că, într-adevăr, la mulți dintre poeții pe care i-am putea încadra aici există o propensiune constantă pentru elementul livresc, pentru frecvente referințe culturale etc.

Aurel Rău, de pildă, este un cunoscător rafinat al poeziei universale. A făcut numeroase traduceri din lirica lumii și, în plus, a scris exegeze pătrunzătoare despre opera unor autori pe care i-a tradus sau față de care a simțit deosebite afinități. Deși nu despre întreaga

literară

activitate a lui Aurel Rău e vorba în aceste rînduri, nu poate fi ignorat modul în care cunoștințele sale în materie de poezie și-au pus amprenta asupra versurilor pe care le compune. N-am să mă refer aici la elementele livrești din cărțile sale (care, deși mai rare în volumul de față, nu lipsesc, totuși). Mai important mi se pare cadrul poetic pe care îl creează intimitatea cu lumea cărților — chiar atunci cînd poemele vor să capteze impulsurile fruste ale realității : „Am căutat un cuvînt intraductibil, / unul imun la aproape și la departe / și-n același ritm ferecînd / precum «per» Dintre Decebal și Scorilo / sau ca inelul «gouffre-soufre» / pe care și-l pune Hugo în **Parole sur la dune** / spre a opune ceva oceanului". **(Colivie de aur).** Chiar de aur, o colivie rămîne tot o colivie. Un anumit ton, o solemnitate tiranică își află locul privilegiat în discursul poetic al lui Aurel Rău și intră în competiție cu o sensibilitate nesofisticată care ar vrea, parcă, uneori, să-și recîștige spontaneitatea : „Afară vîntul a stat, somnul fuge. / Oricît aș vrea să leg noaptea / care treptat se destramă / pierd firul și cu ochii deschiși-închiși / vorbim aievea". **(Vis în februarie).** Nici o clipă ținuta poetică de ceremonie nu e părăsită ; nici o clipă autorul nu ne lasă să uităm că la originea poeziei sale stă admirația față de exemplele marii poezii a lumii. Secvențele mai robuste din producția recentă a autorului se dovedesc în cele din urmă a face parte dintr-o strategie care ar urma să pună mai bine în valoare rafinamentul. Revolta, nemulțumirea în fața tiparelor prea înguste ale poemului (revoltă care îi frecventează des pe alți autori, exasperați de autoritatea livrescului) nu-l cuprinde niciodată. Aspirațiile sînt adaptate, cu măiestrie de bijutier, la măsura exactă a poemului scris. Cu toate acestea, uneori e consemnată fără menajamente discrepanța dintre atmosfera rarefiată a altitudinilor artei și viața în accepție cotidiană : „Dincolo de geamul lui «Sedis» viața vuia, / o durea exact în cot / dacă întîia sau a doua etapă atîrnă / mai greu în opera poetică a lui Blaga". **(O călătorie în 1984).** Semnificativ mi se pare că un asemenea divorț între poezie și realitate nu tulbură nicicum, dureros, conștiința artistică. Acceptarea situației de fapt transpare fără echivoc, în cazul de față din întoarcerea către peisajul de stampă japoneză care urmează, în aceeași piesă, fragmentului citat : „Mi s-a impus în schimb spectacolul florilor / un sfesnic alb — cred, un prun — / care bătea de la distanță roșul țiglelor / planări amintind Florența, / și două uriașe magnolii gardînd intrarea...".

Dominanta culturală marchează în poezia lui Aurel Rău un anumit spațiu, un „sector" al afectivității în limita căruia evoluează imaginarul poetic : „Am căutat sau n-am căutat / dar nu m-am dat bătut / Mi-am trimis mai departe privirile / Am crezut că va fi o frumoasă / adolescentă care se joacă / în dosul colinei mereu presimțite / Apoi că va fi o arcă / aurită a obștei / pe care o trag printre triluri de verde păsările / În sfîrșit că va fi o cetate / Și nu m-am dat bătut / De ce să te dai bătut / cînd știi că nimic nu așteaptă / Dincolo ?" **(Voce).** Sînt eliminate, din acest spațiu al afectivității, și „maximele" abstracțiilor în care poezia s-ar putea transforma în îngînare a speculației metafizice, și „minimele" pe care le-ar prezenta imersiunea nemijlocită în realitate.

Tematic, volumul de față ar putea lăsa totuși impresia că balanța înclină în favoarea „redării" faptului de viață. Sînt în **Mișcarea de revoluție** mai multe semne ale orientării autorului către o poezie de notație, către desprinderea unor întîmplări semnificative din cadrele întîmplărilor zilnice. Mai multe titluri indică o astfel de direcție : **Horă la Frumușica, Amurg în Scoția, Muntele Oala, Întîmplări din februarie în martie** etc. E vorba, însă, de aceeași strategie a camuflării livrescului suprasaturat în spatele cortinelor înfățișînd scene din natură. În fapt aceste „peisaje" sînt numai elemente de care se „agață" imaginarul poetic în căutarea de puncte stabile (el s-ar putea „prinde" la fel de bine de un cuvînt, de o imagine onirică, de o parabolă etc.).

Animată de stimulii unei culturi poetice sigure, grefată de un temperament literar clasic (menținîndu-se întotdeauna într-un nedezmințit echilibru), poezia din **Mișcarea de revoluție,** precizează personalitatea autorului în cadrele specificului literaturii create de generația matură a poeziei noastre.

Elementul livresc se află și în prim planul poeziei lui Horia Zilieru. Numai că de această dată el cunoaște o cu totul altă orientare. „Poet erotic" — cum i-a plăcut de-atîtea ori să se autointituleze — Horia Zilieru, a dovedit, prin ceea ce scrie, mai degrabă o înclinație pentru abstract, pentru experiențele dirijate de rațiune. Și în **Roza eternă,** ca, de altfel, în ultimele două sau trei volume sare în ochi în primul rînd informația erudită în care, nu fără o anumită ostentație, poetul caută elementele edificiilor sale.

Așa cum altădată explorase sentimentul cel mai frecvent din întreaga poezie universală — dragostea — autorul se îndreaptă acum către spațiul predilect al lirismului de factură modernă : livrescul. Să mai subliniem că nu e vorba de influența unor cărți oarecare, ci de opusuri secrete, accesibile numai inițiaților — volume împănate, în întregimea lor, de termeni ezoterici, depozitari ei înșiși ai unei unde de poezie : „din **lahmu** și **lahamu** ești sămînța / din creasta cerului căzînd odată / și te urmez cu moartea încordată / spre moartea ce-mi aprinde-n cer ființa // nisipul-sclav pînditul sclav așteaptă / să facă schimb de pulberi roditoare / întoarcerea în piatră s-o măsoare / cu-a sfinxului orbire înțeleaptă..." **(Mythistorima sau făgăduința și judecata verbului).**

Altădată, expunîndu-se săgeților lui Amor, poetul fusese mai atent la cuvintele pe care îl făceau să le spună înțepăturile decît la eventualele suferințe ; acum el e preocupat doar pe un plan secund de valoarea inițiatică a culturii la care face trimiteri. Mai prețuite decît aceste sensuri ascunse sînt calitățile ludice pe care i le poate oferi un limbaj saturat de termeni neobișnuiți : „să mă nasc a doua oară într-un idol de aramă / ca mulțimile de oase în hulitul minotaur // plîns de seminții păgîne. unde-i sămînța sfîntă ? / unde-s lyrele din oase ? / rugul de profane rane / se purifică prin oase ? acvilele suverane / nu mai trec peste omphalos os oracular de nuntă / navigînd a treia stare..." **(Tarde venientibus ossa).**

Excavînd în texte vechi, aducînd la suprafață cuvinte rare, cu sonorități nedezmințite, poetul continuă prin a le strecura între carcasele ponosite ale cuvintelor uzate sau punîndu-le alături de structurile nichelate ale neologismelor. Limba este forțată să treacă prin succesiuni de combinații nemaiîncercate — cum se poate vedea din acest amestec de neologisme și de vorbe vechi : **„la arme !** chem seringi / și caterinci / fac semne guarzilor dormind în tine / pe saci de cox — dezamorsate mine / bîrna din ochi / danturi mobile / cîrje / rozariul rănii duble și o birje // albastru inefabil ! **dulce mamă** / adună-mă în cercul de aramă / cu lestul trupului să vezi prin mine / celula orfică ce-n veac te ține..." **(Celule orfice).**

Meșteșugul cu pricina e luat direct din Arghezi — adaptat la stadiul actual de dezvoltare al poeziei și la posibilitățile specifice autorului nostru. S-a încetățenit ideea, falsă, că din spița lui Arghezi ar coborî numai scriitorii care îi preiau tematica : atmosferă și personaje din **Flori de mucigai,** nuanțe religioase din **Psalmi** etc. Mai profunde mi se par însă influențele privind tehnica poetică — influențe recognoscibile, e drept, numai în opera cîtorva poeți de astăzi. Horia Zilieru se numără, cred, printre aceștia, deși mai pot fi detectate, în paginile **Rozei eterne,** și sugestii barbiene („între saturn și jupiter o navă / pulsează în septimile majore / urechea mea cît noaptea scandinavă / visîndu-și deflorări de aurore / / și preoții pe curba boreală / o cîntă **dincolo de rău și bine** / ei : echipajele de cabaline / și linia a doua în cabală..." — **Ursul din Skopje**) ba chiar și ceva din artificiozitatea lui Macedonski.

Proiecte ambițioase leagă Horia Zilieru și de ceea ce, în limbaj didactic, se numește „conținutul" poeziilor. Lungul poem **Mythistorima sau făgăduința și judecata verbului** (din care am și citat un fragment), de pildă, populat de zei egipteni, de semne inițiatice etc., cu o profunzime de simboluri savant îmbricate, împinse pînă la pragul incifrării, este, într-un fel, o artă poetică. Mi se pare, însă, că lupta cu limbajul a cîștigat în preeminență în volumul de față — astfel încît proiectul arghezian este împins, treptat, către tabăra avangardiștilor. În ce altă cheie am putea citi strofe precum cele care urmează : **„Was kann ich vissen ;** si-l sărut pe gură / pe gura în revizie ca liftul / pe gura lumii cît o meta / rîpă / hotelul // coarda artică // metroul // **citări comune** // **lapsus** // **și** // **lacune** // ai fost la teba ? batem hippocampii / pacuh-ivă (theatralul) si-n aortă / în aorist sigmatic o seringă..." **(Dublu autoportret în ipostaze paralele).** Filonul tradițional rămîne intact numai în ceea ce privește ritmul — pe care Horia Zilieru îl păstrează permanent, ca pe un refugiu, în caz de nevoie, în lirica pe care altădată a cultivat-o.

Avangardismul experimental, cel care împinge poezia către actul pur aleatoriu, nu cred că este foarte departe de poezia de azi a autorului nostru. Prin analogie cu terminologia filosofiei poststructuraliste am putea chiar vorbi, în acest stadiu al modernismului, de o poezie „deconstructivistă". În ea sînt dislocate nu numai vechile sensuri ci și limbajul poetic, el devenind un spațiu predilect al experimentelor : „mașini de nuduri — lagăre deschise / romanța plajei — decadența verii / și ea îmi neagă **coasta** (și mă sperii / că s-au scumpit bureții) **ah ! ulysse** / **se-aud împușcături** / **e conspirare ?** / **ridică dricul garda personală ?** / prin mii de tuburi inima exală / o deraiere de pulsări polare..." **(Inscripție pe-o broască țestoasă).**

Radicalizînd tendințe anunțate în volumele precedente, **Roza eternă** nu e, totuși, măcar datorită unor fragmente, semnul aderării totale a autorului la avangardism. Versuri din ultimul text al culegerii, de pildă nu sînt lipsite de o notă lirică subliniată indicînd, astfel, substratul modernității care marchează (se pare profund) această etapă din scrisul lui Horia Zilieru : „cum mă înalți pe cer bătrîne astru ! / ce forme ia în blînde mîini o roză ? / nu poți să inventezi o altă față ? / materia e-aceeași ? / între oase / osmoza schimbă sloiuri plutitoare ?..." **(Viața, moartea și spațiul dintre ele).**

Constantin PRICOP

Aurel RĂU, Mișcarea de revoluție, **Ed. Dacia, 1985.**

Horia ZILIERU, Roza eternă, **Ed. Cartea românească, 1984.**

doi critici

RIGOAREA „INSTITUȚIONALĂ". Or fi, n-or fi „la modă" portretele, cum să nu constat că scrisul lui Mircea Iorgulescu îi seamănă ? Pe un chip amintind de cel al lui Iorga tînăr, doi ochi aprigi, violenți aș zice, dînd impresia de exoftalmic, părînd tentaculari, gata să iasă înafară și să înhațe, înconjurați de severul chenar de abanos al bărbii, creează un ansamblu fizionomic de o asiriană asprime, nu fără o nuanță indicibil machiavelică, mortificînd orice iluzie de compromis ori filotimie.

Asta nu va să zică, mă grăbesc s-o spun, că Mircea Iorgulescu ar fi prototipul criticului feroce, tăios din zori și pînă-n noapte, satrap neînduplecat al nonvalorilor și mediocrităților. În privința acestora, Mircea Iorgulescu preferă arma, infinit mai sîcîitoare, a tăcerii — asumîndu-și chiar și riscul ca unul din tăișurile ei să-l atingă, dezvăluindu-i parti-pris-urile, „parțialitățile". Opțiunile sale sunt categorice, inconcesive, și, mă tem, fără apel. Dacă în domeniul **ideilor,** Mircea Iorgulescu respinge cu seninătate intoleranța, citînd admirativ din studiul lovinescian asupra lui P. P. Carp exact pasajele ce o condamnă [„Primul semn al unei stări înapoiate sub punctul de vedere al culturii este netoleranța. Cînd cineva crede că numai el are dreptate, cînd cineva crede că în afară de concepția creierilor săi nu mai este absolut nimic alt în viața socială, acela este un om incult..." (P. P. Carp) și „Intoleranța împinge la fanatism, care pe unii îi duce la suprimarea morală a adversarilor..." (E. Lovinescu)], în ceea ce privește **numele** scriitorilor comentați, autorul **Firescul-ui ca excepție** operează o drastică și consecventă (în funcție de un program estetic) selecție. Este o atitudine radical-critică, un mod tranșant de a se delimita. Însă, după ce a trasat granițele „cîmpului de luptă", criticul părăsește orice rigiditate, fiind, în analizele sale, un model de suplețe și adecvare la obiect.

Culegerea sa din urmă, **Prezent,** compusă din eseuri și foiletoane, e o carte generos constructivă, programatic afirmativă. Criticul susține un set de valori, spiritul polemic fiind freatic angajat și nu explicit. Mircea Iorgulescu crede cu tărie în Marin Sorescu („Sorescu se găsește oarecum în situația lui Arghezi : are prea multe calități. Și, mai ales, nu coboară niciodată sub măsura înzestrării sale, chiar să vrea"), în D. R. Popescu („Universul acestei literaturi — a lui D. R. P., n. gp — este dominat de un suflu vital și tonic, de o impetuozitate pe care notele și aspectele ce pot fi considerate în sine întunecate și diforme o fac, situate în ansamblu, încă mai pregnantă"), în Paul Georgescu („înzestrare excepțională"), în Eugen Simion („Un mare critic", „pentru care literatura constituie o formă de existență, cea mai înaltă"), în Nicolae Manolescu [**„Arca lui Noe** (e) una dintre marile sinteze critice ale epocii postbelice"], precum și, în aproape egală măsură, în celelalte nume ce compun sumarul, de la Geo Bogza la Cristian Teodorescu. Negația critică e redusă la minimum în acest volum. Acolo unde totuși există, e laminată subțire în firele unor rezerve formulate cu impecabilă **diplomație** — trimit, în acest sens, la capitolele despre N. Manolescu sau L. Ulici, unde obiecțiile sunt, ca-ntr-un subtil iluzionism, transformate în elogii și viceversa ; la textul despre Ioan Alexandru, în care academismul obsecvios al lui Mircea Iorgulescu drapează elegant trapele.

Fiind, structural, un critic, de susținere și de direcție, Mircea Iorgulescu face față cu brio contradicției dintre forțele centripete ale aderenței intelectual-simpatetice și cele centrifuge ale obiectivității implacabile.

Cu alte vorbe, se poate afirma că, **partizan** inflexibil al literaturii — ca — literatură, Mircea Iorgulescu nu e, îngust, un critic de „grup", de „castă", de „cerc". Cuvîntul său, în literatură, este un cuvînt de onoare.

Împărtășind, pare-se, pascaliana oroare de eu, Mircea Iorgulescu evită sistematic, în scrisul său, persoana întîi. Văd în această „abstragere" din text (pur stilistică !) o aspirație, nu chiar bovarică, spre condiția instituțională a magistraturii critice. Plachez aici și observația că el e printre puținii critici „puri", care nu „ratează" în nici un alt gen. Aplicîndu-i vorba unui maestru : el nu se vrea mai mult, dar nici mai puțin decît critic.

„GAYA SCIENZA". În ziua de 22 noiembrie a acestui an, apărea într-o revistă culturală a Capitalei un articol semnat Sandu Stelian. Deși sunt un asiduu cititor al publicațiilor noastre, numele mi-era, mărturisesc, absolut necunoscut. Sandu Stelian vorbea acolo despre un **„gazetar** (aflat) **mereu în eroare",** un **„publicist",** un **„improvizat eminescolog",** un **„nespecialist"** care publicase, în „România literară", un **„improvizat articol",** plin de **„inadvertențe de tot felul", „greșeli după greșeli", „erori de informație, de concepție, de gîndire".** Acel **„gazetar", „care nu mai avea despre ce scrie și se încearcă în subiectul Eminescu",** strașnic pus la colț de avizatul Stelian Sandu, se numește ȘERBAN CIOCULESCU. Cred că cititorul va observa, odată cu mine, cît de ușor se poate luneca, dacă nu ai măcar cîțiva ani de-acasă să te susțină, din îngusta potecă a spiritului critic în largul hău al impertinenței. Pentru că, si aș vrea să se citească această frază ca un motto la cele de mai jos, o țară care nu are bătrîni, ar trebui să și-i cumpere.

★

Slavă soartei, nu suntem în acea tristă situație. Avem Bătrîni, și acasă și în lume, și putem fi mîndri de ei. Dumneavoastră, Geo Bogza (voce înaltă și clară), dumneavoastră, Ion Biberi (doctor în cărți și în oameni), dumneavoastră, Emil Cioran (geniu al disperării lucide), dumneavoastră, Mircea Eliade (spirit al adîncurilor de început de lumi), dumneavoastră, Eugen Jebeleanu (sacerdot al rigorii tragice, al tragismului rigorii), dumneavoastră, Constantin Noica (cugetător întru miezul gîndului românesc), dumneavoastră, Alexandru Rosetti (cărturar, demiurg de cărți, Prieten) și dumneavoastră, Șerban Cioculescu, ultim mohican, înafară de măsură, al acestei de mai sus și altei stinse, pleiade, aflați, vă rugăm, că nu noi domniilor-voastre, ci domniile-voastre nouă ne sunteți reazem și lumină.

★

Cînd au început, după Congresul al IX-lea, cărțile lui Șerban Cioculescu unele să apară, altele să re-apară, Călinescu nu mai exista, Vianu intrase în marea tăcere cu puțin în urmă, Streinu avea, vai, să-i urmeze curînd. Abia se deschisese orizontul și, dureroasă coincidență, stelele polare apuneau.

Dar, întîi **Varietăți-le critice,** apoi **Viața lui Caragiale, Medalioane franceze, Tudor Arghezi,** impunătoarea culegere **Aspecte literare contemporane** (730 pp. in 8°), apoi **Caragialiana,** cele patru tomuri de **Itinerar critic** și cele două de **Amintiri** — toate acestea aveau să ne convingă că nu suntem chiar „singuri", că avem norocul de a trăi în același spațiu și în același timp cu cel din urmă reprezentant al marii generații de critici interbelice, aristarci ai celui de-al doilea moment de clasicitate a literaturii române, Șerban Cioculescu, căruia i-a apărut recent la editura Minerva culegerea **Eminesciana** (428 pp. in. 8°) a fost, este, pentru mine, un nume, deopotrivă, simbol și punte. Simbol al înaltei demnități conferite cuvîntului critic de o epocă marcată de prezența celor trei mari confrați : Călinescu, Lovinescu, Pompiliu Constantinescu. Simbolul unui timp literar în care aceștia impuneau, în exegeză, eleganța erudiției, suculența expresiei, intransigența morală. Și este, Șerban Cioculescu, prin ființa sa cerebrală, o punte de spiritualitate între scrisul acelor ani și cel al zilei de azi.

Să fie vreo trei lustri de cînd, în amfiteatrul I. 1 al Universității ieșene, a avut loc o „șezătoare" literară. După discursuri ceremonioase și conferințe monoton debitate, a apărut la tribună un bătrînel, ai fi spus un arhivar obosit de hîrțoage, cu o figură ce părea acră, în ciuda unui enigmatic zîmbet mehenghi ce-o anima; sub o frunte admirabil înaltă se reliefa, amenințător, un nas acvilin prevestitor de rele, iar buzele, sceptic strînse, întăreau imaginea unui venerabil pus pe răutăți. Moșneguțul și-a scos ochelarii, i-a șters îndelung și, între timp, s-a adresat sălii întrebînd cît este ceasul. — Șapte și un sfert, s-a răspuns. — Fix și un sfert ? — Șapte și.. șaptesprezece minute. — Așa, 19 și 17, a mormăit bătrînelul, așezîndu-și tacticos ochelarii și potrivindu-și apoi ceasul. Mulțumesc.

Sub această lumină, a preciziei meticuloase, a avut loc primul meu contact cu cel pe care Lovinescu îl caracteriza astfel : „Spirit vioi, vindicativ, agresiv, căutînd să-și ascundă zelul partizan în tranșeele amănuntelor și considerațiilor de ordin bibliografic, istoric, documentar..., restabilind puncte și virgule" **(Ist. lit. rom. cont. 1900—1937,** Socec, p. 63). Același, în **Memoriile** sale (ed. E. Simion, t. II, p. 348) îl definea „apărător al intelectualismului..., raționalist, dialectic, spirit vioi și clar, tot polemic, firește, fără a fi pamfletar", după ce nu uitase să pomenească de „demonul contrazicerii". Într-un interviu dat lui Adrian Păunescu **(Luc.,** 36/1971), Șerban Cioculescu, neschimbat, declară : „tehnica oricărei lupte : nu trebuie să te aperi ci să ataci". Nu întîmplător două din pasiunile vieții sale intelectuale au fost Arghezi, cel mai mușcător liric român, și Caragiale, cel mai acid prozator. De la ei va fi prins, cred, Cioculescu gustul cuvîntului neted, mustos, oblu (vorbește, de pildă, de **„aiurelile** sintactice" ale H-ei P. — Bengescu, de **„ciracii"** lui Mallarme ; Paul Souday **„trebăluia** în ziaristică" ; din volumul de față : cînd e vorba la un moment dat de o carte prea de tot stupidă, Șerban Cioculescu nu se sfiește s-o numească o **„catastrofă națională",** regretînd că n-o poate include între **„actele de demență inofensivă",** p. 349).

Eminesciana, volum de articole scrise de-a lungul a 50 de ani, nu aduce, este firesc, un „nou" Cioculescu și, sincer vorbind, nici vreo imagine de ansamblu întrucîtva nouă a lui Eminescu. Dar migăloasele rectificări și precizări, acribioasele confruntări filologice, temeinicele amendări aduse săriturilor peste cal și sofisticăriilor incontrolabile din eminescologie sunt, toate, lucruri profitabile și, fie mai mult, fie mai puțin, neîndoielnic substanțiale. Cioculescu pășește mereu între două puncte distincte, dacă nu pentru a trage o linie dreaptă, măcar pentru a îndrepta una strîmbă. El îl iubește pe marele poet cu o patimă strunită, ca pe sarea în bucate a lirismului românesc.

Liniile esențiale ale feldeinței, ale firii literare a lui Șerban Cioculescu îmi par a fi : erudiția bine digerată și o pedanterie mucalită, mereu la obiect și nu rareori fin malițioasă ; bunul-simț pătimaș (dacă mi se-ngăduie acest oximoron), un bun-simț scăpărător și intransigent. Criticul care găsea, cel dintîi și cel mai exact, sine ira et studio, hibele grandioasei Istorii a lui Călinescu sau, prin anii 50, cu prietenească vigilență — amicus Perpessicius, sed magis... — scăpările monumentalei ediții **(Eminesciana,** pp. 174—211) și care, mai încoace, avertiza asupra prozaizării lirismului unui excepțional poet, Nichita Stănescu, se creionează singur cu justețe auto-ironică, în prezenta carte, prin delimitare polemică de Edgar Papu : „ceea ce ne deosebește sînt pozițiile adverse și ireductibile : dînsul, intuiționist și existențialist, sensibil la adierile contemporane ale gîndirii, iar eu, biet retardatar, legat de metoda carteziană, a îndoielii metodice și încrezător în puterile inteligenței" (p. 254). Și totuși, Șerban Cioculescu a făcut întotdeauna dovada unei apreciabile intuiții în ce privește structura morală a scriitorilor cercetați. Nu mă refer numai la magistralul portret al lui Caragiale. Dar iată, **Medalioanele franceze** care-s, alături de **Impresiile asupra literaturii spaniole** a lui Călinescu, una din cele mai bune cărți scrise de un român despre o literatură dinafară, sunt grele de atari finețuri moralistice. Așijderea, și în **Eminesciana** aflăm acea trăsătură specifică scrisului lui Cioculescu, anume ramificația ordonată a argumentației care, în spirit saintebeuvian, împletește analiza milimetrică pe text cu detaliul biografic picant, judecata estetică austeră cu infinita paranteză filologico-istorică. Predilecția pentru „șicană" (Marian Popa) îl poate face pe Cioculescu să apară, pe alocuri, în postura de mare critic al lucrurilor mărunte. Nu-i aceasta măduva. E un pozitivist Șerban cel rău, dar, relatate de el, faptele dansează, molipsite de voioșia, de **gaya scienza** a criticului.

Minte obstinat și vehement lucidă, programatic așezată pe direcția bunului-simț, neacceptînd, după epuizant examen d-a-fir-a-păr, decît evidențele raționale („este !"), maestru al „grațiozităților" ceremonios servite, critic exemplar prin modestie și independență morală, dar nu mai puțin prin flerul axiologic, causeur de elită prin naturalețea și umorul cu care știe să fie cărturar, biograf eminent, cercetător și editor de benedictină sîrguință, foiletonist delectabil, nescriind niciodată fără a avea ceva de spus, Șerban Cioculescu, ultim mohican al unei clasice echipe, este și va rămîne unul din reperele spiritului critic românesc.

George PRUTEANU

Mircea IORGULESCU, Prezent, **C.R., 1985**

Șerban CIOCULESCU, Eminesciana, **Minerva, 1985.**

mircea radu iacoban:

„o carte de istorie. o școală. un tezaur. o lume“

NOTA. Interviul de față urma să apară în numărul din 24 oct. al revistei „Flacăra“. Dintr-o regretabilă neînțelegere, revista bucureșteană a publicat un text în bună măsură eronat. Așa cum se precizează în scrisoarea trimisă revistei „Flacăra“ (vezi numărul din 8 noiembrie, pag. 16), mi-am rezervat dreptul de a da publicității interviul **real**. Ceea ce fac acum și aici, mulțumind pentru bunăvoința redacției revistei „Convorbiri literare“.

M.R.I.

— Sînt destul de mirat să constat că Dvs., Mircea Radu Iacoban, lucrați în plină zi cu draperiile trase, la lumina veiozei, deși afară e un minunat soare de toamnă. Știți, probabil, că și Ibrăileanu avea acest curios obicei. Cum explicați ?

— Nu-i vorba de fotofobie. Simplu: am atenția cam împrăștiată și încerc să „mă adun“ cît mai mult cînd lucrez. În zona iluminată încape doar coala de hîrtie și-atît. Atît și... prea destul ! Oricum, cei care s-au obișnuit cu mine, nu se mai miră.

— Ați făcut multă vreme și gazetărie. Cum vă apar acum acei ani frenetici ?

— Am o stimă deosebită pentru gazetărie, pe care am practicat-o într-adevăr la modul „frenetic“. într-o perioadă dominată de-un romantism propriu, desigur, vîrstei: cel dintîi articol l-am tipărit în ziarul sucevean „Zori noi“ la teribila etate de 14 ani ! Am scrie de toate — și anchete și foiletoane și reportaje și interviuri și cronici, dar o anume popularitate mi-au creat-o abia transmisiile de fotbal. Ciudat : au trecut aproape 20 de ani de la ultima transmisie sportivă în direct și, iată, lumea nu uită. Ba aș spune chiar că unii nu vor să uite ! Poate și pentru faptul că, în anii '60, condiția crainicului sportiv, prezent în emisie o oră și jumătate, se deosebea net de cea de astăzi : transmisia felioarelor de meci (adevărat, formulă modernă și perfect adecvată misiunii informative ce-i revine radioului) nu lasă comentatorului spațiu de desfășurare și-l obligă la formule telegrafice-tip. Nu-i vorbă, și-ntr-o astfel de formulă ar mai fi loc pentru inventivitate și fantezie, ba chiar și pentru preciziune (cînd aud „fault în favoarea“ cutărei echipe, închid sonorul televizorului), dar asta-i altă poveste.

— Dacă vi s-ar da din nou microfonul, ce-ați spune ?

— V-aș spune că puștiul-gazetar de atunci a avut a trăi momente destul de încordate, pe fondul realei crize în care se zbătea fotbalul nostru. N-am transmis, din străinătate, decît vești despre înfrîngeri, unele dramatice (vă mai amintiți meciul de la Milano, cînd „Dinamo“ a fost la un pas de a elimina faimoasa „Internazionale“ ?), altele catastrofale, ridicole. Cînd, la Zürich, scorul în meciul Elveția — România a ajuns la 7—1, am cerut permisiunea ascultătorilor să tac. Și am tăcut minute în șir. S-au plătit degeaba circuitele internaționale, dar ce să spui ? Ce să mai spui ? Eram tînăr, lipsit de experiență și puneam totul la inimă. Asta pînă am văzut, în avionul cu care mă întorceam de la un meci pierdut la Ankara, că „băieții noștri“, în loc să sufere adînc, cum consideram eu că se cuvine, se țineau de farse, își dădea foc la șireturi și așa mai departe. Așa am început să mă depărtez de „sportul rege“ — cu atît mai mult cu cît lumea începe să te ia... de fotbalist.

— Cam așa-i. A mai rămas ceva din dragostea pentru fotbal ?

— Îl joc, oricînd, cu plăcere. Ultimul meci l-am disputat vara aceasta, la Neptun, cînd scriitorii din provincie i-au bătut măr pe cei din Capitală. A fost meci greu, nu glumă, bucureștenii îl aveau în poartă pe Z. Ornea ! S-au depus și contestații : ce caută Sălcudeanu în echipa provinciei ? Dacă Otopenii nu se aflau în Sectorul agricol Ilfov, pierdeam meciul la masa verde.

— De fapt, ce însemna gazetăria în vremea pe care ați evocat-o ?

— Radioul își propusese să se modernizeze, iar Televiziunea să arate ce poate. Se programau zeci de transmisii în direct — unele justificate, altele dimpotrivă. În aceeași săptămînă ajungeai la Sighetul Marmației, unde intra în funcțiune Fabrica de mobilă, apoi la Brăila (începeau probele tehnologice la Chiscani), apoi la Moldova Nouă (se dădea în exploatare un nou orizont) .Săptămîna următoare, hai la Ostra (se străpungea tunelul sub muntele Aluniș), hai la Brazi (ieșeau în premieră granulele de — pare-mi-se — polietilenă) și tot așa înainte. Ceea ce mi-a **dăruit** — acesta-i termenul exact — o deosebită cunoaștere a geografiei patriei și a oamenilor ei.

— Ați trecut, apoi, la gazetăria culturală. A fost greu ?

— Și da, și nu. Am fost numit Secretar responsabil de redacție la revista „Cronica“, săptămînal pentru înființarea căruia, noi, ieșenii, am luptat din răsputeri. N-aveam, încă, clanțe la ușile redacției, n-aveam pricepere întru ale tipografiei, dar era din belșug entuziasmul propriu începuturilor fericite. Ceea ce s-a repetat, apoi, la înființarea Editurii „Junimea“, pe care am condus-o zece ani, la înființarea Asociației scriitorilor și, recent, la inaugurarea Teatrului din Suceava, Secție a Naționalului ieșean.

— Bag seama că aveți o adevărată vocație a... moșitului !

— Să zicem... Deși eram prea tineri atunci, la „Cronica“, s-a dovedit, repede, că revista începe să însemne **ceva** în peisajul publicistic. Perioada de secretariat de redacție aș trece-o în rîndul experiențelor gazetărești fertile. Dar tot atunci am făcut și destule gafe.

— Dați-mi un exemplu.

— De pildă, am purtat o campanie împotriva lui Baranga. O regret și astăzi.

— Sînt remușcările dramaturgului, nu ?

— De, văd lucrurile mult mai detașat. Oricum, una peste alta, sînt recunoscător „Cronicii“ (probabil că și ea... nouă) și, privind înapoi cu înțelegere, nu cu mînie, mă bucur că acolo au putut debuta și s-au putut impune atîția moldoveni.

— Erați încă student, ori, mai exact, proaspăt absolvent, cînd ați debutat cu „Estudiantina“. Aveați un volum. Cum vă simțeați ?

— S-a întîmplat un lucru destul de ciudat cu debutul meu editorial: am trimis un manuscris prin

(continuare în pag. 14)

R. G. Ț.

STANCU ILIN : „liviu rebreanu în atelierul de creație“

Preocupări mai vechi ale lui Stancu Ilin, viața și opera lui Rebreanu sînt reunite într-o cercetare care tinde să le asambleze pe amîndouă, cel puțin ca afirmare de principii. Cine parcurge notele ediției lui Niculae Gheran nu poate să nu observe necesitatea unei puneri de acord mai amănunțite a relației biografie-operă. Este ceea ce face acum Stancu Ilin, renunțînd însă la o abordare cronologică și optînd pentru cîteva probleme, esențiale din perspectiva „atelierului de creație“. Trebuie să precizăm de la început că nu este vorba doar de corectarea unor erori (deși apar și astfel de împrejurări), ci de intuirea unor conexiuni, a unor interdependențe neașteptate și, adesea, convingător argumentate. Ne-am fi așteptat la o investigare și din perspectiva, atît de fructuoasă pentru un critic, a paginii tipărite față cu variantele manuscrise. Însă Stancu Ilin (cu toate afirmațiile contrare, frecvente în cartea sa) ne oferă un studiu nu de critic, ci de istoric literar. Nu numai pentru că volumul său se definește printr-o metodologie specifică, dar și pentru că este alcătuit după fundamentele istoriei literare. „Structurile“ pe care Stancu Ilin le află în opera rebreniană sînt ale unui obișnuit al istoriei literare, deduse cu ajutorul ustensilelor acesteia. Așa, de exemplu, „hora“ și raporturile cu lumea folclorului, minuțios și amplu argumentate, paralela Emil Rebreanu — Apostol Bologa sau analiza debuturilor romanești în **Ion** și **Pădurea spînzuraților.** Din aceeași perspectivă, care poate fi și unilaterală, a „atelierului“ e discutată **Gorila**, considerat „asimetric“ numai întrucît se observă o neconcordanță între proiectul manuscris și forma finală (prima programînd un debut și un final asemănătoare, plan nerespectat în opera tipărită). Concluzia este însă judicioasă și extinsă pe drept asupra întregului : lui Rebreanu, „geometria asimetrică nu-i era se pare apropiată“. Studiul lui Stancu Ilin cuprinde și capitole de un interes aparte, precum acela despre Rebreanu și cultura germană. Însă a insista asupra unor posibile influențe hegeliene mi se pare excesiv.

Dreptate se face și în cazul **Osîndei**, sceneta rebreniană discutată (în afara rizibilului raport al generalului — dramaturg Bengescu-Dabija, din care Stancu Ilin dă cîteva extrase), competent, pentru prima oară, de critica și istoria noastră literară. Rămas fidel materialului din „atelierul“ rebrenian, Stancu Ilin privește opera din perspectiva biografiei. Așa este cazul corijării opiniilor lui Dan Petrașincu (p. 48), acesta însă referindu-se nu la „cetățeanul“ Rebreanu, ci la romancier. Iar cînd scria **Gorila**, aflat în plină perioadă de zbucium, Rebreanu rămîne totuși, ca narator, detașat, păstrîndu-și altitudinea și neimplicîndu-se în destinul personajelor și în pasiunile lor.

Însă pentru alte aspecte ale operei rebreniene, Stancu Ilin apelează la critică și scrie cîteva pagini de analiză pertinentă, precum acelea despre „realism“ (amendînd judicios formulele stereotipe în circulație), despre Titu Herdelea (îngemănarea memorie — actualitate) ș.a.m.d.

În ansamblu, **Liviu Rebreanu în atelierul de creație** purcede din pasiunea — nedisimulată, ostentativă pe alocuri — pentru documentul inedit, suport al descifrării unei „fizionomii a conștiinței literare“ rebreniene sub aspecte pe care investigațiile anterioare le-au trecut cu vederea.

D. M.

* * * : „amintiri despre liviu rebreanu“

Sărbătorirea centenarului scriitorului este marcată editorial nu doar prin masiva retipărire a principalelor sale romane, dar și prin publicarea de studii, eseuri, antologii. O asemenea antologie este și **Amintiri despre Liviu Rebreanu**, alcătuită de I. Popescu-Sireteanu, cuprinzînd mărturiile a nouăsprezece persoane, în bună parte scriitori, ce l-au cunoscut nemijlocit. O primă categorie (cea mai importantă după numărul paginilor afectate) este aceea a amintirilor de familie, datorate soției și fiicei, altminteri cunoscute din volumele memorialistice ale acestora. Majoritatea textelor antologate ne era, de altfel, familiară, editorul alegînd din „materialul memorialistic existent“ ceea ce i s-a părut „mai semnificativ“. Se poate, firește, discuta dacă selecția respectă această promisiune, dacă densitatea mărturiilor a avut întotdeauna prioritate sau, uneori (ca în cazul medalioanelor semnate de Vladimir Streinu și Eugen Jebeleanu), reputația autorilor a cîntărit mai greu. După cum s-ar putea discuta și motivele pentru care alte amintiri, măcar de consistența celor preferate, au rămas pe din afară. A doua tranșă aparține scriitorilor mai mult ori mai puțin apropiați de Rebreanu, alături de cei pomeniți mai înainte depunînd mărturie, în ordine, Camil Baltazar, Al. Cerna-Rădulescu, O. Han, Ion Th. Ilea, E. Lovinescu, I. Peltz, Ion Marin Sadoveanu, Ieronim Șerbu, Cicerone Theodorescu, Tudor Vianu. În sfîrșit, patru memorialiști și-au conceput textele special pentru volumul de față. Gavril Istrate povestește cum l-a cunoscut, întîi pe cînd era elev în clasa a doua de liceu, apoi în anii studenției ieșene, cu ocazia unei conferințe a scriitorului **(Iubirea în literatură)** în aula Universității **(Liviu Rebreanu. Cum l-am cunoscut)**. Tot cu prilejul unei conferințe, rostite în același an (1935) și chiar în aceeași lună (mai), l-a cunoscut și Ștefan Pavelescu **(Liviu Rebreanu la Suceava)**, pentru ca amintirile lui Grigore Sălceanu **(Liviu Rebreanu — amintiri)** să fie legate de un eveniment similar, petrecut doi ani mai tîrziu (21 ianuarie 1937), la Constanța, în care împrejurare poetul tomitan a și compus un sonet (pe rime date) în cinstea musafirului. Însemnările lui Vasile Tițescu, medic al familiei Rebreanu, interesează mai ales prin informațiile asupra ultimilor ani ai scriitorului, respectiv asupra maladiei ce l-a răpus în cele din urmă.

Cu toate că incompletă și nu întotdeauna semnificativă sub raport documentar, culegerea de amintiri despre Liviu Rebreanu este o carte utilă. Publicului larg în primul rînd și abia pe urmă specialiștilor.

Adrian OPRINA

panoramic

VALERIU BĂRGĂU : „plantele din fereastră“

Valeriu Bârgău vrea să deslușească „limba peisajului“ ; în versuri simple, elaborate în grabă, cu indiferență și calm, poetul se declară un interpret al intimităților cotidiene, fără pretenții, un ucenic distrîndu-se cu ale sale „exerciții de lirică“ în care surprinde „ticurile poeziei“, în general, și ascultă „bolborosirea artei / în sufletul adolescentului“. Autorul **Plantelor din fereastră** sondează la mari adîncimi, uneori cu succes, și descoperă un univers liric livresc pe care și-l asumă, fără nici un fel de rezerve, în ceea ce are el mai elementar, mai limpede, mai fragil. Nu aspectul vetust al poemelor deranjează, ci expresia poetică obosită, comună, lipsită de strălucire și farmec. Nimic din îndrăzneala creatorului autentic, obișnuit să-și demonstreze înclinațiile artistice în formule personale, profunde, incendiare, nu întîlnim în placheta lui Valeriu Bârgău, aflat la frontiera confuză dintre artist și meșteșugar. Spațiul liric al acestuia are în compunere : un cadru al subsolurilor cu „lumina artificială“ canale cu „pictură subterană“ prin care curge „apa industrială“, prilej de meditații, de reverii ce vor să pară interesante, atunci cînd poetul mărturisește : „Cu blitzul prin canalele grele de sub oraș / Am reușit să identific marea parte din civilizație“, și un cadru al încercărilor de evadare spre lumea din afară, departe de „memoria mineralelor“, un cadru al instrucției teoretice, al înțelegerii unor perspective largi pe care nu le poți intui decît „citind ghidul cosmosului“. Familiarizat cu poezia generației tinere, autorul **Plantelor din fereastră** „subliniază“ o trăsătură fundamentală : „Tineri poeți constrîng realitatea să țopăie / în mijlocul generației lor“ sau „Cît de real e totul. Cîte metafore... / Nu mai loviți cu tîrnăcoapele răsuflarea mea / întretăiată“ **(Cîntec biografic)**. Dacă în **Lecția de înot** întîlnim atitudini violente, fiind surprinși de agresivitatea gesturilor unui profesor care izbește cu pumnul în catedră, în alte construcții poematice, starea de acalmie se exprimă prin imagini care sugerează plictiseala, indiferența totală, inerția. Cîteva versuri atrag indiscutabil atenția. Unele se referă la steaua lui Goya : „I se înnegrește acoperișul / o bate ploaia cu aripile / dinăuntru se aude gîlgîitul lucrurilor / strîmbate de groază“ **(Goya)**, iar altele invocă o mare personalitate a culturii antice : „Primul poet avangardist a fost totuși Homer / Pipăind cu degetele realitatea și descriind-o / din imaginație“ **(Sărbătoare avangardistă)**. În atmosfera liricii actuale **„Plantele din fereastra“** lui Valeriu Bârgău tind să se ofilească prea repede.

George BĂDĂRĂU

VIRGIL MIHAIU : „cutia de rezonanță“

Penumbra critică în care Virgil Mihaiu pare atît de temeinic așezat divulgă clare deficiențe de receptare : debutînd editorial în 1977, după o consistentă participare la gruparea culturală din jurul revistei **Echinox**, acest discret — în viață și operă — poet clujean a premers fără noroc publicitar plutonul „generației '80“. Cu excepția unor oameni de gust neatenți la imperative de campanie, prea puțini ar reuși astăzi, după alte două cărți de poezie (1980, 1983) fără interes conjunctural, să precizeze poziția lui Mihaiu pe eșichierul nostru liric.

Confuzia are mari șanse de adîncire după apariția celei de-a patra cărți a autorului nostru. Este vorba de **Cutia de rezonanță** (Albatros, 1985), subintitulată „Eseuri despre jazz din perspectiva culturii actuale“, care încununează o prodigioasă activitate de misionarism dedicată muzicii improvizate. Textele adunate acum trei-patru ani în volum reprezintă cu adevărat pe criticul de jazz Virgil Mihaiu, autor competent și neobosit al celor mai interesante cronici ale festivalurilor noastre de profil, promotor al valorilor noi (în țară și în străinătate), analist al fenomenului jazzistic în articulațiile sale sociologice și culturale, cunoscător și interpret al raporturilor inefabile dintre jazz și poezie.

Relativ modesta difuziune a muzicii de jazz mai elaborate printre literați, explicabilă mai ales prin carențele educației artistice generale, e un paradox pe care nu de puține ori l-a sesizat Virgil Mihaiu. Practic, de la situația pe care o constata Petru Comarnescu prin 1933 (și nu cred să fie întîmplător că la „Criterion“ europenizarea însemna și jazz) nu s-a schimbat mare lucru : intelectualii noștri se complac în exaltarea monoculturii, aducînd căznite argumente scolastice întru justificarea unui interes intelectual unic. Astfel, „dialogul artelor“ se înfiripă greu, tendințele naturale spre sincretism ale organismului cultural fiind păgubitor sabotate de prejudecăți. Și nu pare nimănui ciudat că un foarte fin eseist, tobă de carte veche și nouă, crede că muzica s-a oprit la Mozart. Sau că un anume poet dă drept ultime izbînzi în materie cutare curent plastic de la începutul secolului. (Lasă că, în propriul fief, reinventează orbește suprarealismul !).

În aceste condiții, teza cărții lui Virgil Mihaiu, pe care mă resemnez s-o semnalez fără multe comentarii aici, se recomandă salutar : sincretism și deschidere. Dubla determinare ideală (și, veți recunoaște, oarecum idealizată) a conduitei culturale moderne poate fi și mai mult rezumată, cu o formulă memorabilă a autorului : **ecumenism estetic.** Într-adevăr, așa cum puține cărți au pus în evidență în ultima vreme, această sintagmă e propusă acum ca imperativ categoric al culturii, ca ripostă sigură împotriva atomizării vieții intelectuale, ca argument etern al apărării și ilustrării spiritului.

Nu mi-am propus să rezum și bogatul material informativ al cărții semnalate. Cu toate acestea, aș remarca buna cuprindere a stilurilor jazzistice moderne, luminate de judecăți de valoare destinate unei cariere sigure. Ele vin, cum am mai arătat, din partea unei autorități recunoscute internațional — Virgil Mihaiu colaborează la reviste din mai multe țări, printre care **Jazz Forum**, organ al Federației Internaționale de Jazz, scrie în volume colective dedicate domeniului în culturi cu tradiție. În plus, informația se integrează unei viziuni culturologice de vocație europeană, venind să susțină idei prețioase și pentru înțelegerea altor dimensiuni ale artei (moderne sau nu). Chiar apropierile dintre jazz și poezie, fatalmente controversabile în numele pluralității lecturilor, oferă bune sugestii specialiștilor în ambele direcții, ca și acelui public învățat sau dornic de învățătură pe care toți creatorii, în turn de fildeș sau agitată agora, îl visează.

Sorin ANTOHI

GAVRIL MÁTÉ : „universul kitschului“

O remarcabilă cercetare publică la Editura „Dacia“ Gavril Mate, sub titlul **Universul kitschului.** Autorul privește lucrurile din unghi sociologico-estetic. El începe prin a oferi o definiție a fenomenului („expresie și satisfacere a unui gust estetic primitiv... necizelat... pervertit... variantă epigonică a manierismului“). Trece apoi în revistă cauzele care generează kitschul, atît pe cel dintotdeauna și de pretutindeni, cît și pe cel prezent **hic et nunc.** Urmează o radiografie structurală, din perspectivă psihologică, mai exact : psiho-socială, a „omului kitsch“, prilejuind autorului observații penetrante. Obiectul-kitsch arhetipic este, la rîndul său, descompus cu precizie în elementele definitorii, autorul accentuînd asupra a două principii formative : cel al „aglomerării“ și cel al „eterogenității“. Se investighează, în continuare, mediile de existență a kitschului concret, cu preponderență a celui decorativ, ambiental. Descrierea unei locuințe-kitsch-tip este de toată savoarea. Gavril Máté studiază proliferarea kitschului gen „bibelou“ sau „suvenir“ în pagini cărora rigoarea analitică dublată de o bine strunită ironie le conferă vigoare și pregnanță. Un capitol relevabil este și cel care dezvăluie degradarea artei folclorice în „artizanat“ și, de aici, în kitsch. Legătura dintre kitsch și mass media este depistată de Gavril Máte mai cu seamă în fenomenul receptării estetice superficiale, „din zbor“, „apendice al unei îndeletniciri cotidiene“. Observații mai sumare, dar nu fără sagacitate, privesc manifestările kitschului în pictură, film, literatură. (Aici e citată, printre alții, și François Sagan. În schimb, lipsesc autori români. Chiar să n-avem și noi „faliții“ noștri ? Dessila, Rădulescu-Niger, Drumeș, Ion Aramă... dar lista e lungă).

Universul kitschului este, în ansamblu, o carte serioasă, bine documentată atît în bibliotecă, precît și pe „teren“, scrisă ordonat și clar, ingenioasă și originală în multe rînduri. Sunt cu atît mai neplăcute erorile de limbă română, neașteptate sclipiri de vocabular kitsch : „**trecînd peste incredibilul decrepit al mîrțoagei**“, p. 97 ; „**încărcată la maxim**“, p. 96 ; „**precizări sumative**“, p. 11 ; „**videomagnetoscoape**“, p. 130; „**recamieuri**“, p. 84 ș.a. Din cînd în cînd punctuația capătă aspect kitsch (**„...ca în fig. 35!!!“**, p. 166) sau chiar stilul expunerii (**„acest musafir nepoftit, kitschul, poate fi înlăturat și lichidat numai prin stabilirea exactă a diagnosticului și administrarea unor medicamente eficace“**, p. 34). Mai multă supraveghere ar fi scutit această iscusită și utilă lucrare de jenantele sincope.

P. GEORGI

EUGENIA ZAIMU : „bagheta magică“

Originalitatea cărții „Bagheta magică“ de Eugenia Zaimu („Junimea“, 1985) decurge din ceea ce am putea numi recuzita povestirii. Vizitînd un muzeu al poveștilor, eroii acesteia, trăitori într-un viitor de care ne despart cîteva secole, se pomenesc proiectați în alte lumi (probabil ale imaginației lor), din care se vor înapoia îmbogățiți cu o fecundă uimire în fața incredibilelor aventuri trăite. Cum de au fost posibile toate acestea, se vor întreba ei — finalul plutind într-o difuză zonă de mister. Răspunsul îl vor da părinții — sau timpul — cartea evitînd, în mod fericit, orice explicație plat didacticistă.

Din menționata recuzită fac parte mirajul și personajele lumilor inter-galactice pe care le vizitează cei trei copii, eroi ai povestirii ; un magician și asistenta lui, pe de o parte, Șarpele înțelept, Calul cu stea argintie, Iepurele năzdrăvan pe de alta. Ar mai fi de amintit domestica lume a părinților și, ca o amenințare pasageră, „triunghiularii“, agresori veniți din depărtările cosmosului, . punînd în primejdie dreptul (și posibilitatea) de a visa al celor cotropiți.

Sigur, ca în orice povestire, pînă la urmă totul se termină cu bine. Ceea ce persistă este fascinația saltului în imaginar, un fel de imaginar la puterea a doua, dat fiind faptul că startul în largurile fanteziei este el însuși dat din perimetrul imaginat al viitorului.

Eugenia Zaimu știe să scrie — deci să povestească. Narațiunea este antrenantă, are un ritm propriu, este presărată cu momente de suspans specific, se desfășoară pe mai multe planuri, întreținînd astfel constant interesul cititorului. Totul este bine echilibrat, astfel încît punțile dintre mister și certitudine nu se surpă, în ciuda faptului că neprevăzutul, de dimensiuni mitice, pîndește la mai fiecare cotitură a drumului. Care trece cînd prin lumea copilăriei, cînd prin cea a fanteziei, cînd prin cea a părinților, ultima, prin definiție, amuzant de terestră.

Dacă ne gîndim că lumea poveștilor este conjugată la toate cele trei timpuri (trecut, prezent și viitor), rezultă o interesantă împletire de perspective, cu bune rezultate pentru structura, de un aparte relief, a cărții. Scrisă într-un stil limpede, fără inutile podoabe, dar nu fără elemente de pitoresc și de umor, ea aparține unei scriitoare cu certe afinități pentru acest gen de literatură.

„Bagheta magică“ de Eugenia Zaimu ilustrează, la un nivel mai mult decît onorabil, un important capitol al activității editoriale, acela dedicat micului și foarte exigentului cititor aflat la vîrsta candorilor și a marilor întîlniri cu lumea basmului și a poveștilor. Domeniu în care cartea de valoare nu este chiar un fapt de fiecare zi. Motiv de a-l remarca și aprecia ca atare.

Al. I. FRIDUȘ

in memoriam

adrian fochi: gînduri despre „miorița"

Cu puțin timp înainte de a ne părăsi, eminentul folclorist Adrian Fochi a pregătit pentru „Convorbiri literare" articolul pe care îl publicăm mai jos. Nu i-a fost dat răgazul să-l vadă tipărit. Astfel, acest text despre Miorița va fi primul dintre postumele sale și, totodată, va rămîne — în chip de testament — ultimul său cuvînt despre excepționala creație populară căreia i-a consacrat, se poate spune acum o viață de om. Textul a ajuns la noi prin intermediul fratelui cercetătorului, distinsului profesor Eusebiu Fochi, căruia îi mulțumim pentru solicitudine. (red.)

În anii din urmă se observă un interes crescînd față de **Miorița**, ceea ce este desigur un mare cîștig pentru formarea conștiinței artistice a românilor. A zăbovi lîngă capodopere nu este niciodată inutil și mai ales prea mult, chiar dacă aceasta înseamnă a relua dialogul personal cu opera pentru o nouă interogare a ei și pentru investigarea nouă a receptivității noastre față de ea.

Este știut că acest cîntec s-a bucurat de un prestigiu special atît în mediul său nativ, deci la nivelul culturii orale, cît și în lumea oamenilor care au ilustrat așa zisa noastră cultură majoră. Dar aici trebuie să facem o disociere a ideilor. **Miorița** este atît de încărcată de gînd încît a incitat mai mult spre reflecție decît spre creație. În timp ce **Meșterul Manole** a fertilizat literatura noastră din ultimul secol și jumătate cu circa 300 de prelucrări artistice, cele mai multe în domeniul dramaturgiei, **Miorița** nu a îndeplinit un asemenea rol fertilizator. Prea puține opere literare au beneficiat de marea fermentație de idei stîrnită de-a lungul timpului în jurul acestui minunat cîntec. Există o explicație pentru aceasta : inhibiția la care te supune strălucirea enigmatică a operei de excepție, dar și densitatea confuză a ideilor, situația lor divergentă ori contradictorie, solicitudinea prea grăbită a diletantismului și proiectarea discuțiilor în zone străine de adevăratul mesaj artistic al operei. Cuvîntul cumpătat și cumpănit al specialiștilor nu a fost luat în seamă și așa s-a creat în jurul piesei un ghem inextricabil de prejudecăți, asemănător cu nodul gordian pe care numai o sabie ca cea a lui Alexandru cel Mare ar fi în stare să-l desfacă. Și cum printre eminenții exegeți ai **Mioriței**, nu s-a aflat o sabie ca a marelui cuceritor, problema cîntecului nostru continuă a face parte din elementele neelucidate ale culturii românești, ca o enigmă mereu pasionantă și care pare mereu a se îndepărta de cunoașterea noastră ca o fata morgana. Și totuși cîteva inteligențe din cele mai remarcabile s-au aplecat cu pietate și cuminte înțelegere de fenomenul artistic al **Mioriței** și s-au spus lucruri luminoase și comprehensive, din care o gîndire ordonată și obișnuită cu rigoarea metodelor moderne de studiu ar putea extrage fluidul inimitabil al piesei. Numim aici numai cîteva din numele remarcabile ce s-au ilustrat în această direcție cu toate că singurul mijloc de înțelegere cuviincioasă este contactul direct cu cîntecul în momentul producerii sale concrete. Acestia sînt : O. Densusianu, D. Caracostea, C. Brăiloiu, Henri Stahl, Lucian Blaga, Dan Botta, Mircea Eliade. Aceștia ne pot oferi sugestii folositoare pentru decriptarea cîntecului, pentru corecta receptare a lui. Trebuie să facem tot ce e posibil pentru ca să trăim cît mai intens miracolul mioritic, să ne lăsăm cuceriți de fragranțele sale, să nu ne opunem cu îndărătnicie plină de prejudecăți mărunte invaziei subtile, delicate, aproape inefabile a textului. Desigur un contact direct cu cîntecul, chiar dacă acesta este atît de răspîndit, nu este prea ușor de realizat, dar oricum trebuie făcut mult mai mult decît s-a făcut și se mai face spre a dobîndi cîteva noțiuni corecte necesare sensibilității noastre. Dăm aici jaloanele uneia din posibilele interpretări, cea mai plauzibilă, servindu-ne de tot ce s-a spus mai bun și mai adevărat despre Miorița, dar servindu-ne și de o foarte îndelungată experiență personală cu problematica acestui cîntec.

În ultimii douăzeci de ani s-au mai cules vreo trei sute de variante noi, cunoscîndu-se azi cam 1200 de piese, ceea ce este aproape inimaginabil. Aceasta arată, fără discuție că — în cazul de față — nu mai e vorba de un cîntec oarecare, mai mult sau mai puțin poetic, ci de un fenomen artistic viu, productiv, atingînd niște zone foarte profunde, și poate încă obscure ale etnopsihologiei românești. Este vorba de un omor proiectat, dar poetul reține numai ceea ce se gîndește despre proiect. Nu știm și nici nu ne interesează dacă proiectul a fost îndeplinit. Ceea ce constituie miezul dezbaterii este situația de nelumit a tînărului amenințat cu moartea. A fi nelumit înseamnă a nu-ți fi îndeplinit datoria întreagă de a trăi, inseriindu-te la locul tău firesc în șirul transmițătorilor la nesfîrșit ai vieții ; în cazul de față printr-un omor, printr-o întrerupere violentă, în floarea vieții, a existenței cuiva. Poemul e astfel alcătuit încît să ne prezinte un tînăr necăsătorit și se știe că lipsa nunții constituie semnul caracteristic al nelumirii. Concepția e foarte veche și are șansele de a se perpetua cît lumea : moartea unui tînăr a impresionat totdeauna profund pe cei rămași, ca o imensă nedreptate și s-a considerat drept o încălcare a legilor firii, cu efecte nefericite și asupra insului, cît și a grupului uman din care a făcut parte. În societățile arhaice preocupate intens de soarta ultramundană a sufletului au fost inventate niște practici anume care să rectifice, aparent desigur, pe cale magică, singura modalitate la îndemîna acelor societăți, de fapt utilizînd o manieră simbolică, metaforică, destinul acelui mortuus immaturus.

Aceste practici izvorau din cea mai umană suferință și căpătau cea mai umană îndreptățire, cu toate că se cunoaște valoarea de surogat a lucrurilor. Dar o mîngîiere era necesară și se dobîndea numai pe această cale. Respectiv, tînărul nelumit nu era despărțit de cei vii, în mod nesemnificativ, nu era îngropat imediat în sensul de a-l preda comunității celor morți, despre care se credea că-și continuă existența într-o formă larvară, înainte de a-l căsători simbolic cu o persoană vie, cu un alt mort de sex opus în aceeași situație, sau cu un arbore, de obicei veșnic verde. Cunoaștem cu toții inanitatea practicii, dar ceea ce contează la nivelul unei societăți arhaice-tradiționale este atenuarea durerii și repararea unei injustiții. Urmărind un asemenea scop s-a ajuns la o contaminare foarte spectaculoasă a unei înmormîntări cu o nuntă. Obiceiul este foarte răspîndit și coboară pînă în epoci foarte vechi. Din această concepție a izvorît **Miorița**.

Legăturile **Mioriței** cu acest ceremonial atît de nobil în esența sa și cu bocetul care îl însoțește au fost de mult dovedite de toți cercetătorii ce s-au ocupat cu studiul cîntecului și nu mai au nevoie să fie discutate mai mult. Dar nu trebuie să uităm că **Miorița** este cîntec și poezie, deci o creație artistică și arta are rolul de a transfigura datele realității, de a le hipostazia ca să folosim o expresie a lui Lucian Blaga. **Miorița** nu servește ca moment ritual în cadrul ceremonialului, ea sugerează la modul filozofic o situație umană fundamentală, cu cele mai alese mijloace ale poeziei și de aceea ne impresionează atît de adînc și atît de statornic. În Transilvania ea se cîntă într-un moment festiv al anului, subliniindu-se astfel ceea ce este inefabil poetic în ea ; în zonele din afara arcului Carpaților i s-a adăugat un episod — al oii năzdrăvane — și așa-zisa alegorie a morții cu scopul de a spori poezia cu accente noi și mai subtile. În poezie trebuie să căutăm elementele de impresionabilitate artistică ; orice alte considerații sînt inutile și neadevărate. Nu este adevărat că **Miorița** cîștigă în valoare poetică dacă o punem în legătură cu semnele zodiacale sau cu jertfele sîngeroase ale geto-dacilor, ori cu ideea dorinței de extincție în relație cu credințele primitive ale unui trib tracic al trausilor. (Zamolxis, marele profet al geto-dacilor nu are nici o legătură cu **Miorița**. Extravaganțele unui H. Sanielevici, fie că se referă la organele de masticație ale animalelor, fie la jertfele lui Zamolxis au fost hotărît respinse de știință și este o gravă eroare de principiu de a deturna atenția de la adevărul uman al **Mioriței** înspre nesemnificativ și dezordine imaginativă). Arătam altădată și repetăm și acum că **Miorița** este măsura noastră morală, cîntarul etic al spiritului nostru și trebuie să ne apropiem de ea cu tot respectul pe care-l pretinde subiectul, cu toată demnitatea noastră spirituală, cu însăși seninătatea solemnă a protagonistului din cîntec.

cîntecul nostru epic într-o sinteză

Timp de mai bine de două decenii a adus numeroase contribuții despre eposul nostru versificat, de la memorabila monografie închinată **Mioriței** (1964) la studii micromonografice despre alte subiecte : **Doicin, Uncheșeii, Meșterul Manole, Bradul și viișoara, Fata rău măritată, Femeia lui Putiphar, Iovan Iorgovan** ș.a., care-l recomandă pe Adrian Fochi ca unul din cei mai avizați cunoscători ai domeniului. Ce mai avea de adăugat cercetătorul care s-a grăbit să tipărească o nouă carte căreia i-a supraviețuit abia cîteva luni ? Avea de făcut o sinteză (precaut, autorul i-a spus „încercare de sinteză"*). Se mai făcuseră asemenea încercări, dar le socotea minate de fragmentarism, de provizorat. Categorie care a stat îndelung în atenția cercetătorilor, cîntecul nostru epic și-a revelat conturul real abia în ultima vreme, grație cercetării instituționalizate, apariției indicelui tipologic și bibliografic al genului și a unor corpusuri de texte culese după metodologia cea mai modernă. Adrian Fochi a simțit ca irepresibilă datoria de a face saltul de la fragmentar la viziunea de ansamblu, la surprinderea genului în totalitatea manifestărilor lui, la aprofundarea semnificațiilor lui multiple, văzute în organicitatea lor, în coerența lor, fiindcă „toate componentele concură în mod reciproc și total la integralitatea efectului artistic". Sinteză în concepția autorului nu înseamnă a face suma celor spuse de el și de alții, ci construcție fundamentată pe o serie de concluzii inedite.

Preocupat de datoria de a da cititorului „orice informație privitoare la cîntecul nostru epic", Ad. Fochi este totuși obsedat de cîteva probleme majore, tratate cu rigoare pozitivistă. Acestea sînt : clasificarea subiectelor, modul de creație și de transmitere a cîntecului epic, capodoperele genului, sistemul oral al cîntecului bătrînesc, stilul și funcțiile lui specifice. Cîntecul epic capătă în exegeza sa o mare vechime, o vechime nebănuită pînă acum și o tipologie complexă, care „ne oferă un fel de tablă a valorilor morale și comportamentale ale societății în care și pentru care au fost create aceste cîntece", ele dezvăluind „o experiență umană esențializată", „modele umane pline de exemplaritate", un anume ideal de umanitate cu numeroase trăsături inconfundabile. Cu o documentație adîncită, Ad. Fochi nu mai vorbește, cum au făcut-o atîția, despre cîntecul epic ca o plăsmuire doar a secolelor XVII—XVIII. El opinează că „la români a existat dintotdeauna o propensiune pentru creația epică, că aceasta a însoțit permanent istoria noastră culturală". O serie de plăsmuiri datează dinainte de despărțirea în dialecte a romanității orientale. Cu o asemenea lungă perioadă de creație, tabla valorică a cîntecului epic i se înfățișează și extrem de bogată, capodopere nefiind doar **Miorița** și **Meșterul Manole**, despre care s-a scris obsesiv, ci și **Toma Alimoș, Tănislav, Moldovean Dobrogean, Iovan Iorgovan, Ilincuța Șandrului, Corbea, Miu haiducul, Vartici, Voica, Cucul și turturica, Milea, Arborii îmbrățișați, Uncheșeii.**

Culegerile sistematice și riguroase efectuate în ultimele decenii îi îngăduie, autorului, de asemenea să scruteze nu doar lumea și tipologia situațiilor conflictuale din cîntecul nostru epic, ci și sistemul oral al acestuia, morfologia, expresivitatea particulară, poetica lui specifică (aici se precizează că genul în cauză, ca și alte plăsmuiri folclorice, nu se sprijină pe figuri de substituție, ci pe figuri de repetiție, care „creează specificul artei orale și îi asigură stabilitatea tradițională"), una „completă și complexă".

Preocupării pentru conturarea locului cîntecului epic tradițional în ansamblul culturii noastre i se alătură aceea de a determina poziția lui în plan universal. Cele 401 subiecte ale cîntecului epic românesc plasează țara noastră între cele mai prolifice țări din lume. Din cifra amintită, 84. 29 la sută din subiecte sînt atestate doar la noi, doar 62 de subiecte (în procente de 15,71 la sută) fiind comune și vecinilor noștri. Din păcate, această realitate culturală n-a fost consemnată de Erich Seemann, Dag Strömbäck și Bengt R. Jonsson în cartea lor **European folk ballads** (Copenhaga, 1967), deși indicele tipologic și bibliografic al lui Al. I. Amzulescu le stătea la dispoziție. Este meritul lui Ad. Fochi de a sublinia cu tărie, în cartea de acum, ca și în cele anterioare (**Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești**, 1975, și **Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice**, 1984), următoarea idee : „Deci trebuie să ne fie clar că românii au contribuit esențial la creația epică europeană existînd aici la noi dintotdeauna o puternică și înfloritoare vatră de creație **ab initio**. Acestea devin repere fixe pentru cunoașterea noastră și nu mai avem dreptul să trecem ușor și superficial pe lîngă ele. E necesar să se știe că, în condițiile excesiv de grele ale istoriei noastre, noi nu am vegheat la umbra necazurilor, ci am utilizat o mare parte din energia noastră spirituală în planul creației epice, remarcabile cantitativ și calitativ. În urma cercetării de față, o putem spune răspicat și cu absolut toată conștiința responsabilității științifice".

Destinul nedrept a făcut ca lucrarea lui Adrian Fochi să fie nu doar ultima închinată de el cîntecului epic, ci efectiv ultima sa lucrare tipărită. A scris-o cu pasiune și responsabilitate. A pus în ea experiența a trei decenii de cercetări. A vrut ca ea „să constituie o treaptă, necesară unui impuls, premisă fertilizatoare pentru viitoare eforturi asemănătoare". A conceput-o ca o lucrare testament. Nici un cercetător onest n-o va putea ignora.

---

* **Cîntecul epic tradițional al românilor.** Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, 516 p.

Iordan DATCU

scena și strada

Reprezentările noastre asupra literaturii sînt legate întotdeauna, mai mult sau mai puțin conștient, de o anumită distribuție a spațiului urbanistic (și nu doar, cum spuneam în sociogramele anterioare, de folosirea anumitor obiecte devenite simboluri, asemenea cărții). Librăria, biblioteca, teatrul, cinematograful sînt locuri publice a căror circumscriere reprezintă și o prescriere a unui comportament adecvat : cumpărarea cărților, lectura, vizionarea. Iar dacă eventual acest spațiu se deschide în stradă, loc prin excelență al anonimatului, el nu face de cele mai multe ori decît să elimine zidurile opace ale construcțiilor, înlocuindu-le cu cele translucide ale convențiilor, mutînd spectacolul sau simplul comerț cultural în aer liber. Geometriile precise ale convențiilor din interiorul culturii, fie că este vorba despre clădiri anume destinate, fie de clasificările interne pe genuri sau specii, sînt de cele mai multe ori spații mobile, întrebuințate la rîndul lor ca unelte sau materiale de construcție ale „operelor", prin ele teritoriul cultural și uman, aparent fix, multiplicîndu-se și îmbogățindu-se. Ca economie a bunurilor simbolice, sociologia nu este numai autoanaliză și socio-analiză a relațiilor dintre producătorii culturali, ci și știință a „îmbogățirii" pe seama observării schimburilor cultural-literare. O știință eminamente practică, așa cum apărea economia „pură" în definiția fiziocraților. Observarea felului de desfășurare a schimburilor presupune eliminarea spațiilor obscure în care devine posibilă cristalizarea mitologiilor și credința în divinitățile mai mari sau mai mici ce le populează. Un spațiu de joc, delimitat ca spațiu public, în interiorul căruia există o libertate de mișcare ce este funcție a distribuției anterioare a rolurilor, precum și a gradelor variabile de vizibilitate (de unde și calificativele curente de protagoniști, figuranți și spectatori), se conturează nu atît prin opozițiile interne de tipul scenă-sală, actor-spectator, rol individual-reprezentație colectivă, ci prin aceea dintre interior și exterior, dintre ansamblul convențiilor ce definesc reprezentarea și fac posibilă reprezentația cu universul ei înconjurător din care se închează și în care se dizolvă, înțeles ca simplu fundal, ca

sociograme

anti-joc, element de contrast și negație pură. Actul estetic, ca act de negare a negației și de distanțare față de „decor", de ceea ce este secundar și neesențial în procesul reprezentării, se arată a fi dependent, fie și numai în acest mod negativ, de ceea ce neagă, căci astfel își obține sensul specific, diferența particulară, Principala consecință a complicității dintre actor și spectator, în urma căreia se realizează convenția spectacolului cu beneficii și pentru unul și pentru celălalt, teatrul se „rupe" de lume ca lume, aparte, cu economia sa specifică, unde primează profitul moral, „primele simbolice", logica dezinteresului și unde sînt disprețuite plăcerile vulgare „ieftine" (adică lesne de echivalat în bani) și conduitele „meschine".

Opoziția dintre cele două categorii de public, corespunzînd celor două genuri de spectacole (cele „ieftine", accesibile unor spectatori „de toată mîna", puse în legătură cu spectacolul cotidian al străzii și numite prin urmare „de estradă" ori „de bulevard" — și cele „pretențioase", care necesită un public cultivat, instruit, apt să guste și montările mai îndrăznețe, de avangardă) a ieșit în mod sugestiv la iveală cu ocazia unei reprezentații neobișnuite a unei trupe de avangardă la un festival de teatru (de la Nantes, dacă nu mă înșel), Prima categorie de spectatori era formată din cei ce își ocupaseră locul în sală, știind deci că ceea ce avea să urmeze era oricum „teatru", la care mai trebuie adăugat faptul că publicul unui festival este alcătuit în majoritate din „inițiați". Cea de-a doua categorie o formau trecătorii de pe stradă, transformarea acestora în public fiind determinată de simpla curiozitate, ca și de faptul că nu știau că reprezentația la care asistă „este teatru". Și asta deoarece spectacolul avea loc într-o sală destinată în mod obișnuit activităților comerciale, avînd o vitrină care dădea spre stradă și care dădea trecătorilor posibilitatea să se transforme în spectatori fără știre. Spectatorii conștienți, cei ce vedeau, pe lîngă spectacolul de teatru și pe cel al străzii, transformate în teatru prin ingenioasa dispunere a scenei (oferind, s-ar putea spune, o perspectivă teatralizantă asupra lumii înconjurătoare), erau ascunși în umbră (conștiința ascunsă a spectacolului), în vreme ce spectatorii ignoranți deveneau, din cauza vizibilității lor, actori fără de voie, asigurînd o figurație neremunerată, dar deloc gratuită. Căci, în timp ce participau „din pură curiozitate" la spectacol, ei jucau rolul demonstrativ al spectatorului ilicit nu pentru că nu și-ar fi plătit biletul de intrare (element secundar, eliminat de înscenarea regizorală !), ci pentru că ignora esența sublimă a reprezentației ,ireductibilă la sentimentul și cunoașterea meschină exprimate de curiozitate. Satisfacția spectatorului artistic era la acest spectacol de natură aproape curat sociologică. deoarece era determinată în primul rînd de reacțiile provocate celuilalt spectator, empiric, figuranții fiind aici adevărați actori simbolici, ai condiției teatrale, pe seama lor jucîndu-se totul. Diferența calitativă dintre cele două „scene" — cea propriu-zisă, unde actorii profesioniști jucau o dramă, și cea improvizată, unde actorii neștiuți jucau o comedie fără să știe — avea să dispară în momentul în care cei dintîi spărgeau vitrina, punîndu-i pe fugă (la propriu) pe ceilalți și stabilind, fie și numai pentru o clipă, supremația teatrului pe stradă, unificînd lumea sub semnul înscenării prin reducerea ei demonstrativă la absurd.

Mihai Dinu GHEORGHIU

inscripții

cavalerii mesei rotunde

— Convertirea simbolurilor geometrice în contururi transparente — forme spirituale — presupune o osmoză creatoare între artist și arta sa, între energia latentă și materializarea ei vizibilă și palpabilă, între finitul explorat și infinitul detectabil. În poezie, pictură, sculptură, dimensiunile trec din esențial în ideatic, din substratul culorii în policromie, din spațiul tutelar în spații eliberate și deliberate de rațiunea și forța demiurgică ale artistului. Prin urmare... își întrerupse reflecția Marele Melancolic.

— Prin urmare, îl asaltai eu speculînd pauza fastă, cînd e vorba de Cuvînt, **Radiație, Materie, Corpuscule, Unde... / Cavaleri ai Mesei Rotunde — / Tăcutele Universuri. / / Cosmosul, c-un bob albastru pe frunte, / Ridicîndu-se în picioare de versuri / Și umil dezvelindu-și galactice plete / De comete / În spirale cărunte, / Celor închiși ca mormîntul / Le ceru — emblematic — Cuvîntul.**

— Nu cumva suferi de geocentrism, mă iscodi Marele Melancolic, cînd pui bobul albastru al Terrei pe fruntea Cosmosului ? Eu aș fi comparat Terra cu un... neg negru.

— Ba-i bob albastru, dacă o privim de la o anumită altitudine, și nu numai de la cea metafizică. Martori ne sunt cosmonauții. Martore ne sunt și obiectele, pe care poetul nu le înșiră și nu le descrie în spațiul newtonian — neutru și extensiv —, ci le deschide provocator pe rînd : „Deschid obiectul, cartea mea de lut / Din onomatopeic început. În el stă scris în miile de limbi / Ceva ce-n sîmbur nu mai poți să-l schimbi. Culori, miresme, sunete-n ecou / Cad jalnic și-n expresii de argou. / Dar, vai, nici limbă nu-i, nici dialect / În ce-mi șoptește taina din obiect !

— E ridicol să apuci Cuvîntul de coarne, ca pe-un taur, își continuă Marele Melancolic rechizitoriul împotriva adversarilor, mai toți în contumacie. Cu un acut simț cromatic, cu o „disjungere" a sonorităților și o percepere a nuanțelor din imperiul miresmelor, toate contopite în focarul talentului. Poetul poate îmblînzi Cuvîntul înainte de a-l trimite în cîmpiile elizee ale versului. Cosmosul tău, al nostru, cînd cere Cuvîntul la Masa Rotundă, e Cuvîntul înainte de toate, asemeni celorlalți Cavaleri. Chiar dacă în locul unui chip uman așezi spirala ca pe o abstractizare labirintică și enigmatică, tot Cuvîntul este acela care, dincolo de propriul lui sens, dezvăluie elementele subterane ale semnificațiilor lui multiple în marea aventură a spiritului liber printre spațiile de esență infinită.

— Ei da, Cuvîntul presimte și înfruntă temerar viitorul, se refugiază în melancolia trecutului pentru a prinde puteri și sensuri noi, își spune cuvîntul cînd e vorba de Cuvînt, captează o a doua realitate deosebită de realitatea obiectelor, primordiala condiție a artei.

— În puține cuvinte, conchise Marele Melancolic opera de artă „îl face posibil, în esența sa, pe creator". Osmoza creatoare, despre care am amintit, nu e decît o transpunere a marelui adevăr că „originea operei de artă și a artistului este ARTA". Arta, nu cu o singură majusculă incipientă, ci cu majuscule la toate cele patru litere ale Cuvîntului.

Nicolae ȚAȚOMIR

cehoviana

(urmare din pag. 4)

niciodată ! Acum îmi dau seama vă n-o să mai plecăm !"), descoperă o șansă (și o rațiune) de a supraviețui — în muncă : „Trebuie să muncim... să muncim ! N-avem bucurii... viața ni se pare tristă și fără rost tocmai pentru că nu știm ce înseamnă munca ! Ne-am născut printre cei care o disprețuiesc". In afara muncii, viața este fără sens, goală, absurdă și nu e de mirare că tocmai Irina — de altfel, personajul e de o consecvență proprie eroilor cehovieni — rostește acest rechizitoriu, acest adevăr crud în ceea ce o privește.

„Să lucrăm, să lucrăm" — zice Voinițki (Unchiul Vania) într-o „societate" în care, simptomatic, cel ce exercită o influență tonifiantă asupra celor din jur (și, implicit, asupra cititorului/spectatorului) este tocmai Astrov, om al faptei, care are orgoliul de a lăsa o urmă, de a nu trăi oricum, de a sfinți locul : „Cînd sădesc un mesteacăn și-l văd apoi cum înverzește și se leagănă în vînt, mi se umple sufletul de mîndrie". În Trei surori, imperativului exprimat de Mașa — „Trebuie să trăim" i se asociază firesc cel căruia îi dă glas Irina — „Trebuie să muncim" — Aceste două propoziții simple ne relevă ceva din noblețea lumii celebrelor piese ale lui Cehov.

dialogul artelor

hatmanu și cele șapte coline

Îmi place nestarea picturii lui Dan Hatmanu, așezată cumva în pantă, în așa fel, încît să nu-ți poți scălda de două ori privirea în același tablou, vreau să zic, în același fel de a picta. Viziunile sale curg în serii compacte, și artistul, un sentimental care se desparte de trecut rîzînd, le face cu mîna, eliberîndu-se astfel prin gest și creîndu-și disponibilități pentru noi aventuri ale penelului. Iată, acum, după seria autoportretelor și după cîte și mai cîte întîmplări plastice, ne prezintă un Iași al sufletului. Tablouri-timbru cu efigie sentimentală și lipici moldovenesc. Dulcele tîrg al Iașilor își etalează cu forță și eleganță virtuțile sale plastice, văzut de aproape și în perspectivă, central și lăturalnic — între fantoma albă a Trei Ierarhilor și arhitectura sobră a Palatului, apoi razna pe străzi, fundături și fundacuri — într-o adevărată goană după petele de culoare unice ale acestui colț de civilizație cromatică.

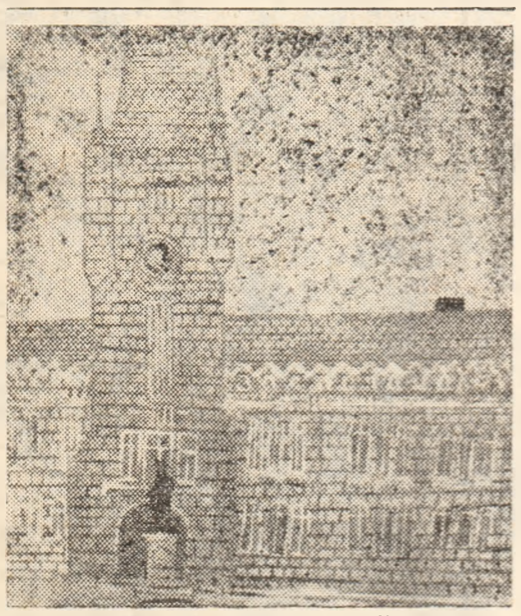
Evident, predomină casele. Evident predomină asimetria, vederea din unghiul ascuțit și starea într-o rînă — Iașul e așezat pe șapte coline care în secret se schimbă între ele — ceea ce creează senzația de mișcare și forfotă — permite fluidului magnetic — cunoscut tuturor celor care au trecut prin urbe — să circule în toate direcțiile, permite curentului de frumusețe să se foiască, permite sobelor să tragă — ceea ce, în acest sezon de iarnă, prinde bine.

Am întîrziat o clipă în fața unei cumetrii de acoperișuri, unde hornurile de diverse culori parcă joacă șah, urmînd să mute albul. În altă parte, m-au atras niște copaci, ca niște pene de cronicar înfipte în călimară de grund care a văzut multe, iar peste zidurile de cetățuie, am aruncat o privire nostalgică spre o felie de Iași — văzut de pe o singură colină în abureală de clorofilă.

Dar ia să mai lăsăm Iașul și să mai vorbim și de Dan Hatmanu ! Așadar — un Hatmanu în tradiție clasică, și care nu ia numele meseriei în deșert — căci nimic nu e mai modern în pictură decît meseria, la urma urmei. O candoare a culorii și un anumit zbenghi al desenului care știe și să se copilărească, devenind după toana jocului, sever cu sine însuși și matur apoi, capacitatea de sinteză și simțul amănuntului semnificativ — toate aceste calități dintotdeauna ale pictorului, sar și acum în ochi — aparatul cu care noi apreciem pictura — și ne îndeamnă să-l luăm în seamă și să-l iubim. Tocmai pentru talentul său. Căci ce e talentul altceva decît chiar incapacitatea noastră cronică de a-l defini ? Ceea ce este el în adîncul sinelui său și nu vrea să spună ! Să adăugăm, la darurile celui născut în 1926 la Scobinți, lîngă Hîrlău, ironia sa, de o factură deosebită, ceva, uneori, între ocru și acru ; o maliție care pune frîne euforiei și o îngîndurează, un umor rafinat și blajin filozofic, precum în ai vechiul „Autoportret cu zar". Apoi, capacitatea de a prezenta „documente" ale spiritului, imagini din goana destinului, care pulsează transfigurate, iradiind neastîmpăr sufletesc, tensiune (Hatmanu, pe lîngă Scobinți și Iași a văzut multe locuri, pe care le-a luat cu el, într-o coajă de nucă).

În ce mă privește, mai aruncînd un ochi asupra expoziției, eu aș intra în fiecare din casele de pe pereți. Ba chiar cred că am și intrat ! Așa că nu se poate spune că, poet fiind, m-am strecurat aici printre specialiști, distinșii mei prieteni, și am făcut o critică din exterior. Luați-mi deci aceste cuvinte ca venind din partea unui client permanent al farmecului molipsitor al Iașilor — un oraș care țîșnește acum cu atita curată, dezinvoltă descoperire, ca într-un gest frățesc de îmbrățișare, din carnetul de schițe și de pe paleta unui mare pictor de azi.

Marin SORESCU

Dan HATMANU : „Palatul Culturii" (detaliu)

sentimentalul lucid

Dan Hatmanu este fără doar și poate un sentimental. Sub severitatea chipului cu tăietură a la Dali, sub zîmbetul de o răceală ca de soare polar se ascunde „păcătoșenia" cea bună a moldoveanului de la Scobinți. El nu uită nici o clipă că spiritul critic are demult casă bună și trainică în Moldova și tocmai de asta își însoțește sentimentalismul funciar cu o luciditate născută, dar și făcută, adică șlefuită prin cultivare. Spontan, dar si laborios, iute și răbdător cu lucrul său, artistul are acea scăpărare ce-l face unic. El a învățat cu temeinicie ceea ce trebuie învățat, desen, culoare, compoziție. Ține, așadar, de mult cu dezinvoltură în miini uneltele breslei. S-a văzut asta încă de acum peste 30 de ani, cînd tabloul său „Muncitori în lejă" a stîrnit interes. Din mantaua Iașilor, a lui Baba, ieșea încă un artist, în privința căruia vestirile zeilor erau dintre cele mai bune. Încă de atunci, și treptat, treptat, tot mai mult s-a văzut că pictorul Dan Hatmanu are un fel original de a descifra lumea în care trăim, fapt remarcat cu plăcere în 1963 de fostul său profesor Corneliu Baba, care sublinia că pictorul de la Iași sesizează „mai ales acolo unde nimeni nu vede nimic".

Dan Hatmanu, rafinîndu-și tot timpul tehnica, prin experiențe ce și-au avut rostul lor programatic, a devenit pregnant un pictor al viziunilor originale, dimensiune ce s-a accentuat pe măsura maturizării sale și atingerii măiestriei în artă. El nu și-a reprimat sentimentalismul, ce-l definește, de altfel, dar i-a dat o coloratură și un farmec aparte, dizolvînd în materia, în melasa acestuia ironia corozivă, izvorîtă din inteligența sa de om și artist. Viziunile lui Dan Hatmanu au, deci, originalitate și viabilitate, prin înalta capacitate de exprimare artistică. Este tocmai ceea ce dă marcă unui artist și-i conferă un loc distinct sub cerul artei. Aceasta respiră din plin ampla expoziție a lui Dan Hatmanu **„Iașul — evocare sentimentală", deschisă la Galeria Națională a Muzeului de artă al Republicii,** expoziție ce cuprinde 90 de uleiuri și 40 de lucrări de grafică.

Artist stăpîn pe uneltele îndeletnicirii sale, subjugat de idee în primul rînd, dar obsedat și de găsirea formei în stare să o exprime, Dan Hatmanu, fidel concepției sale de a gîndi ciclic, tematic expozițiile sale, s-a consacrat acum, în anotimpul maturității artistice, înfățișării Iașului, oraș care constituie marea sa iubire. Este un subiect predilect, mai vechi evident. S-a pregătit cu seriozitate, ca pentru o nuntire. Artistul a fost urmărit de teama de a nu banaliza, de a nu edulcora subiectele. Ironia, inteligența l-au ferit de această primejdie. N-a căzut în capcana pitorescului de dragul pitorescului. A găsit unghiuri neștiute, insolite. Liniile drepte, verticalitatea s-au frînt, au căpătat, uneori, o unduire fermecătoare, alteori accente expresioniste, nu mai puțin fascinante. Prin subtila folosire a culorii, prin surprinderea aerului Iașului, schimbător de la răsărit la asfințit, Dan Hatmanu a izbutit să redea mai bine unicitatea atmosferei ieșene, acel halou în care orașul trăiește scufundat ca într-o lagună.

Priveliștile ieșene ale lui Dan Hatmanu pun în lumină frumusețea eternă a Iașilor, dar, în egală măsură, și forța unui artist, originalitatea și puterea de seducție a picturii lui, care se așează statornic între valorile artei noastre naționale.

Grigore ILISEI

„o carte de istorie. o școală. un tezaur. o lume"

(urmare din pag. 12)

poștă și, curată minune, am aflat, după vreun an, cartea în librărie. Redactorul de carte (Cornel Popescu) încă nu mi-a explicat cum puteau fi atît de simple, atunci, debuturile editoriale. Poate unde era și o mai redusă presiune exercitată de autori pe centimetrul pătrat de bunăvoința editorială...

— A urmat o pauză de cîțiva ani. De ce ? Ați fost copleșit de prima carte ?

— Dimpotrivă ! Mi-am dat seama că din gazetărie am rămas cu multe sechele, că totul era roz în carte, edulcorat și festivist. Am simțit nevoia să aștept, să schimb ceva în însuși modul de înțelegere a vieții. Prima carte nu mă mai interesează, cînd o găsesc undeva, o cumpăr și-i dau foc. Mă gîndesc că debutul în proză ar trebui să vină după o experiență serioasă, deși istoria literaturii oferă și contra-exemple. E greu de stabilit o vîrstă a debutului, dar eu, sînt sigur, m-am cam pripit.

— Să luăm o vîrstă simbolică — de pildă, 33 de ani.

— La vîrsta aceea publicam deja însemnări de călătorie din America centrală, Europa și Asia.

— M-ați copleșit ! Eu am treizeci și unu de ani si n-am fost nici pînă la Ruse.

— Păi dacă nu v-ați ocupat de fotbal...

— Să revenim la amintirile Dvs. De la „Cronica" ați trecut la Editura „Junimea".

— Nu-i ăsta termenul exact. N-am „trecut", fiindcă „Junimea" nu exista. A trebuit, nu-i așa, mai întîi s-o înființăm.

— Care au fost lucrurile cele mai importante pe care le-ați făcut acolo ?

— Noi — toți ! — eram tineri, unii chiar foarte tineri și nu prea știam esențialul: cum se editează cărți. Meseria de editor se învață greu. După vreo trei ani de tatonări, însă, „Junimea" și-a găsit o matcă a sa. Am început să tipărim cărți importante „Istoria limbii române" de G. Ivănescu, „Clar de inimă", „Măreția frigului", „Epica Magna" de Nichita Stănescu, „Secunde tragice, zile eroice", „Cronica de la Arbore" de Toader Hrib, am înființat colecțiile „Eminesciana", „Reporter XX", „Humanitas", „Esculap", care, iată, viază și acum.

— Sîntem, deci, în perioada în care se adunau tot mai multe responsabilități — director de instituție, zece ani deputat în Marea Adunare Națională, apoi, la Congresele XII și XIII ale partidului, ales ca membru supleant al Comitetului central. De scris, mai scriați ?

— Chiar mai mult ca oricînd. Tocmai începusem să fiu jucat de teatre, piese ale mele au fost reprezentate și peste hotare, în R.D.G., Cehoslovacia, U.R.S.S...

— De atunci, v-ați consacrat, cu puține excepții, genului dramatic. Probabil că așa se explică și venirea Dvs. la conducerea Naționalului ieșean.

— Mă simt mult mai apropiat de teatru ca gen, decît ca instituție. Editura oferea șansa lucrului care **rămîne**. Teatrul se află mai degrabă sub zodia efemerului. Numai că Naționalul ieșean nu-i un teatru și atît. E-o carte de istorie. O școală. E-un tezaur. E-o lume. De unde și bătăi de cap... pe măsură. Dacă aș izbuti să elimin din bugetul de timp al directorului cele 70—80 de procente destinate rezolvării problemelor ne-artistice, poate c-aș privi cu mai multă liniște chipurile severe ale înaintașilor, înșirate în rame aurite pe peretele ce-a simțit și răsuflarea lui Sadoveanu. Consider, însă, că nici un efort nu-i prea mare, dacă este consacrat bunului mers al acestei instituții sacre pentru români și România. Peste patru ani, Teatrul Național din Iași va împlini un secol și jumătate de existență, 150 de ani de funcționare continuă ! Cîte asemenea instituții avem în țară ? Ba chiar și în Europa ! Să ne străduim, deci, să-i păstrăm imaginea cît mai curată, cu gîndul și la înaintași, și la așteptările contemporanilor. Repet : nu-i ușor. Însă ne bucurăm, în Iași, de sprijinul tuturor. Ceea ce mă face să aștept fără îngrijorări momentul aniversar atît de plin de semnificații pentru cultura românească și pentru istoria neamului nostru.

— Să trecem din nou la literatură, de unde mai vine, cînd și cînd, cîte o bucurie. Sînteți Secretarul Asociației scriitorilor din Iași, una dintre cele mai mari din țară. Sînteți mulțumit de viața Asociației ?

— Cînd s-a înființat, Asociația număra doar 15 scriitori. Acum, avem circa 80. La fel s-a întîmplat și cu cărțile, la început apăreau 2—3 pe an, acum numărul lor mediu trece de 40. Nu-i vorba despre o simplă creștere cantitativă; ea se reflectă, cum e firesc, și în planul calității. În ultimii 10—15 ani, au început să urce tot mai multe premii de prestigiu către Moldova. Ați fost martor, astăzi, la primirea veștii că istoricul și criticul literar Const. Ciopraga a fost distins cu premiul internațional „Mediterraneo", acordat de critica italiană. Este de domeniul evidenței că se face literatură temeinică la Iași.

— Ca Secretar al Asociației, cum vă împăcați cu scriitorii ?

— Aș vrea să-l văd pe cel ce jură că se împacă bine cu toți ! Important este să stii a trece peste animozități, să vezi interesul general și să faci abstracție de micile meschinării. Așa am încercat să procedez și la „Junimea", unde am editat și cărți care pur și simplu nu mi-au plăcut. Simțeam că acei scriitori care nu erau pe gustul meu au dreptul lor la existență. Cînd te afli într-o funcție de decizie artistică, gustul personal trebuie să treacă pe planul al doilea.

— Frumoase gînduri, dacă ați izbutit să le și aplicați, vă felicit. Dar despre scriitorii tineri din Iași și din județele Moldovei, ce părere aveți ?

— N-am decît vorbe bune în legătură cu înzestrarea lor scriitoricească; nu totdeauna și despre modul în care și-o pun în valoare — dar asta-i altceva. În această parte a țării nu s-a simțit nici un fel de ruptură între noua generație și cea precedentă. La Iași au apărut mereu scriitori buni. Să nu uităm — iată, se împlinesc 50 de ani de la nașterea poetului — că și Labiș a debutat la Iași. Sigur, tînăra promoție ieșeană nu este nici omogenă, nici compactă și nici nu mărșăluiește în același pas. Îi tratez pe toți cu egal interes ; cei în care cred mai puțin nu vor simți, sper, niciodată aceasta.

— Romanul Dvs. „Departe" a fost tradus și editat în Iugoslavia, Bulgaria, Polonia. Ați mai scris un roman, „Oastea oștilor", în care ați evocat figura Căminarului Eminovici. De ce n-ați mai scris și volumul al doilea ?

— Pur și simplu n-am mai putut. N-aș vrea să detaliez.

— În teatru, ce vă atrage mai mult ? După cum vorbiți, s-ar zice că vă place comedia.

— Cui nu-i place ? Din păcate, nu pot scrie comedie-comedie. Piesele mele se nutresc din **rîsul-plînsul** ce-i mai aproape, zic eu, de înțelesul rotund al vieții.

— Acum cîteva zile v-a apărut volumul „Și alte piese". Ce cuprinde ?

— Exact ce scrie pe copertă : alte piese, jucate și needitate. Consider că reprezintă cel mai bine vîrsta scriitoricească în care mă aflu. Au un singur element comun: respectă regula celor trei unități.

— Clasicist ?

— Regula aceasta, hulită azi, oferă destule avantaje: concizie, rigoare, exactitate. Nu mi-am propus cu tot dinadinsul să respect reguli, dar așa-mi iese. Cum scriu eu, făcînd ca replici să consune cu altele, la distanță de pagini, e greu, la simpla lectură, să desprinzi și să urmărești comod firul dramatic. Prefer teatrul jucat; nu oricine poate și știe citi teatru.

— Văd că scrieți un text. Despre ce-i vorba ?

— Un salut pentru Liceul „Ștefan cel Mare" de la Suceava, care împlinește 125 de ani de existență și ai cărui elevi am fost și eu, și tatăl meu (am avut, chiar, aceiași profesori). Mă simt legat de Suceava și, de cîte ori mă întorc în acest oraș, caut din ochi pe foștii mei colegi. Sperînd să-i găsesc la vîrsta la care i-am lăsat... Dacă-i vorba de scris, notați că am terminat și am predat scenariul unui nou film, intitulat „Hoțul de locomotive". O comedie, evident, lirică.

— Am văzut că v-a rămas gîndul la Suceava. Acolo ați făcut un lucru foarte frumos, ați înființat, adică, o Secție a Naționalului ieșean, cu actori, regizori, sală, cu tot dichisul. E o realizare formidabilă.

— Și eu sînt bucuros că s-a izbutit acest lucru. Suceava merita să aibă un teatru. Întîmplarea face ca el să funcționeze chiar în sala (total renovată) în care am văzut întîiul spectacol de teatru din viața mea, în 1947, cu piesa „Harap Alb", jucată de „Țăndărică"... Un mare sprijin pentru realizarea acestui teatru a venit din partea organelor locale și a C.C.E.S. Sigur, s-au ivit și numeroase greutăți — fără ele, viața ar fi de-a dreptul plicticoasă. Dar, iată că la Suceava au avut loc primele patru premiere (cea mai recentă, „Răceala" de Marin Sorescu) și o pregătim pe a cincea.

— Ziceați că nu vă prea place teatrul ca instituție, dar văd că lucrați de-a dreptul cu pasiune.

— Dacă v-aș mai spune c-am făcut și regie...

— La propriile Dvs. piese ? Înseamnă că n-aveți încredere în regizorii de meserie ?

— Să n-o luăm nici chiar așa ! Texte ale mele au fost puse în scenă de Tocilescu, Micu, Sanda Manu, Sorana Coroamă etc., etc. În calitate de... regizor, m-am străduit, înainte de orice, să se audă textul. Tot e ceva !

— Spuneți-mi, cum vă simțiți, în calitate de director al teatrului, față în față cu tabloul lui Alecsandri ? Ce simțiți cînd îi vedeți portretul în fiecare zi ?

— Parcă, ceva stinghereală... Nu e simplu să te simți mereu privit de pe perete și din istorie, de către Kogălniceanu, Negruzzi, Sadoveanu, Teodoreanu, Codreanu, Topîrceanu, de Alecsandri, să lucrezi la biroul la care a lucrat Sadoveanu...

— Asta este, n-aveți încotro.

cîteva amănunte

(urmare din pag. 5)

★

În primăvara anului următor, într-un grup încă și mai numeros plecăm noi la București la conferința pe țară a tinerilor scriitori. Ne așteaptă la Gara de Nord Labiș : „Știu că vreți poate să vă cumpărați și platoane de Capitală. Eu vin de pe teren cum se vede. Am o mulțime să vă spun. Cine face o cinste de bun sosit ?". Îi era de fapt dor de „părăsiții prieteni", de Iași. Se arătă tracasat de imixtiuni în propriile texte. Intrăm, puțini, în prima locantă. Veneam de pe drum așa încît mîncăm bine și chiar bem bine. La un moment dat Nicolae Labiș cere o foaie de hîrtie și caligrafiază fără efort vizibil niște versuri, doar ochii-i atît de adînci scînteiază realmente asupra șirurilor negre. Se ridică brusc și de la telefonul public din hol îl cheamă probabil pe Ion Brad propunîndu-i o colaborare la „Luminița". Nu putea fi, în cele din urmă, refuzat de un scriitor care cunoaștea valoarea confratelui, bucuria ce aducea copiilor. A fost poezia în cauză concepută pe loc, a fost doar o transcriere sever cenzurată cine știe... Radios și „revanșard", Labiș se întoarce și nici una nici alta ne invită pentru cină la Athenée Pallace ! A doua zi avea să vorbească cu vehemență în conferință despre cei ce „și-au pierdut elasticitatea minții", și-i făceau, pe la „Gazeta literară", probabil, obstrucții neloiale și necolegiale.

★

Despre lupta necurmată și timpurie a lui Nicolae Labiș cu inerțiile vremii am mai citit undeva, prin arhivele Asociație scriitorilor din Iași, un amplu proces verbal întocmit la o adunare nu tocmai restrînsă unde el fusese „calul de bătaie" și în care aidoma celui întocmit la ședința de mai tîrziu de la școala de literatură, sînt consemnate atitudinile înspăimîntător de răutăcioase (adică invidioase) ale unor condeieri de conjunctură. Din fericire cuvîntările responsabile, la obiect, intuind fondul de nerăsucit al poeziilor lui Labiș puse în discuție, aparțin unor oameni cu adevărat de litere și de caracter.

★

S-a vorbit și se vorbește cam mult și oricum prea subiectiv despre o influență fastă și despre una nefastă ale lui G. Mărgărit asupra lui N. Labiș. Este adevărat că G. Mărgărit, eminentul elev a lui G. Călinescu, ținea mult la ceea ce numea „cultura culturalului creator", încadrată de operele capitale ale literaturii universale, la exercițiul traducerilor și la cel al eseului, mai ales polemic. Răzvrătit împotriva îngustimii intelectuale oficiată cu zel, el numea generație „pronosportistă" pe cei ce nu-l întîlniseră încă pe Apollinaire. Și așa s-a născut, mai mult ca sigur, faimoasa listă a lecturilor minimale recomandată prietenului adolescent. Labiș citea însă enorm din îndemnuri lăuntrice, asimilînd și disociind cu rezultatele știute. Pentru a nu mai vorbi în van de o anumită „sărăcie spirituală incipientă", ce s-ar fi cuvenit să facă altceva un elev abia trecut de cursul inferior ? Căci, dincolo de oprelistile hotărît ineficiente, el a avut acces întotdeauna la cărțile pe care și le-a dorit. În discuțiile purtate a dovedit mereu că nu-i un ambițios ce „slovenește de curînd", ci un tînăr intelectual cu personalitate formată firesc și înnobilată de cunoștințe superioare multora. Că a fost un inconformist e iarăși adevărat și nici asta nu se învederează drept învățătură sau pildă a maestrului. Se bate chiar monedă pe seama unei „sincerități" absolute a elanului nestăvilit și cam superficial din poeziile sale de început, uitîndu-se insistența sau exclusivismul cu care se solicita atunci avîntul liric. Convingerea mea intimă este că amîndoi găseau într-un pahar cu vin refugiul și stimulentul, fără „estompări" către aspirațiile plenare. Conținutul furtunoaselor lor dezbateri prin „academii" publice, umbrite de unele insinuări totuși trecătoare a fost cunoscut și înțeles de mulți ce s-au aflat în preajmă. Ar fi bine să se adune cît mai detaliate mărturii în privința conținutului adîncilor lor frămîntări de conștiință. Ele merită prioritatea.

labiș între întrebări

(urmare din pag. 5)

pus cîteva zile de concediu, adăugînd : „Știi, împreună cu ferparul vom publica și poezia aceea..." Doar odată cînd mi s-a îmbolnăvit foarte grav unicul copil am mai simțit o astfel de sfîșiere a inimii, dublată de un regret vecin cu vinovăția (mărturisită și de alți colegi dealtfel) de ce — indus în eroare de N. S. — n-am fost atunci alături de el, atunci în acele clipe nefaste dinaintea accidentului (să-l fi ocrotit, să-l fi prevenit...).

Prevenit, ocrotit, da ! putea fi, toți o știm. Am senzația că aceasta poate s-o afirme și mai răspicat acea doamnă N. V. N., însoțitoarea lui pînă la tramvai, despre care amintește martora Polivoi Maria în procesul-verbal de ascultare (cu privire la Labeș [sic !] Nicolae, scris la solicitarea locotenentului de miliție Ion Grozavu, la fel vatmanul, la fel acea Rotaru Jenica „dispărută din rază" (vezi „Moartea unui poet", pag. 270, al. 22—23 și pag. 273, al. 1—5). Dar despre ce putea fi, zadarnic, zadarnic azi, cînd ar fi avut vîrsta marilor împliniri : 50 de ani !

pro juventute

„convorbiri literare prin corespondenţă"

■ **David ALEXANDRU — Dumbrava Roşie (Neamţ).** Am reţinut **Clopotarul.**

■ **V. Gh. BAZIL — Galaţi.** Limbajul poeziei are specificul său ; e dificil, în contextul acestor lapidare corespondenţe, să explic în ce constă acest specific. În orice caz, el se află, la polul opus formulărilor de genul : „Nu vom precupeţi efortul / De-a vă veni în ajutor".

■ **Virgiliu CRISTEA — Focşani.** Mi-aţi trimis proză versificată ; poezia nu e de găsit nicăieri.

■ **Nicolae Ioan DRAGU — Ploieşti.** Neconvingător.

■ **Eugen DUMITRU — Slatina.** Frecventaţi cenaclul şi citiţi multă poezie ! După aceea vom mai vedea.

■ **Valeriu GALANTON — Botoşani.** Ceva-ceva în **O rază de lumină,** dar, în general, nu sînt mulţumit. În maniera în care scrieţi se impune să fiţi cursiv, cel puţin. Respectarea ritmului şi a rimei vă obligă la formulări incoerente, de genul : „Cînd dragostii de ţară îi sună clopoţelul, Prin aulă-i s-aude : mi s-a călit oţelul". Cum eu nu sînt Iorga şi nici dv. nu sînteţi Arghezi, ceea ce-mi reproşaţi iese din discuţie.

■ **Gabriela GAVRIL — Iaşi.** Unele semne încurajatoare — în **Sînt.** O eventuală discuţie la redacţie, ţi-ar fi, poate, mai utilă.

■ **George ICHIM — Botoşani.** Nu putem fi optimişti, cită vreme dv. spuneţi (în **Pesimism):** „Să nu bei din paharul amorului meu / Să nu plîngi din lacrimile mele / Şi să nu blestemi din blestemul meu / Căci vei îmbătrîni, vei înnebuni şi vei muri". Nu era nevoie să puneţi în versuri interdicţiile şi precizările de mai sus.

■ **Dinu MATEI — Sîntana (Arad).** Într-o lună mi-aţi trimis şase plicuri. Conştiincios, am citit cu atenţie şi poeziile şi proza. În cazul primelor, aceeaşi senzaţie de cuvinte învălmăşite, fără corespondenţe, nici de suprafaţă, nici de adîncime. Aţi înţeles că poezia ar fi un „limbaj deviat" şi credeţi că orice abatere de la vorbirea normală e poezie. Eroarea e mare şi, din păcate, ireparabilă în ce vă priveşte. Iată o mostră : „Scînteiau din **arborii colerici** [sic !] / Oglinda-mi arunca **mănuşa / Unui frig** [sic!] **din nume** [sic !]". Am semnalat asociaţiile stil „nucă-n perete". Proza nu cristalizează nimic (situaţii semnificative, personaje etc.), şi confirmă dificultatea de a stăpîni limbajul. O cultură literară corespunzătoare v-ar putea face să sesizaţi singur (şi eventual să evitaţi) aceste deficienţe.

■ **Cavy MECA — Bucureşti.** Sînteţi în stadiul în care poezia vă apare ca o naraţiune în versuri. Unele imagini răzleţe sînt ceva mai aproape de regimul liricii. Versificaţia, nici ea, nu e pusă la punct. Să mai vedem.

■ **Cătălin MIINESCU — Balş.** Ar fi ceva : „Simt anotimpul cum pătrunde / în mine / odată cu mirosul putred / din frunze... / Prind tremurul surd al văzduhului". În rest, e prea puţin.

■ **Iulian MOCANU — Bucureşti.** Din păcate, nu vă pot indica o poezie mai izbutită. Tensiunea e mică.

■ **Costică NEDEA — N. Titulescu (Olt).** Şi proza şi poeziile sînt pline de greşeli de limbă. Elev fiind, mai ai timp să te pui la punct.

■ **Gh. NICOLAEVICI — Buzău.** Răspunsul dat mai sus lui Dinu Matei este, cel puţin într-o primă parte, valabil, şi pentru dv. Mai trimiteţi, după o selecţie riguroasă.

■ **Elena PAŞCA — Carei.** Nu sfătuiesc pe nimeni să renunţe, mai ales la o asemenea vîrstă ; imprevizibilul trebuie întotdeauna luat în calcul. Încearcă să citeşti multă poezie s-ar putea să găseşti răspunsurile la întrebările pe care, sînt sigur, ţi le pui în legătură cu ceea ce scrii.

■ **Alexandru S. PETRIA** — Am reţinut **Vremea poeziei.**

■ **Poemus — Paşcani.** Maniera prevertiană e interesantă : „cafeaua de dimineaţă jubilînd / prin birouri primele amabilităţi / deja s-au consumat cîte o iluzie / s-a depus în contul Lui sau / al Ei ce importanţă mai are acum / o rachetă Cruis cînd cafeaua / este atît de bună de necesară / de perfidă de trebuincioasă de / amară de pildă". Atenţie la ortografierea numelor proprii străine ! Mai trimiteţi şi deconspiraţi-vă !

■ **Vasile ROTARIU — Vaslui.** Teribilismele asociative nu spun nimic. Cînd versul se domoleşte se ivesc şi unele semne încurajatoare ca în **„Iarbă cosită luminînd...ţ.**

■ **Sauvage — Iaşi.** Multe ezitări şi nonconformise gratuite. **Toamna viitoare** e remarcabilă. Încearcă să înţelegi de ce. Eu zic să perseverezi.

■ **Teodora SCUTARIU — Timişoara.** În **Pastel** simplitatea sună aproape poetic. În celelalte, ea devine banalitate dezolantă : „De ce să lupţi, / de ce iubirea / Se naşte din durere ?".

■ **Florin SEREA — Iaşi.** Registrul ironic pare mai convenabil (**Pseudocriticele,** de pildă) ; cum deveniţi serios şi liric, stricaţi totul.

■ **G. C. SIBIANU — Sibiu.** Neconvingător, cel puţin deocamdată.

■ **Constantin SÎRGHI — Bucureşti.** Citiţi răspunsurile din numerele anterioare.

■ **Dan SITARU — Bucureşti.** Speculaţii versificate, în general, stîngaci.

■ **Mirela STATE — Galaţi.** În proză se distinge o oarecare naturaleţe a dialogului. Apar, în schimb, îngrijorătoare dezacorduri, cum ar fi „Ochii mătuşii Maria se umezise". Poezia povesteşte întîmplări, mărturiseşte sentimente, ca orice banală scrisoare.

■ **Gheorghe TĂTARU — Focşani.** Undeva răzbate un zvon poetic : „Ca să mai fiu copil a trebuit să umblu cu picioarele goale / s-aud scîncetul ierbii / ca o chemare-n rădăcini". Prea puţin, însă.

■ **Mariana TIMUC — Galaţi.** Am reţinut **Happy end, Ave homo galacticus** şi **Poezia.** Fereşte-te de descriptiv ; mai trimite-mi.

■ **Sergiu VAIDA — Cluj-Napoca.** Am în vedere, pentru o eventuală publicare, **Cuplu, Vedere** şi **Ieşirea din cadru (2).** La ultima, totuşi, finalul în poantă e slab, poate reveniţi asupra lui. Atenţie, în unele texte sînteţi nepermis de aproape de Vişniec. Dedicaţi-i poezii, dar evitaţi-l.

■ **Sorin VIDAN — T. Severin.** Nu am noutăţi.

■ **Maria Mirela ZLEI — Dorohoi.** Merită atenţie **Mama** : „umed, cuvîntul / nou-născut / pe buzele / copilului / nou-născut". E prea puţin, se înţelege.

■ **Vasile ZUGRAVU — Galaţi.** Cuvintele „mari" nu dau anvergură şi nici profunzime poeziei. De regulă, folosirea lor e riscantă şi păguboasă, cum se întîmplă şi în cazul dumitale : „Calvarul încetează undeva / la capătul sueferinţei absurde / închizînd în el oroarea letargică. / Promiţînd o frîntură de timp ireal".

■ **Lavinia W. — Bucureşti.** Bine te-am regăsit ! Unele lucruri sînt realmente noi şi interesante. Scrisoarea e, ca întotdeauna, minunată. Talentul literar e pregnant mai ales aici. În „genurile clasice" (poezie şi proză) am impresia că te dedublezi, că te supui unor convenţii exterioare, motiv pentru care limba ı pierde din relief şi din prospeţime. Să mai vedem.

UREZ TUTUROR CORESPONDENŢILOR UN AN NOU CU SĂNĂTATE, BUCURII ŞI ÎMPLINIRI LITERARE !

Daniel DIMITRIU

poşta „argonaut"

■ **Nicu ADAMO — Rîmnicu Sărat. Povestea Ilenei Cosînzene şi a zmeului celui zmeu,** cu clasicul truc de final al poveştii — în — spectacol, reeditînd păţaniile flăcăului Gheorghe şi ale pisicii fermecate [?] are pe alocuri umor, păstrînd pînă la sfîrşit nota de text de estradă. Umorul din anecdote şi definiţii (bineînţeles, umoristice) e cam subţiratic iar textul **Despre drughineaţă (creangă)** m-a lăsat... de lemn Tănase.

■ **Claudiu ALISAVETEI — Suceava** — Vă rog să ţineţi seama de observaţiile mele.

■ **Nicolae C. ARITON — Tulcea.** Cu vagi excepţii (generate de anumite reminiscenţe din lecturi) am reţinut poantele din seturile II—VI. **Hoţii de mai tîrziu** figurează în sumarul **Argonautului (11).**

■ **Adrian COSTIN — Iaşi.** Îmi plac F.I.Z.I.C.A. (Federaţia Internaţională de Zboruri Inter-Cosmice-Astrale [!] şi echipajul în care, alături de căpitanul Alfredo, distingem pe Vang-Du-Ţing, pe japoneza Tona, specialistă în **karate, jiujitsu** şi **kung-fu,** cît şi pe Mitică, fabricat în R.S.R. (desigur, robot). Poantele involuntare din prima parte a **Galaxiei Spartacus** ne-au stîrnit interesul şi pentru cea de-a doua parte pe care, totuşi, e mai bine s-o ţineţi la dumneavoastră.

■ **Radu ENE — Bucureşti.** Cadrele de pe Kharg-cea-cu-ape prezintă o anumită acurateţe, dialogul e fluent, deşi declarativ, dar, în sfîrşit, oamenii-ca-şi-caracatiţele vor să captureze o navă spaţială. Dar cui foloseşte asta ? Mă întreb : dacă aş vrea să-mi cumpăr maşină (sau navă spaţială) aş scrie o proză SF ? **Krig spiel** e un text mai închegat ca intenţie, cîteva linii narative conoverg spre punctul final, dar povestirea s-ar clarifica mult dacă aţi insista asupra ipotezei SF a spaţiului-ecou (întors în sine). Mai trimiteţi.

■ **Marilena ISAC — Medgidia.** Poezia nu va avea de suferit dacă veţi înceta să cochetaţi cu ea. Cu proza, însă, se mai poate încerca.

■ **Dan NIŢĂ — Bucureşti.** „Ci... cine e acolo ? bîigui Paul. — Eu. — Care eu ? Vreun extraterestru ? — Da". Cu asemenea dialoguri de tip baba-oarba doriţi să vă ridicaţi la cunoaşterea „unei inteligenţe de grad doi" care, după cît am înţeles, este şi o „informaţie de grad opt" ? Nu cred că veţi reuşi altfel decît îmbogăţindu-vă modalităţile stilistice. „Dresajul" vieţii inteligente de pe Pămînt de către o inteligenţă superioară rămîne o idee interesantă, cu un anumit credit la publicul de **science fiction.**

■ **Marian RAHĂU — Basarabi, Constanţa.** Suplimentul nostru apare trimestrial, nu lunar. Vom încerca să vă ajutăm.

George CEAUŞU

matineul de proză

Au primit „abonamente" la toate „Matineele de proză", în urma concursului organizat în cadrul „Zilelor Mihail Sadoveanu" :

Loji centrale, fotolii : Vivine Prager (Premiul I), Elisabeta Lasconi (Premiul II), Radu Macrinici (Premiul III), Virgil Raţiu şi Varujan Vosganiaj (Menţiuni), Silviu Lupaşcu (Premiul revistei „Convorbiri literare"), Oana Lazăr (Premiul revistei „Cronica"), Magda Dinescu (Premiul revistei „Dialog").

Loji laterale, rezervat : Diana Manole, Aurel Buzincu, Laurenţiu Grădişte, Marcel Vârlan, Mihai Dragolea, Dan Florin Popescu, Ion Acăi, Gheorghe Moroşanu, Romulus Nicolae (în distribuţia de „premieră").

Stal I şi II : Dana Davidescu (prea „machiată" în recitalul cu care s-a prezentat în concurs, dar expresivă, cu talent sigur), Cătălina Mihaela Nistor (dicţie sigură, frazare inteligentă, mai multă substanţă : Matineul o aşteaptă cu un recital mai consistent) ; Gabriel Bădică (nu aveţi un monolog mai puţin tezist ?) ; Andrei Constantin (**Ahtekem** a fost inclus în repertoriul nostru) ; Aurel Andrei (aţi figurat în repertoriul de cenaclu al Teatrului Naţional ; la Matineu vi se va pune în scenă **Mestecînd un fir de iarbă)** ; Monica Duma (basmul este frumos, dar Matineul nu este nici pentru adulţi — Intrarea adulţilor interzisă ! — dar nici pentru copii) ; Rodica Pruniche (să mai vedem) ; Cornelia Tureschi (prea multă melodramă) ; Ştefan Băran (am reţinut **Operaţional 05)** ; Lazăr Popescu (visul a fost frumos) ; Dana Fulga (dansaţi frumos) ; Ovidiu Bufnilă (visaţi şi dumneavoastră cît mai mult — **Cîmpul de mai, dulce moarte)** ; Constantin Tănase (încercaţi şi-o „piesă" în trei acte); Eugen Curte (Fr. Sarcey nu avea o părere prea bună despre „piesa bine făcută") ; Beatrice Diaconu (veţi primi un rol în stagiunea aceasta) ; Ana Constantinescu (da ! de ce jucaţi în travesti ? vi se potriveşte ingenua lirică) ; George Rizescu (excelente dialoguri) ; „Matineele" vor avea loc în prima şi a treia duminică ale fiecărei luni. Toţi „abonaţii" sînt aşteptaţi în reprezentaţie. Cei care doresc să fie programaţi cu lectură în cenaclu sînt rugaţi să ne anunţe cu două săptămîni înainte, pentru a face afişul şi a pune în vînzare biletele de spectacol.

Replici la Galerie :

Sever Negrescu : „E timpul să faci ceva, mă gheorghe".

Florin Bănică : „Un puternic huruit de tractor trezi din moleşeală veselele păsărele ce-şi luară zborul spre văzduh. Tractorul înainta în huruitul şenilelor. Dar deodată un scrîşnet puternic, o smucitură şi o păsărică dintre acelea ce-şi cîntaseră în nopţile senine tînărul tractorist, stătea zdrobită pe şenila tractorului. Era ultimul omagiu, supremul omagiu adus admiratorului ei".

Regia spectacolului
Val CONDURACHE

laureaţi ai concursului naţional de poezie „nicolae labiş" 1985

autograful inimii

I. am venit de departe

Am venit de departe, Ulise, cu mîini de aprilie
să-ţi decorez pieptul pe care singur
nu ţi-l mai recunoşti de cînd respiraţia lui
rătăceşte prin grădina mea suspendată,
de cînd buzele tale arse de frigul dunelor
îmi strigă prin fiecare frunză numele :

MIRIANIDA

Am venit să-ţi caut cheile prin buzunare străine
ca toate uşile să se deschidă pentru noi
cînd furia ploilor ne răsfoieşte şi bate
cu pumnii în geamuri de parcă nimeni nu
ar fi acasă.

Am venit, Ulise, ca să-mi scrii în talpă o legendă
acum cînd rîul a început să se dezbrace

de haine
şi să-mi arate cicatricea numelui tău pe care
l-am scris pe pietre încă din copilărie
să ne regăsim azi în valurile albe
pe care le pieptănam cu oase de peşte.

II. la flacăra natală

Solzi şi perle îmi strălucesc pe frunte, Ulise,
acum cînd strigătul mamei mi s-a agăţat de
cercei
Vezi, mai ascult în pereţii lui pumnul de oase
patern
amestecat cu nisipul tălpilor.

Adună-mă, Ulise, lîngă tine cu braţul
pentru că raza nopţii mă vorbeşte de rău
şi iarba nervoasă trage cu dinţii de rochia mea.
Şi, uite, focul din curte stă gata să moară.
sub uriaşul cazan unde batistele noastre străvechi
flutură încet a despărţire spre barca de frunze
care ne aşteaptă pe celălalt mal tulbure.

Să ne întoarcem ochii la flacăra natală
şi să ascultăm salcîmii pe care mama i-a sădit
în ziua naşterii mele, să ne amintim de crengile
care ne aruncau de pe o frunză pe alta
spre claia de vulturi bălăciţi printre lacrimile
adînci
unde e prea tîrziu să mai spunem „Bună-ziua"
cuiburilor înalte
care ne mai păstrează umbrele nelămurite.

În curînd voi pleca de la mama, Ulise, şi ea
va înţelege
că trebuie să vin cu tine. Şi dealurile de argilă
ne vor urma şi ne vor trimite răsăritul ostatec
în garsoniera 49, prin florele încremenite,
chiar dacă
autograful lor atunci nu-l vom mai înţelege.

III. cărarea spre ulise

Pentru că m-ai căutat, Ulise,
atît de mult printre flori de argint,
a început să plouă prea des în ochii tăi
şi de aceea îi aud cîteodată plîngînd.
Ţi-a spus cineva că n-o să mai mă nasc ?
De aceea ţi-ai aruncat capul undeva,
unde să nu te mai ştie nimeni
si ţi-ai spînzurat picioarele cu sforile depărtării
ca să-ţi uiţi drumul spre casă ?

Îmi voi dezbrăca, Ulise, carnea
să-mi pot pune rochii mai strîmte şi mai lungi
ca să scurtez cărarea pînă la tine,

pînă la garsoniera 49.
Şi atunci îţi voi împodobi barba cu flăcări
de sărut.
Şi ne vom şterge de apa moartă uscată pe noi.
Şi-i vom dărui vieţii alt început.

Marieta Mirianida RĂDOI

era o zi de septembrie

în marginea luncii ardeau vrăbiile
(ca nişte lumînări)

era o zi de septembrie
şi strugurii picoteau în vii de oboseala
aromei

dincolo de porţi grădina
părea îngenuncheată

(amurgurile călări în dealuri
poticneala ierbii de aer)

— ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic —
dormeai

soarele e un cal alb

soarele e un cal alb coama lui răsfirată
în cărţi
ce poate să facă deasupra flăcării ?
purtată lumina prin ramuri acum
să ferece porţi acum
să nu cînte de nuntă să nu cînte de ziuă.
în aproape îndepărtatul tărîm
într-o fîntînă
e o noapte grea înălţînd statui
se frămîntă zarea şi ies muguri
din ea
pe obraz anii copilăriei răsfiră mărgele

liniştea în ţipătul goarnei

ne întoarcem în lucruri cînd ancora
se ridică
plină de ziuă şi ne spală
începuturile cu struguri
o boală grea pluteşte în aer
ar cădea liniştea în ţipătul
goarnei
din mijlocul grîului
dacă primăverile nu şi-ar pune
căpăstru de lucernă
ca într-o dimineaţă
cu garduri
fugite pe mare

Emilian MIREA

nevoia de tine

Nevoia de tine rămîne-n incizii ;
Chirurgul uitării e tot mai bătrîn,
Halatul voinţei, străpuns de acizii
Lichidei imagini, să-l leg tot amin.

Nevoia de tine îmi creşte-n fereastră
Prin dinţii de gratii îmi şuieră sec.
Polenul luminii se scutură-n glastră
Cînd păsări năuce dinspre tine mai trec.

Nevoia de tine-mi răsare în barbă
Cu fiece fir răsucit şi stingher
Lumini de vitrine se-nşiruie salbă ;
În noapte mă-mpiedic pe scări de mister
Şi-mi zgîrie pieptul mai nouă, mai oarbă
Nevoia de tine — nevoia de cer.

elegie pentru tata trecînd

Am uitat să tăiem mămăliga cu aţă
Şi ceapa s-o frîngem în palme apoi —
Spilcuiţi în deriva croazierii prin viaţă
E lungă şi grea uitătura-napoi.

Prin porturi e tata făcîndu-mi cu mîna
Sosesc telegrame cu miros de zer ;
Acasă e apa sleită-n fîntînă
Şi cîinii mai latră la hoţii de ger.

Şi visul mi-e curb ca secera-n lanuri
La bord se serveşte azi searbădul punci
Răscrucile pier îndesite de hanuri
Iar mîlul spre sălcii se-ndoaie în lunci

Şi litera-ncearcă parfum de gutuie
Ca rîul de mare ţîşnind vineţiu
Cum tata în treceri spre dealuri mai suie
Din moarte în moarte, ogorul e viu.

Cristian PAVEL

dialogul literaturilor

juana de ibarbourou

Răsădită în geana lumii exact două veacuri după moartea ilustrei sale anahorete a verbului înaripat, Sor Juana Ines de la Cruz, în extremitatea cealaltă a continentului hispano-latin (Melo, Uruguay), în primaveralul lui 1895, Juana Fernandez (devenită Ibarbourou, prin căsătorie), e baptizată curînd de atlasele lirice, din pricina celestitudinii, gingășiei și suavității reverberatorii a poemelor ei, în gratitudine plenară, „Juana Americii" (în 1929, la o festivitate publică). Îi apăruse primul folorilegiu **Lenguas de diamante** (Rostiri diamantine) în 1918. Mai apoi, în 1920, **El cántaro fresco** (Urciorul răcoros), **Raiz salváje** (Rădăcină sălbatecă). Și, după aceea, pînă la stingerea sa din viață, în 1981, lyra-i nu va înceta să descînte freamătele tristețelor și bucuriilor năvalnice ale inimii. Cu apăsate accente de orgă pentru „veneratio vitae", cum o încercase altădată, în reverii rousseauiste, în hățișurile selvei și ondularea ierburilor preeriei, René de Chateaubriand.

Il adoră pe Amado Nervo cu ardori romantice, despletindu-și, în unisonuri moderniste, cu Ruben Darío, Octavio Paz, Jorge Luís Borges, Gabriela Mistral, César Vallejo, Pablo Neruda, apofantiile și lucorile poemelor sale. Într-un cuvînt, cu cei mai redutabili poeți ai Americii Latine. Căci, în incandescența lăuntrică a răsăriturilor și apusurilor de soare petrecute, și-a voit tot timpul chipul prăbușit între „las floras y odor cordial y antiguo", să nu i se mai vadă decît bucuria mîinii de-a recuceri eterna pace : „la alegria honda de reconquista / El ramo puro alber en mi mano". Eșarfa poesiei în fluturările-i generoase și pure de veacuri.

D. L.

prinos rostirii hispane

O, clinchet din cântarea cântărilor,
murmur al Romancerului nostru celest !
Fără saț te vorbi oculta Teresă,
te vorbește acum bărbatul ce-l iubesc !

Horbotă a frumuseților toate,
trufașă splendoare întruchipătoare
a adorărilor tresăltate
pe tânguirea corzilor de ghitare !

Iubită în veci a Cavalerului de la Mancha,
divină curtezană a lui Mariano de Larra !
Castillie cutreierându-mă falnic,
ambră și miere și cânt
alinîndu-mi năvalnic jignirile, ranele !

Cutezătoareo, pretutindene unde te duci,
cu larma victoriilor răsunătoare,
mândră te cântă Spania-Mamă,
Anzii-ți sărută silabele tale !

Cântare a cântărilor neamului meu,
unduire a argintului cu cristalele,
te laudă surâsul izvoarelor
dans purure de flăcări cântătoare !

pioase versete recunoscătoare în amintirea lui amado nervo

Dulce surioară Apă, preumblă-te, în preajmă-i mereu
să fii ; dragă frățâne Vântule, grăbește-te, cu el la taclă
să stai. Ăst frate al nostru nu-i decît covârșit
sub bronzuri și lauri.

Ni-l spun pe de rost câmpul, văzduhul și grânele. Îl
murmură stelele și izvoarele. Era
cel mai bun prieten al frumuseților !

Curgi, surioară Apă ! Zboară, frățioare Vânt ! Eu fi-voi
pe urmele voastre cu brațele pline de dalii, tuberoze
și crini. Voi zăbovi o clipă, tunica să-mi închei și sandalele.

Poetul poate va surâde din voalul umbrelor răcoroase că
apa-i vorbește, vântul știe cum îl cheamă și flori
îi dăruie cu prinos mâini de femeie.

smochinul

Pentru că-i urît și țepos, și pentru că
toți ramii săi sunt ca cenușa,
mi-i milă, mi-i tare milă
de el, de smochin.

O sută, o sută de minunați arbori
îmi împrejmuie casa de la țară :
svelți lămîi si pruni goldani,
portocali cu lăstăriș luminos.

Primăverile, cu toții se-ntrec
în horbota florilor
împrejurul smochinului. Și el,
sărmanul, pare așa de trist cu al lui
rămuriș întors pe jos, că mai niciodată,
din pricina năpădirilor de muguri în floare,
nu-i de văzut arătos.

De-aceea, cînd trec pe lîngă dînsul,
vocea mi'o potrivesc blînd și dulce :
„Dintre toți arborii pe care-i am eu
în grădină, fără doar și poate,
smochinul e cel mai frumos".

Și dacă m'aude, și dacă înțelege
ce-am spus, ah, ce mai freamătă
de plăcere, aplecîndu-se recunoscător
din toată inima lui de copac simțitor !

În noapte, uneori, cînd vîntul involtă
creștetu-i, beat de-atîta fericire,
își murmură : „azi mi s-a spus că-s frumos".

acasă

Bătrînă și miloasă, cu brațele deschise
ca un schit de maici, mi-i casa. Un sanctuar
al tainelor și tihnei. Surîzătoare
ca ambra insomniilor și crengilor de brad.
Albă, ca broboadele bunicii.

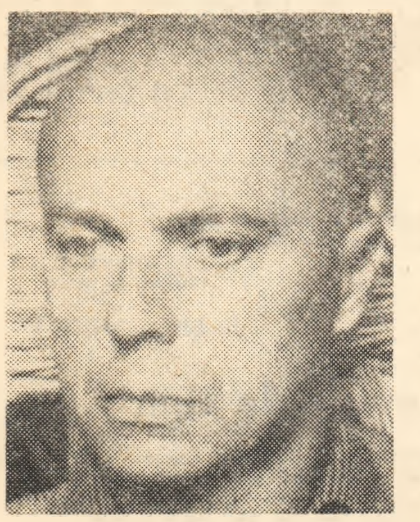
Și, cînd răstimpurile mă-ntorc
la ea, flămîndă și-obosită, ca oaia
prin huceaguri rătăcită, nerăbdătoare-alerg
în brațe s-o cuprind, să mă ascund
de dușmănia vîntului și-a drumurilor rug.

Mi-i casa, domnilor, un purure popas în care
aurul lumii îl strîng cu mîinile
de pe toate cărările. Mi-i casa o bunică
țesîndu-mi trupul în dezmierdări.

Mă copleșește îndopîndu-mi sufletul
cu tămîierea florilor de tuberoze, cu freamul
grînelor, zburdălnicia mieilor și ciripitul
păsărelelor. Și după-aceea-mi zice :
„Gata, odihnește-te, că patul ți l-am bălsămat
demult cu neprihana trandafirilor !"

În românește de
Daniel LASCU

nobel — 1985

claude simon sau cărările creației

„Nu prevăzusem nimic la început, decît să văd ceea ce urma să se producă"

La întrebarea pentru ce scrie, Claude Simon ar fi răspuns că o face „pentru a vedea producîndu-se de fiecare dată acest curios miracol" al depășirii intențiilor inițiale de către propria-i operă sau pentru a înțelege de ce simte nevoia că creeze. Căutarea unei cărți în constituire, mereu începută și niciodată terminată, devine noul mit al uriașului Orion orb din romanul cu același nume, ipostază a scriitorului care încearcă să descifreze sensurile operei pe măsura derulării ei.

Premiul Nobel acordat anul acesta lui Claude Simon constituie desigur un alt „miracol" în viața sa, prin care se reînnoadă în tradiția franceză firul întrerupt în 1964 de refuzul lui J. P. Sartre. Printr-o ciudată coincidență, Claude Simon are exact vîrsta pe care ar fi avut-o ultimul laureat francez al Premiului Nobel, Albert Camus (născut tot în 1913), căruia Academia Suedeză i-l înmînase ca o recunoaștere a efortului de a-și fi exprimat epoca în modul cel mai fidel. Nu întîmplător în acordarea înaltei distincții lui Claude Simon se regăsesc aprecieri similare asupra „conștiinței profunde" cu care acesta a abordat condiția umană.

Deși ambii „nobelizați" au traversat experiențe existențiale asemănătoare și deplin angajante în epocă, o astfel de conștiință a înregistrat profunde și semnificative modificări, reflectînd înseși transformările mișcării literare din ultimele patru decenii. Dacă în Camus recunoaștem încă moralistul francez preocupat de sensuri umane preexistente operei, Simon devine exponentul unei generații care se angajează la actul creator al unei lumi în curs de constituire, refuzînd să meargă pe vechile căi ale creației.

Pentru Simon, aceste noi cărări ale creației „sînt insuși drumul scriiturii", cum ne asigură în Prefața la romanul „Orion aveugle", care-i definește estetica și metoda de lucru.

Încă de la primele sale romane „Le Tricheur" (1945) și „La Corde raide" (1947, anul apariției „Ciumei" lui Camus), Claude Simon refuză „naturalețea" povestirii de tip balzacian, cu o revoltă provenită din conștiința conflictului dintre continuitatea acesteia și discontinuitatea lumii perceptibile. Odată ce coerența operei tradiționale se relevă a fi convențională, autorul noilor romane va părăsi definitiv calea imitării realului, pentru a-și îndrepta atenția asupra activității acestuia și a funcționalității textului. Operele următoare, „Le Vent" (1957), „La Route des Flandres" (1960), „Le Palace" (1962), „Histoire" (1967) nu mai încearcă să povestească, ci să semnifice descoperirea lumii „în si prin scriitură".

Transpunînd în procesul creator acea „dificultate de a trăi" prin care se autodefinea, Simon explorează cu metode aproape științifice o realitate ce refuză să se lase cunoscută, căci asemeni lui Orion, artistul nu va ajunge niciodată să-și atingă scopul propus.

Supunîndu-se doar necesităților creației și scăpînd parcă de sub controlul scriitorului, ficțiunea se independentizează pînă la a deveni ea însăși o parte a realului. Romanul se relevă astfel ca o ficțiune care își povestește avatarele sau ca „aventura unei povestiri" în locul tradiționalei „povestiri a unei aventuri". În acest sens, Claude Simon realizează idealul visat de teoreticianul Noului Roman, Jean Ricardou, de a scrie „o carte care, într-un anume sens, s-ar compune scriindu-se ea însăși" („Problèmes du Nouveau Roman"). Parafrazîndu-l aici pe Camus pentru care „sensul vieții era acela de a-i da un sens", sensul romanelor simoniene este de a le da un sens pe parcursul constituirii lor.

Drumul scriiturii lui Claude Simon nu se oprește însă aici, aventura unei ficțiuni fiind deseori înlocuită cu multiplicarea căilor ficționale, după cunoscuta formulă matematică : „Să considerăm că...". Întrevăzîndu-se mereu noi potențialități funcționale, fiecare „cărare" este reală și imaginară în același timp, implicînd o participare activă a cititorului la actul creației. În această perspectivă, cărările creației se deschid pas cu pas, pe măsura avansării scriiturii și a succesiunii cuvintelor, conform „tehnicii rulouluí" de care vorbea G. Picon.

„Dificultatea" unei asemenea lecturi se amplifică prin dezvăluirea secretului procesului creator și a mecanismelor sale funcționale, fără ca opera să-și elucideze totuși misterul. Astfel, romanul „Les Corps Conducteurs" (1971), care pare să se „facă" sub ochii noștri, constituie o adevărată demonstrație a procesului creației, permițîndu-ne să asistăm la ezitările sau elanurile artistului în alegerea și selecționarea materialului lumii exterioare pentru a-l transforma în imagini fictive. În același timp, „Les Corps Conducteurs" dezvăluie tehnicile folosite în alte cărți anterioare : „La Bataille de Pharsale" (1969), care apare în eseul lui J. Ricardou sub numele „La Bataille de la Phrase", și „Orion aveugle", publicat inițial în colecția Skira și sugestiv intitulată „Cărările Creației". Prin trimiterea la miticul personaj Orion, aceste două romane lansaseră deja formula creatorului modern rătăcind pe drumurile creației, așa cum ni-l reprezintă desenul lui Simon ilustrînd Prefața la „Orion aveugle".

În acest mod, romanul — devenit metafora actului de a scrie — se definește simultan ca produs și producere, structură și funcție, formă și conținut la nivelul cogenerării lor. Modificînd ideea de gratuitate a „jocurilor formei", Claude Simon propune o nouă înțelegere a acestora, arătînd că ele pot fi cu adevărat productive și generatoare de sensuri (Eseul „La fiction mot à mot", la Colocviul de la Cerisy-la-Salle, 1971). Concepută ca mod de a spune, forma nu mai poate fi despărțită de „conținut", angajîndu-ne într-o aventură a mișcării și permițînd regăsirea ritmului interior profund prin care intrăm în rezonanță cu cel al universului insuși.

Sensul operei nu mai este determinat astfel de povestire, ci de categorii ale formei, cum sînt imaginile-stimuli sau „metaforele creatoare". Într-o arhitectură pur senzorială, acestea se adresează în principal retinei, acea „membrană subțire a retinei pe care vin să se placheze imaginile lumii". Alegerea imaginii ca stimul preponderent s-ar putea explica printr-o apropiere dorită de Simon între literatură și celelalte arte în special pictura. Literatura ar traversa astfel o revoluție asemănătoare cu aceea a picturii în secolul trecut, cînd „povestirea" cedase locul culorii. Modul de asociere pictural ar fi deci mai apropiat de specificul cuvîntului pentru roman. În acest fel, rolul senzațiilor la N. Sarraute sau al obiectelor la Robbe-Grillet este îndeplinit în universul simonian de o diversitate de imagini inițiale sau generatori : texte literare (Proust, Cezar etc.), tablouri, (Poussin, Rauschenberg), fotografii, afișe publicitare, pagini de jurnal și înseși corpurile omenești devenite obiecte în stare de degradare fizică și morală. Aceste „corpuri conducătoare" nu sînt înlănțuite după valoarea lor, ci prin analogii sau contracte care duc în final la alcătuirea unor sisteme structurate după un model aproape matematic.

Principalul generator de sensuri rămîne însă cuvîntul, privit nu ca semn, ci ca „nod de semnificații", cum este conceput de Jacques Lacan : Cuvintele singure au magica putere „de a apropia și confrunta ceea ce, fără ele, ar rămîne dispersat" (Prefața la „Orion aveugle"). Devenit după visul lui Mallarmé „expansiune totală a literei", textul urmează aceeași proliferare de sensuri ca și cuvîntul, dezvoltîndu-se într-o relație verticală în care fiecare element este înțeles numai în relație cu altul, cu care se află, cum ar fi spus Umberto Eco, permanent într-un „dialog neliniștitor".

Descifrarea multiplelor intersecții de semne și semnificații prelungește aventura scriiturii în aceea a lecturii, antrenîndu-i deopotrivă pe cei doi parteneri : autorul și cititorul. Preocuparea pentru text și funcționalitatea lui duce în final la dispariția — sau iluzie a dispariției — autorului, încît cititorul trebuie adesea să rătăcească singur, neghidat pe cărările creației. Devenit uneori o simplă voce narativă mobilă, scriitorul tinde să fie înlocuit cu elementele povestirii transformate ele însele în voci narative (personaje, locuri, acțiuni, decoruri, cuvinte). În acest context, cititorul este invitat să participe activ, — în calitate de co-producător — la actul creației care se prelungește în lectură : „A scrie înseamnă a dori ca toți să scrie", îndemnul lui Ducasse se regăsește în cuvintele lui Jean Ricardou, care-i atribuie fiecărui cititor atributele scriitorului. De aici, ideea introducerii suspensului în finalul romanului „Les Corps Conducteurs" a cărui ultimă pagină este nenumerotată. Peisajul cărții este „inepuizabil", încît autorul trebuie să pună un punct final într-un moment arbitrar al narațiunii. Orion nu va atinge niciodată răsăritul soarelui, căci acesta este mereu în altă parte. El va fi găsit însă pe drumul sisifian acel „ceva infinit mai bogat" decît prevăzuse inițial și al cărui sens nu-l poate releva decît căutarea.

Chiar dacă maniera de reprezentare simoniană este nouă și surprinzătoare, derutînd cititorul, ea încearcă totuși captarea a „ceva ce trăiește în noi, fie că vrem sau nu, că înțelegem sau nu", după cum afirma comunicatul Academiei suedeze. Deși abstract și nonfigurativ, am putea spune că universul simonian continuă să rămînă uman prin bogăția sa de simboluri și metafore și prin „sursa de speranță" pe care o generează.

Pentru noua literatură, recunoscută anul acesta la nivelul de distincție Nobel prin Claude Simon, rămîne valabilă afirmația lui Merleau-Ponty pentru știință : „Fiecare etapă, (...), chiar dacă următoarea pare s-o contrazică, a avut și-și păstrează adevărul său". În același sens reținem și intervenția lui Robert Pinget la Colocviul Noilor romancieri de la Cerisy-la-Salle din 1971, („Pseudoprincipii de estetică"), care pune în evidență contestația modernă a artei ca manifestare a vieții „care ne scapă în esența ei" și pe care nu o putem reține decît pasager, „într-un act de dragoste arbitrară, aceea a Creației".

Maria TOPOLICEANU

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar general de redacție : **HORIA ZILIERU**
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.